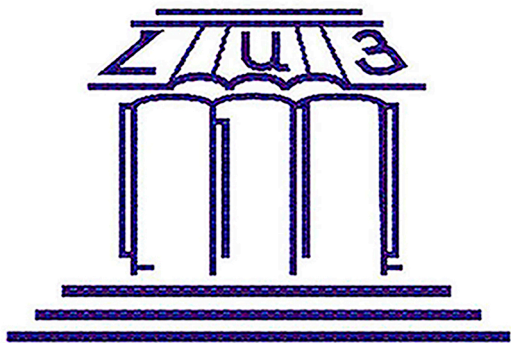

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1946

Կ. ՌԱԴԵԿ

ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՇՐՋՄԱՆ
ՎՏԱՆԳԸ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

9(43)

Ռ-14

ՊԵՏԶՐԱՏ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԿԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՄԱԳԵՂՈՒԹՅԱՆ
ԳԼԽԱՎՈՐ
ՄԻՋՈՑԱԿԱՆԱԳՈՐԾՈՒՄ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆ

1931

ՀԱՄԱԳԵՂՈՒԹՅԱՆ

9(43)

№ 14

Կ. ՌԱԴԵԿ

30 MAY 2011

24 JAN 2006

ՓԱՇԻՍՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱԾՐՋՄԱՆ
ՎՏԱՆԳԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

574

~~304/1~~

304/1

304/1

1931

ՌԵԴԱԿՏՈՐ

1946

Ա. Ռ. Ա. Ջ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Ներկա բրոշյուրն այն հոգիվածների ժողովածուն է, յիսը լույս տեսան «Պրավդա»-ում Գերմանիայի ընտրական պայքարի ժամանակ ու նրանից հետո: Վնչ մի քաղաքական փոփոխութուն մտցնելու առիթ չեղավ նրանց մեջ: Այս բրոշյուրը տպագրության է հանձնվում այն մոմենտին, յերբ դեռ վճոված չե, թե՛ Գերմանիան ներկա ֆաշիստական կառավարությունից, յիս փորձում է բանվոր մասսաների մեջ այն տպավորությունն առաջացնել թե՛ իբր խնք դեռ յերկրը կառավարում է դեմոկրատական կոնստիտուցիայի շըըջանակներում, մոտ ժամանակներում վոստյուն կգործի՝ արդոք դեպի մի կառավարություն, յիսին մասնակցեն նացիոնալ-սոցիալիստները, յիսոնք բացարձակ կնրպով իրենց նպատակ են գնում լիկվիդացիայի յենթարկել վեյմարյան կոնստիտուցիան ու բացե ի բաց հաստատել մոնոպոլիստական կապիտալիզմի ֆաշիստական դիկտատուրան:

Այս փոխանցումը, պարզ է, ահագին նշանակութուն ունի պրոլետարիատի համար: Այս խնդիրը բանվորական շարժման ազատության մնացորդներին, կոմունիստական կուսակցության կիսալիզալության վերացման խնդիրն է: Դա նույնիմեջ հեղափոխության նվաճումների մնացորդները լիկվիդացիայի յենթարկելու խնդիրն է:

7812 83

Հրատ. № 1576

Իրադար № 6305 (բ)

Պատկեր № 1715

Տիրամ 6000

Պետհրատի տպարան Յերևանում

Պետական իշխանութեան լծակները ձեռք գցելու փորձը բացահայտ ֆաշիստների կողմից, ֆաշիստական հեղաշրջումը հաջող ավարտման հասնելու փորձն, անկասկած Գերմանիայում առաջ կբերի դասակարգային կատաղի կռիվներ: Հասունացող այդ դասակարգային կռիվներում ավելի խոր լուսաբանութուն են պահանջում, քան այն, վոր հեղինակը կարողացել է տալ հարմարվելով լրագրական հոգիածների սեղմ ծավալին: Գերմանիայի յետպատերազմյան տնտեսական դարգացման, տրեստների ու կարտելների աճման, ռացիոնալիզացիայի, մանր բուրժուազիայի պրոլետարացման և ագրարային կրկրիսի արդյունքների վերլուծումը,— Գերմանական ֆաշիզմի դարգացման ընթացքի, գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի ավասերման, գերմանական կոմկուլսի դարգացման նկարագիրը, կոմկուլսի, վորը կոչված է գերմանական պրոլետարիատի դեկավորի գերը խաղալու ընդդեմ Գերմանիայի ֆաշիստացման, նրա սոցիալիզացիայի համար մղվող պայքարում,— այս ամենն անշուշտ պահանջում են խնամքոտ ու մանրադնին մշակում: Այս խնդիրների մշակումը վնչ միայն տեսական, այլ և գործնական մեծ նշանակութուն ունի: Յես հույս ունիմ, վոր մի խումբ ընկերների հետ միասին ինձ կհաջողվի մոտակա ամիսներում կատարել այդ աշխատանքը:

Մոսկվա, 1 հոկտեմբերի 1930 թ.

ՅՈՒՆԳԻ ՊԼԱՆԸ, ՄԻՋՍԶԳԱՅԻՆ ԿՐԻՋԻՍԸ ՅԵՎ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Դեռ յերբեք այնպես արագ չէին արդարացի կոմիստներն ինտուգուշակումներն, ինչպես այդ կատարվեց Յունգի պլանի նշանակութեան ու նրա հետևիվանքների վերլուծման վերաբերմամբ:

Պատճառաբանելով Յունգի պլանի իրագործման համար իբեհց վարած պայքարը, գերմանական սոցիալ-դեմոկրատները պատմում էին բանվորներին, թե՛ այդ պլանը կթեթեացի Գերմանիայի տնտեսական զբությունը և հենց դրանով էլ կբարելավի գերմանական պրոլետարիատի վիճակը:

Կոմունիստական Խնտերնացիոնալն, ընդհակառակը, պնդում էր, վոր՝ թեև Յունգի պլանի համաձայն Գերմանիան սկզբի տարիներում ավելի քիչ պիտի վճարի, քան պիտի վճարեր Դաուեսի պլանի համաձայն, սակայն Յունգի պլանը կարի դբութունը Գերմանիայում, կհարկադրի գերմանական բուրժուազիային տրնտեսական ճնման ու քաղաքական տերրորի վողջ դաժանությամբ ծանրանալ ժողովրդական մասսաների վրա վորպեսզի նրանց վրա փոխանցի պլանի ծախքերը: Դեպքերի ընթացքն ամբողջությամբ արդարացիեց այդ փոխակետը, վորովհետև վերջինը հիմնված էր Գերմա-

նիւայի միջազգային դրութեան ամենահիմնական և վորոշող գործոններէ անալիզի վրա:

Մինչ դառնեայան դաշնագիրը Գերմանիան բնականաբար ցիւրն վճարներն հատուցանում եր մասամբ չնչին գներով ծախծխելով գերմանական ապրանքները, գերմանական արտադրութեան միջոցները, իսկ մասամբ ել արտասահմանի մանր-բուրժուական խավերին խաբելով: Բնականաբար ցիւրն վճարումները նա տալիս եր արտադրողներին: Կապիտալիստները, վոր գնում ելին գինն ընկած ալք մարկը. դրանով առնում ելին գերմանական ապրանքներ ու ալքալիստով վաստակում անագին գումարներ: Իսկ արտասահմանյան մանր-բուրժուաները, գրավելով մարկի ընկած, ցած տրոժեքով, գնում ելին ալն, հուսալով, վոր գինը կբարձրանա մի որ: Նրանք այս գործարքում կորցրին հարյուրավոր միլիոններ: Կեցնան իր ժամանակին հաշվել ե, վոր Գերմանիան վճարել ե Անտանտին իսկապես ալնքան, վորքան գերմանական մարկ ե արտահանել արտասահման: Ինչպիս հայտնի չեմարկերի ալք առևտուրը,—իսկ նրա հետ կապված ե ինֆլացիայի վորջ սիստեմը,—անկման հասցրեց գերմանական մարկին, եկալրոպիացիալի յենթարկեց մանր բուրժուազիայի ամենալայն խավերին ու ալնուհետե Գերմանիայի դրամական սիստեմը վերականգնելու համար հարկադրեց դիմել Դառեսի դաշնագրին:

Ալք դաշնագրի հիման վրա Գերմանիան վճարեց իննը միլիարդից ալիլ բնականաբար տուրքեր: Այս ամբողջ գումարը վճարվեց արտաքին փոխառութեաների միջոցով: Գերմանիան մոտ 16 միլիարդ մարկի

արտաքին փոխառութեան կնքեց, վորի մեծագուշն մասը գործադրվեց բնականաբար վճարման համար, իսկ փոքրագուշն մասը ծախսվեց վորպես նոր ներդրումներ արդիւնաբերութեան մեջ, կապիտալիստական ռացիոնալացման համար:

Տարեկան տոկոսն ալք փոխառութեաների դիմաց ներկայիս հասնում ե մեկ միլիարդի:

Յունգի դաշնագիրը վորոշ պարզութեան մտցրեց Գերմանիայի պարտավորութեաների մեջ: Ալք պլանի համաձայն Գերմանիան պարտավորվում ե հարկ վճարել վորք ալկաս քան 58 տարի: Քանի վոր Յունգի դաշնագիրը նախատեսում ե առեկտրականցել Գերմանիայի պարտավորութեանները—այսինքն բարալի միջոցով ալք պարտավորութեանները համապատասխան պետութեաներից փոխանցել պետական արժեթղեր գնողներին լայն խավերի ձեռքը, Գերմանական բուրժուազիան չի կարող ալկա կատականել վճարումներեց հրաժարվելու մտքի հետ, առանց հարցական նշանի տակ գնելու իր առևտրական վարկը: Ալք իսկ պատճառով ռապարոցիաների վճարման խնդիրը դարձավ գերմանական եկոնոմիկայի ամենալուրջ խնդիրներից մեկը: Բալց պարզ ե, վոր արտասահմանյան կապիտալիստներն անվերջ չեն նպաստի Գերմանիային փոխառութեաններով, քանի վոր նրանց ալիլի ձեռնառու չե ոգտագործել Գերմանիայի դժվար կացութեանը, գնելու համար գերմանական արժեթղերն ու որիդացիաները, վորոնք արտասահմանյան կապիտալին տալիս են վորք միայն շահի մի մասը, ալ ճանապարհ են բաց անում դեպի վորջ շահը:

Վերջին տարիներս արագ առնում ե արտասահ-

մանյան կապիտալի ձևերն անցած խոշոր ձեռնարկների կամ ակցիաների կոնտրոլային ծրարների քանակը: Գերմանական կապիտալիստների համար այս բանը հաճախ ներկայանում էր իրեն միակ յեղք ստեղծված դրությունից, սակայն մի չեղք, վոր սպառնում է գերմանական բուրժուազիային մեծ մասամբ դարձնել լոկ վարպետ արտասահմանյան ձեռնարկներում, լոկ շերմա արտասահմանյան կապիտալի համար:

Պարզ է վոր այդ դերը այնքան էլ ցանկալի չէ գերմանական բուրժուազիայի համար: Այդ պատճառով էլ նա իր առաջ խնդիր է դնում կրնասել կախումն արտադրանքից, կապիտալի պահանջը, ինչպես արդյունաբերության դարգացման, այնպես էլ ռեպարացիոն փոխառություններն հատուցանելու համար, — ավելի լայն չափերով բավարարել անմիջապես գերմանական աղբյուրներից:

Բայց այս նպատակներին հասնելու համար մի ճանապարհ կա միայն — Գերմանական եկապորտի հավելման ուղին, վորի վրա է կենտրոնանում էն գերմանական բուրժուազիայի բոլոր ջանքերը: Այս խնդիրը մինչ այժմ լուծվում էր բավական հաջող կերպով: Դարձյալ ավելի աղգալին բանկի շեկուցման մեջ մենք գտնում ենք հետևյալ թվերը:

1926 ից մինչև 1929 թիվը Գերմանիան իր եկապորտն ավելացրեց 3 միլիարդ մարկով: 1929 թվին նրա առևտրական բալանսը դադարեց պասսիվ լինելուց, նա գրեթե հասավ իր արտահանության նախապատեղության մակարդակին: Այդ արտահանությունն 1924 թվին հավասար էր համաշխարհային արտահանության 6,1 տոկոսին: 1929 թվին նա հասավ համաշխարհային ար-

տահանության 12 տոկոսին: Նախքան պատերազմը նա հավասար էր 13¹/₂ տոկոսի:

Այսպիսով Գերմանիան համաշխարհային առևտրի մեջ մտնեցավ իր նախապատերազմյան մասնակցության չափին: Ներկայիս առևտրի ասպարեզում նա հանդիսանում է յերկրորդ պետությունը համաշխարհային շուկայում և ընթանում է անմիջապես Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների յետևից:

Այս յերևույթը խորին մտահոգություն մատնանշեց անգլիական պարլամենտում հուլիսի 16-ին արտասանած իր ճառում անգլիական պահպանողականների առաջնորդ Բուլդոլինը.

«Ամենից վտան աչն է, վոր պատերազմից հետո առաջին անգամ գերմանական եկապորտը գերազանցում է մերին: Սա սակեմասագնապալի լուրերից մեկն է վոր յես ստացել եմ յերբեմ: Մանավանդ յեթե ինկատի առնեք աչն փոստը, վոր մեր եկապորտին խփում է այն գերմանիան, վոր իր տարածությունը փոքր է նախապատերազմյանից»:

Յեւ ամերիկական, և գերմանական եկապորտն աճում է իհաշիվ աչն յերևույթի, վոր կլանում է անգլիական բաժինը համաշխարհային եկապորտում:

Այս պրոցեսսը չի կարող շարունակվել անվերջ: Անգլիան այս դրությունը դեմ գիմում է հուսահատ միջոցների, փորձում է այս կամ այն կերպ անցնել պրոսեկյուցիոնիզմի (հովանավորող քաղաքականություն):

Բայց Միացյալ Նահանգները նույնպես կռվ են սկսել արդեն գերմանական եկապորտի դեմ, մտցնելով բարձր պրոսեկյուցիոնական (հովանավորող) տարիք: Այս հանգամանքը չափազանց լուրջ արգելքներ է հաբուցանում գերմանական եկապորտի առաջ:

Պ. Ոռենն Յունդը՝ «Յերոպայի փրկիչը» իր կալիֆորնիայում արտասանած աղմկարար ճառում ցինիկարար նշում է Յունդի պլանի բնույթը:

«Յերոպական պետութիւններն յուրաքանչյուրը զանգատվում են Ամերիկային ունեցած իր պարտքի ծանրութիւնից, թեպետ և մենք ընդառաջ գնացինք կանոնավորելու այդ պարտքերը շատ ձեռնտու չափով նրանց համար: Բայց նրանք մեծ հավատ ընծայեցին Գերմանիային, վճռելով, Վոր նա մենակ կարող է տանել ամբողջ ծանրութիւնը, նուէն իսկ ավելացնիլով այն 50 տոկոսով»:

Իրապես Յունդի պլանը վոչ այլ ինչ է ներկայացնում իրենից, լեթե վոչ մի գաշնագիր, վորի ոգնութեամբ Անտանտայի բոլոր պետութիւնները հարկադրում են Գերմանիային վճարել իրենց փոխարեն պարտքերն Ամերիկային:

Բայց լերբ Գերմանիան այդ պարտքերը վճարելու համար փորձում է ուժեղացնել իր եկսպորտը, Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներն իսկույն ձգտում են փակել այդ ուղին նրա առաջ, աղաղակելով, թե՛ Գերմանիան ուժեղացնում է իր եկսպորտը արտադրութեան ինքնարժեքն իջեցնելով, սովի աշխատավարձի միջոցով:

Ամերիկայի այդ կշտամբանքներն հիմնավորված են: Գերմանական ռացիոնալիզացիան իսկապես կասարկում եր սովի աշխատավարձի հիման վրա: Բայց այդ մասին քաջ հայտնի յեր Ամերիկային, յերբ քարոզում եր Գերմանիային ռացիոնալիզացիայի անհրաժեշտութեան մասին և խորհուրդ տալիս նրան խնայող լինել ծախսերի մեջ: Գիլբեր Պարկերը, Ամերիկայի ու

Անտանտայի կողմից նշանակված վերահսկիչը գերմանական ֆինանսների վրա դառնալու պաշտօնի տիրապետութեան ժամանակ, յուրաքանչյուր պատեհ դեպքում դուրս եր գալիս Գերմանիայի ամեն մի սոցիալական նպատակների համար գործադրվող ծախքի դեմ, կոմմունալ հիմնարկների, սոցիալական ապահովագրութեան և այլն միջոցներով բանվորների կենցաղի մակարդակը բարձրացնելու դեմ: Յեվ գերմանական բուրժուազիան կանգնած է այն փաստի առաջ, վոր լեթե կամենում է նա ավելացնել իր արտահանութեանը, չնայելով ամերիկական նոր տարբիքին, չնայելով Անգլիայում պրոտեկցիոնիզմի սպառնացող հաղթանակին, ապա ամենապարզ միջոցն է այսուհետեւ յեվ չոքել բանվորի բողազին, ավելի, ևս նվազեցնելով նրանց աշխատավարձը, վորը, ինչպես մենք ցույց կտանք հետագայում, առանց այն ել մուրացկի մակարդակի վրա չէ կանգնած:

Սակայն եկսպորտի հավելումը պահանջում է աշխատավարձի նվազումն վոչ միայն այն պատճառով, վոր արտասահմանում դարգանում է պրոտեկցիոնիզմը: Յեթե գերմանական բուրժուազիան պիտի փորձի ընդլայնել իր եկսպորտը, հենվելով առաջին հերթին իր սեփական ռեսուրսների վրա, ապա կապիտալիզմը, վորին նա հասել է ներկայիս — իսկ նա հավասար է նախապատերազմյանին, — ավելի ևս պիտի ավելացվի: Այս խնդրի հետ նորից ու ավելի ուժեղ թափով առաջ է գալիս աշխատավարձի իջեցման հարցը: Բայց խնդիրը միայն աշխատավարձի իջեցման մեջ չէ: Բուրժուազիան փորձում է պակասեցնել սոցիալական բոլոր ծախքերը, գործազուրկների, ինվա-

լիզներին, հիվանդներին անպահանջման և կուլտուրական կարիքների ծախքը:

Գերմանական բուրժուազիան վերստին արդի մասնացույց և անուամբ ան փաստը, վոր պատերազմից հետո ավելացած սոցիալական ծախսերը իր վզին են փաթաթել բանվոր դասակարգի պայքարի, հեղափոխության վտանգի հետևանքով և վոր այն ծախքերն իր ուժերից վեր են: Նա հռչակում և, վոր այդ նպատակների վրա ինքը ծախսում և տարեկան 5 միլիարդ մարկից ավելի:

Յեվ ահա հենց այդ նիւնգ միլիարդ մարկն է, վոր հասկապես պէտք է նրան, 2 միլիարդը պետք է ռեպարացիաները վճարելու համար, մեկ միլիարդը՝ արտասահմանյան փոխառութունների տոկոսը: Յեվ քանի վոր ներքին կուտակումները բավական չեն արդյունաբերութունն ընդլայնելու համար, ապա ուրեմն շատ տեղին պետք կգա մնացած 2 միլիարդը: Բայց այս նպատակին հասնելու համար պետք է ամենավճռական կերպով վերջ տալ «գերմանական բուրժուազիայի գերութունը պրոլետարիատի ձեռքում»: Մենք վճարում ենք սարեկան յերկու միլիարդ Անգլոսաքսիոն նրա համար, վոր նա մեզ հաղթեց: Մենք վճարում ենք գերմանական պրոլետարիատին սարեկան հինգ միլիարդ նրա համար, վոր պիտի նա մեզ չհաղթի: Մենք չենք կարող հրաժարվել Անտանտայի պարտքերը վճարելուց վորովհետև նա ուժեղ և մեղանից, սակայն մենք ներկայիս ավելի հզոր ենք, քան բանվորները և բնավ չենք կամենում ալեւ ծախքեր անել այդ բոլոր «սոցիալական ավերիվութունների» վրա, ինչպիսիք են՝ գործազուրկների ապահովումը, հիվանդ բանվորների

բժշկութունը, ամեն տեսակի բազմություններ և մանկական հրապարակների կառուցումը, վորոնց վրա կոմունաներն իբր ծախսել են 2 միլիարդ: Առանց դրանց ել լուր կլնան: Ամերիկական բանվորները չգիտեն վոչ հիվանդութունից վոչ գործազուրկութունից ապահովում և վոչինչ, ապրում են: Այս բանը մինչև իսկ զրգում և նրանց եներդիան: Նրանցից ամեն վաք զիտե, վոր ինքն և հոգալու իր մասին: Գերմանական ազգը, — աղաղակում եր Պ: Շախտը՝ պետական բանկի նախկին զերեկտորը, վոր տարեկան 200 հազար մարկ «նպաստ» և ստանում հայրենիքին մատուցած հավատարիմ ծառայության համար, — բազկացած և ռեստա ստացողներից: Յերբ ծնվում և նեմեցը, նրա որորոցն են կոխում ապահովագրումը մահվան դեպքից: Այս բանին պետք է վերջ տալ: Ֆինանսների մինիստր Մուլտենգուսերը, ներկարարական տրեստի անգամ, Կյոլնի համալսարանի պրոֆեսոր, պաշտոնից հեռանալիս պահանջեց տարեկան վոչ պակաս քան 30 հազար մարկ հատուցումն, այն բանի համար, վոր հայրենիքն հրաժարվում է նրա մատուցած ծառայութունից: Սակայն յերբ ֆինանսների մինիստրի պաշտոնումն եր, նա ամենապերճալիս կերպով աղացուցում եր, վոր բանվորները պարտավոր են զոհաբերել հայրենիքի ոգտին, հրաժարվել ավելորդ փարթամութունից և վոր այդ բանը կծառայի նույնիսկ իրենց բարիքին, վորովհետև վորքան հաջող կուտակվի կապիտալը, այնքան լավ կներգրավի նա գործազուրկներին և վերջին հաջվով, ինչ վոր կխլվի այժմ բանվորից, այն կվերագարձվի նրան ապագային:

Յունգի պլանի վաղը ծանուարյունը բանվոր դասակարգի ու մանր բուրժուազիայի վրա փոխանցելու համար մղվող սլայքարը ահա բովանդակալիւրյունը Գերմանիայում սեղի ունեցող դասակարգային այն մեծ կրփիվների, վար ներկայիս ծավալվում են յեվ վորոնք կանխորոշված էյին Յունգի դաշնագիրը կնքելու մոմենտից: Այդ կոնֆլեքտը մտվում են շնորհիվ համաշխարհային կրկրիսի:

Պ. Գիլլֆերդինգն, իբրեւ ֆինանսների մինիստր, հույս ունիւր—իհաշիվ այն տարրերության, վոր գտլություն ունիւր Դաուեսի դաշնագրով կատարվելիք վճարումների և այն վճարումների միջև, վոր վորպես պիշում սահմանված էյին Յունգի դաշնագրի սկզբի տարրիների համար,—ծածկելու պետական ամբողջ կուտակված դեֆիցիտը: Նա մինչև իսկ խոստանում էր ձեռնարկել այն հարկերի թեթեւացման, վորոնք առանձնապէս ծանր էյին բուրժուազիայի համար, վորպեսզի վերջինս կարողանա ավելի ևս լավ կուտակել հաշտարարելով այդ անհրաժեշտ պրոլիտարիատի շահի տեսակետից:

Յերբ պ. Գիլլֆերդինգը պաշտոնից թուավ ու նրա տեղը բռնեց Մոլլդենպուտերը՝ պարզվից, վոր գերմանական դեֆիցիտը զգալի չափով ավելի բարձր է: Մոլլդենպուտերն հաշվից ալդ դեֆիցիտը 1400 միլիոն ու զրա համաձայն պահանջ զրեց հարկ դնել ժողովրդական մասսաների վրա: Սակայն պ. Մոլլդենպուտերը դեռ չէր կարողացել իրագործել իր ֆինանսական ծրագիրը, չէր պարզվից, վոր դեֆիցիտը հավասար է վոչ թե 1400 միլիոնի, ալ նույնիսկ 2500 միլիոնից էլ ավելի յի: Պ. Մոլլդենպուտերն

ստիպված էր նորից համապատասխան չափով բարձրացնել իր հարկային ծրագիրը:

Գիլլար չէ հասկանալ, թե՛ ինչն էր պատճառը դեֆիցիտի ալս անգուտղ աճման: Համաշխարհային կրկրիսը կրճատեց բլուշեյի չեկամտային մասը և միևնույն ժամանակ անգուտղ կերպով ավելացրեց գործազրկությունն և նրա հետ կապված ծախքերը: Այն միջոցները, վոր գտնվում են գործազուրկներին վճարող համապատասխան հիմնարկների ձեռին, կարող են բավարարել միայն 900 հազար գործազուրկների նպատու: Մինչդեռ գործազուրկների թիվը ներկայիս Գերմանիայում հավանորեն 3 միլիոնից պակաս չի լինի:

Այսպիսով առաջ յեկավ վոչ միայն հին ծանուարյունները ժողովրդական մասսաների վրա փոխանցելու խնդիրն, ալ յեվ հսկայական նոր բեռներ նրա վզին բարձելու հարցը:

Բացարձակ անմտություն կլինի վործել դերմանական բուրժուազիայի ֆինանսական պլանները պատկերը տալ: Նա ներկայացնում է իրենից անգուտղ կերպով աճող զանազան հարկերի խառնիճազան ձի կույս, վոր հնարում են ֆինանսների մինիստրության չինովնիկները, դեֆիցիտի աճման հետ զուգընթաց: Սկսվեցին դոքա դարեջրի, սուրճի, թեյի, սխտերյան ջրի հարկերի ավելացումով:

Հարկեր սահմանվեցին կոոպերացիայի շրջանառության աճման վրա: Դրան հետեց մասնավոր ծառայողների հատուկ հարկադրումը: Այնուհետև ըստ հերթական կարգի նշված են հարկեր չամուսնացած աղջիկների ու ամուսնի տղամարդկանց վրա: Այն աղջիկը, վոր չի կարողանում իրեն կյանքի բնկեր գրտ-

նեւ, իր դարդն իրեն հերիք չեւ, դեռ հարկ եւ պիտի վճարէ զրա համար, ինչպիս ե յերիտասարդ մարդատյացը (միջանորոպը), վոր կամովին հրաժարվում ե ընտանեկան կյանքի յերջանկությունից: Բայց ով վճռում ե իսկի հայրենիքի շահերի կապվել ամուսնական կապերով ու կյանք պարզեկ Գերմանական Հանրապետության նոր քաղաքացիների, նա ես ազատ չե հասուել տուրքից, վոր գերմանական լեզվով կրում ե ավելի մատերիալիստական անուն՝ «գլխահարկ», իսկ ուսերեն՝ ավելի իդեալիստական՝ «հոգահարկ»: Հոգու հարկը հալստար չափով պիտի վճարի ամեն հոգի ե միլիոնները՝ ե բանվորը: Այսպիսի հարկ ներկայիս դեռեա զոյություն ունի միմիայն դադութենքում ալդ պատճառով եւ այդ հարկն ոտացալ «նեղրական հարկ» անունը:

«Յեթի մի բոպե մտարերենք, թե 1919 թվին նշանակված այսպես կոչված «պաշտպանության տուրքը», վոր ընդամենը 500 հազար մարկ եր, ինչպիսի պայքար առաջացրեց, ապա կարելի կլինի պատկերացնել, թե ինչպիսի խառնշփոթություն ե առաջ բերել ներկա հարկային քաղաքականությունը: Մինչե անգամ անպիսի կապիտալիստական թերթն, ինչպիսին ե Վիեննայի «Ֆրեյե-Պրեսսե»-ն, չի կարողանում ինքն իրան զսպել, վոր գերմանական հարկային քաղաքականությունը չանվանե մահալի քաղաքականություն:

Ահա այս դրության էյին այն սոցիալ-տնտեսական խնդիրները, վոր պիտի լուծեի Գերմանական բեյխտագն ե վորոնք չհաջողվեց նրան լուծեի Այն խնդիրները, վոր բեյխտագնի առաջ եր դրել դեռ Մուլլերի կառավարությունն ու ավելի ընդհուպ մո-

տեցրել Բրյունինգի կառավարությունը, տեղաշարժում ե մտքերի մեծագույն խռովություն առաջ բերին բուրժուական բոլոր կուսակցությունների մեջ: Նրանք պատրաստ էյին հսկապական հարկիւր բարձել պրոլետարիատի վզին, բայց կովեցին իրար մեջ, չիր պարզվեց, վոր դա բավական չե, վոր պետք ե հարկադրել նաե չինովնիկներին ու ծառայողներին: Սոցիալ-դեմոկրատները պատրաստ էյին հարկադրել ե բանվորներին, ե մանր բուրժուազիային, բայց կամենում էյին միաժամանակ պահպանել վորոշ պատշաճություն խուսափելով հարկերի ամենազգվելի ձևերի պատասխանատվությունից:

Բայց խոշոր կապիտալը շատ ել չի սիրում իր լակեյների նման ծամածռությունները: Կեր, թոչնիկս, իմ ձեռից, կամ սատկիր: Թռչնիկը չկարողացավ վորոշ վճիռ կայացնել, յերկյուղ կրելով, թե ալդ կերակրից ես կսատկի: Բայց ախր ճուտն անգամ ուզում ե սպրել: Ալդ պատճառով ել բուրժուազիան վճեց վերջ տալ այս թնճուկին ու հասնել լիակատար պարզության:

II

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲՈՒՐժՈՒԱԶԻԱՅԻ ԻՄՊԵՐԻԱ-ԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Գերմանիայի ներքին ու համաշխարհային շուրկայում գոյություն ունեցող ցնցեստական հակասությունների սրումը չե միմիայն, վոր հարկադրում ե գերմանական բուրժուազիային ծախել արշավը բանվոր դասակարգի դեմ: Փաշխատացնելու պե-

տությունը, նույն տենդենցները բոլորում են այն նոր, արտաբնական-հաղափական խնդիրներին, վորոնց առաջ գերմանական բուրժուազիային կանգնեցրեց աշխատանքային կոնֆլիկտը հաղթող պետութիւնները ուժերի փոխհարաբերութեան մեջ առաջ յեկած փոփոխութիւնը:

Մինչ այդ գերմանական բուրժուազիան արտաքին քաղաքականութեան տապաւնում վճռում էր ըստ ելութեան յերկու իրար հետ կապված խնդիրներ: Նա կռվում էր նախ՝ Ֆրանսիական իմպերիալիզմի փորձերի դեմ—գուրս գալ այն սահմաններից, վորոնց մեջ դրել էր նրան վերստին դաշնակցութիւն յետ կոնֆլիկտի իր վերականգնելու «սանկի չափեր» նշանակելու համար:

Վերստում Ֆրանսիան աշխատում էր Գերմանիայի մերձքննչյան մարզերից մի բուժիչ պետութիւն ստեղծել, վորն իր վաստակաւոր տիրապետութեան տակ լինելու իրեն սահման Ֆրանսիայի և Գերմանիայի միջև նշանակում էր, վոր կարելի չէ անջատել հարավային Գերմանիան Մայնի գծով և նախատեսում էր, վոր Գերմանիայի պաշտպանութիւնն հնարավոր է միայն Վեգեր դետի վրա: Խնդրի աշխատի լուծման հետեանքը կարող էր լինել Գերմանիայի իսպառ վոչնչացումն իբրև ինքնուրույն քաղաքական ֆակտոր Յեյդրոպայում և Ֆրանսիական իմպերիալիզմի լիակատար հեղեմոնիան մայր ցամաքում: Այդ պատճառով էլ թէ Անգլիան և թէ Ամերիկան հակառակ կանգնեցին Ֆրանսիական պլաններին ու հարկադրեցին Ֆրանսիային հրաժարվել նրանցից, զբաղելով կլեմանտոյին Ֆրանսիական նվաճումների գործարարների խոստումով Անգլիայի ու Ամերիկայի կողմից:

Յերբ ամերիկական սենատը մերժեց վոչ միայն

Վերլստնի խոստացած յերաշխաւորող դաշնագիրն, այլ ժխտեց նույնիսկ վավերացնել Վերսալի պայմանագիրն ու մերժեց Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Ազգերի Լիգայի մեջ մտնելու հարցը, Ֆրանսիան վերանորոգեց իր ձգտումները՝ անջատել մերձքննչյան նահանգները Գերմանիայից, Պուանկարեն, առավել ևս նրա յետև կանգնած պինդարկան խմբակները, ոգտվում էին Գերմանիայի ռեպարացիոն պարտավորութիւններին, վորպեսզի Գերմանիային քաղաքային հանցանքն ու դրանով իրենք հնարավորութիւն ունենան մնալու մերձքննչյան նահանգներում: Պուանկարենի քաղաքականութիւնը, վորի հետևանքով նա զբաղեց Ռուսը, մերձքննչյան նահանգների խնդրը դրեց սուր սկիզբների վրա: Ռուսական խաղերի տապալումից հետո միայն, յերբ պարզեց, վոր Ռուսը զբաղեւն ավելի հեշտ է, քան այնտեղ քարածուխ հանելը, յերբ պարզվեց, վոր Ֆրանսական տեսակետից Ֆրանսիայի ուժերից վեր է Ռուսի քարածուխային ալիսգանում մնալը, —նա ձեռնարկեց դառնական գործարքին, վոր ապահովում էր իր ռեպարացիոն վճարքների ստացումն, սակայն խաչ էր դնում այլևս իր նվաճողական քաղաքականութեան հետագա ծավալման վրա: 1930 թվին ռեյնյան շրջանների մաքրումը դաշնակից զորքերից հետեանք էր միայն այն փաստի վրա Անգլիան ու Ամերիկան բոլոր չլին Ֆրանսիական իմպերիալիզմին հաստատել իր հեղեմոնիան Յեյդրոպայում այն սահմաններից գուրս, վոր ընդգծել էր նրա համար վերստին դաշնագիրը և վոր Ֆրանսիան հնարավորութիւն չունէր հակառակ նրանց կամքի առաջ գնալու:

Գերմանիան ոգտվում էր ֆրանսիական, անգլիական ու ամերիկական իմպերիալիզմի շահերի այս հակասությունից, բայց վերջին հաշվով նրան վիճակվեց վճարել քաղաքիչ զին՝ կամովին ընդունել ֆրանսիական գերմանական այն սահմանը, վոր բռնի իրաթաթել էին նրա վզին վերսալի պայմանագրով (Լոկարնոյի դաշնագրով) և համաձայնել Յունգի պայմանագրով վորովամ չափազանց բարձր վճարումներին, վոր ստորկացնում էին իրան 59 տարով։ Ասեմ վի վորս ունեւ յան նահանգների մաքումը ցուցադրել իբեմ վկիզբն վերադի դաւնագիրը սեղմելու, իբեմ սկիբզն նրա վեւաքննության — ուղղակի ծիծաղելի յէ։ Ռեյնի նահանգների մաքումը նաւանում է այն, վոր Ֆրանսիան չի կարողանում վերադի տրանների վրս նոր տրաններ ավելացնել։ Սակայն Վերսալի տրաններն իրենց՝ մնում են անձնականի։

Յունգի պայմանագրի վճարումները, վոր սոցիալ-դեմոկրատները ցուցադրում էին իբրեւ թեթեւցումն, իբրեւ «խելոք» բանկիրների հաղթանակ անխելք գեներալների դեմ*) հալածար են ծաւրության այն սահմանին, վոր վերսալյան բանակցությունների ամենաչեւուն միջոցին ամերիկական բանկիրներն՝ ինչպես Լամոնդը, անգլիական ֆինանսական եքսպիրտներն՝ ինչպես Կլեյնսը, կամ հենց ինքը Չերչիլը, — հնարավոր համարեցին բարձել հաղթանարված Գերմանիայի վզին։ Սակայն այդ չնչին հետեանքներին էլ չի կարողանա հասնել Գերմանիան, յեթի հետեւի միայն «կատարման» քաղաքականության, ինչպես համետարար

Գերմանիայի սոցիալ-դեմոկրատներն անվանում էին Անտանտին հպատակվելու քաղաքականությունը։ Գերմանիան նույնիսկ այդ իր համար միանդամյն անմիթար հետեանքներին հասավ միայն այն պատճառով, վոր թեկ վախվիւնով, ժառնակ սնաւում եք Անտանտին խորհրդային Միության ուրեւնացիայով։ Դեռ իր պատմական մեմորանդումների մեջ, վորոնց ոգնությամը Լույգ-Ջորջը 1919 թվի մաքտին փորձում էր յետ կանգնեցնել Ֆրանսիային միւնիստրյան բուքերային պետություն ստեղծելու պահանջից, բուրժուական այդ խելոքագուշն քաղաքականը նախագրոււււյնում էր դաշնակիցներին խորհրդային-գերմանական բլուկի հնարավոր յլունից։ Լույգ-Ջորջը տեսնում էր այդ վեանդը սպարտական շարժման հաղթանակի ձեւով վորը կարող է ոգտվել գերմանական ժողովրդի հոսսահատ զրությունից, մի հաղթանակ, վորը մեքենաութեն պիտի միացնէր կոմունիստական Գերմանիային ԽՍՀ Միության հետ։ Բայց նույնիսկ նրանից հետո, յերբ գերմանական բուրժուազիային հաջողվեց ժամանակավորապես հաղթել պրոլետարիատին ու հետաձգել այդպիսի միություն ստեղծելու հնարավորությունը, Անտանտան յենթադրում էր, վոր «հաղթող պետությունների» հակասությունները կարող են վորոշ միւնիստում առաջ բերել գերմանական բուրժուական հանրապետության ու խորհրդային հանրապետության միջեւ Գերմանական բուրժուազիան սգտվեց Անտանտի ալդպիսի մերձեցման չեղելուցից ու ձեռնարկից րապալլյան դաւնագրին, վոր վերացրեց մինչ այդ չվճոված հին խնդիրները և ձանապարհ րացեց մի շարք նոր ակտերի, վորոնց մեջ Գերմանիան ու ԽՍՀ Միությունը դուրս էին գալիս միասին։

*) Տես Վեյնայի «Рабочая газета»-ի հոդումը Հապայի րոնքերեցիայի մասին։

Այդ քաղաքականութիւնը, վոր շարունակ նկատւում է գործ դնում Անճանքի վրա, այդ հակահաշվեհարդարը Անտանտին ակնկալած բոլոր դիջումներին, իՍՆՄ-ի հետ մերձենալու քաղաքականութիւնը — հանդիսանում էր այն պատճառներից մեկը. վորի շնորհիւ Ֆրանսիային չէր հաջողվեց իրագործել իր ծրագիրը լիտուան: Յեւ միանգամայն իրավացի էր դիմանալուն լուրջ հրապարակախոս Ապոլյֆ Գրաբովսկին, յերբ գրում է թե՛ «առանց Արեւելքի սոցիալական միանգամայն հոգս կցնդեն մեր արեւմտյան բոլոր հուշերը»*):

Մերձեցման նախագիծերի գրավման լիկվիդացիան ինքնին հարց է դնում գերմանական բուրժուազիայի առաջ՝ հետ ի՞նչ: Ախր չէր կարելի ժողովրդական մասսաներից պահանջել, վոր տարեկան 2 միլիարդ հարկ վճարեն հենց միայն նրա համար, վոր կապուցե Վիլհելմը տանուլ տվեց պատերազմը և վոր Շտրեզմանին հաջողվեց ֆրանսիացիների ձեռքից ազատել մերձեցման նահանգները: Այդ ժողովրդական մասսաներին պէտք է ցույց տալ վորեւէ հետագա պետականութիւն, թեկուզ խաբուսիկ հնարավորութիւն Գերմանայի ներկա դրութեան թեթեւացման: Այսպիսիով գերմանական արտաքին քաղաքականութեան մի շրջանի ավարտման փաստը հենց ինքը նոր խնդիրներ և տառապանքներ գերմանական բուրժուազիային: Բացի դրանից այդ խնդիրներն առաջ են դալիս միջազգային դրութեան ակրնհայտ փոփոխութեան հետեւանում:

*) Իր հրատարակած «Zeitschrift für Politik» ժուրնալի հոլիսի համարում:

Անճանքի քաղաքականութիւնը եւ այլեւս գոյութիւն ունենալուց: Անգլիայի աչքն առաջին հերթին դեպի ովկիանոսի այն կողմն է: Նա ստիպւած չեղավ 1928 թվին Միացյալ Նահանգների հենց առաջին անգամ կանչին, հրաժարվել այն դաշնագրից, վոր կնքել էին Բրիտանիա ու Չեմբերլենը, վորը վերականգնում էր Անտանտան նոր բազայի վրա — Անգլիան ընդունում է Ֆրանսիայի հեգեմոնիան ցամաքի վրա և Ֆրանսիան ճանաչում է Անգլիայի հեգեմոնիան ծովի վրա:

Լոնդոնի ծովային կոնֆերենցիայում անգլիական իմպերիալիզմը վնչ միայն չէր համարձակվեց պաշտպանել Ֆրանսիայի պահանջներն իրեն ծովային առաջնակարգ պետութիւնների շարքը դասելու վերաբերմամբ, այլ նույն իսկ հակառակեց այդ պահանջներին, վորոնց իրագործումը կզգուշացնէին իր դրութիւնը Միջերկրական ծովում: Իտալիան — Ֆրանսիայի դաշնակիցը համաշխարհային պատերազմում, դարձավ նրա բացարձակ թշնամին ու սկսեց կռիւ պատրաստվել Ֆրանսիայից խլելու նրա գաղութային վորսի մի մասն ու վտարելու նրա ազդեցութիւնն Յեփրոսի հարավ արեւելից: Իտալիան բացարձակորեն բարձրացրեց վերստին դաշնագրի վերաբերման դրոշմ հանուն իր իմպերիալիստական շահերի: Բայց իր այդ նպատակի համար նա դաշնակիցներ և վորոնք, վորոնց անշուշտ հարկադրված պիտի լինի վճարել իտալական պահանջները պաշտպանելու համար, ինքն ևս պաշտպանելով նրանց ռեզիլիոնիստական (վերաքննական) ձգտումներն ուղղված Ֆրանսիայի ու նրա վասալների դեմ: Գերմանական դիպլոմատիան տեսնում է ինքն Անճանքի քաղաքականութիւնը, նոր հակասութիւնների բոլոր

ընդացումն և պատշաճութիւնն և նա ինքնուրուշն զեր խաղալը բլսկի մտնելով նրանց հետ, սվքեր ավելի կը տան իրեն:

Գերմանական դիպլոմատիան դեռ նմարավարութիւն չունի բացարձակ դուրս գալու իր ծրագրով: Առաջին՝ նա հասկանում է, ինչպես ասում է պրոֆեսոր Դիտչը—հայտնի պահպանողական մասնագետ արտաքին քաղաքականութեան («Գեոպոլիտիկ» ժուռնալի 1930 թ. հուլիսի համարում տպագրված իր «Հնարավոր է արդո՞ւք Գերմանիայի արտաքին քաղաքականութեան» հոդվածում),—վոր «այսօր դեռ չի սեղծվել մեծ պետությունների այն համալսմբումը, վորը հնարավոր ու անհրաժեշտ դարձներ բիսմարկյան ֆադրականությունն իր նպատակներով ու նախադրություններով»:

Անգլո-ամերիկական հակասությունն առանցքն է հանդիսանում բոլոր ապագա համաշխարհային հակասություններին: Սակայն այդ առանցքի շուրջը դեռ ամուր չեն դասավորվել մյուս բոլոր հակասությունները, դեռ հայտնի չէ ի՞նչ հետ կերթան ֆրանսիան ու Իտալիան: Այդ իսկ պատճառով գերմանական արտաքին քաղաքականությունը խուսափում է պարտավորություններից, վորոնք կարող են ժամանակից առաջ կապել իրեն: Սակայն նա արդեն շարժման մեջ է մըտիլ, ամեն ուղղությամբ ածմում է հոյը, նախապատրաստում է «հասարակական կարծիքը» ամբողջ աշխարհում, ու ջանք է քափում—առաջիմ դեռ վերստի՝ յայն պայմանագրի շրջանակում, իր սեփական զինված ուժերը մեծացնելու ուղղությամբ:

«Ա» զրահակրի կառուցումն սկիզբն է հանդիսանում նախաշինարարական ու արտիլերիական տեխնի-

կայի նորագուշն նվաճումների սպասարմանը Գերմանիայի կողմից, ստեղծելու համար մի նախատրամ, վոր կարողանա զործել հետավոր տարածութեան վրա: Գերմանիայի գինվարական շրջաններում ծրագրի է մշակվում վերստացմելու բեյլսվերը, նոր հիմունքներով, չերը իմպերիալիստական պետությունների բոլոր բանակցությունները «գինաթափման» մասին կը վերջանան վճռական պարտությունով, վորն ալիս հնարավոր չի լինի ծածկել:

«Զինարարությունը — զինավորման հավասարությունն է», գրում է պրոֆեսոր Դիտչն իր այն հոդվածում, վորից մենք միջրեբուսներ արինք, այդպիսով իսկական աշուշն տալով այն նպատակի, վորին ձգտում է Գերմանիան, գինակի տալ մոտոմ, պահանջելով իրագործել վերստացան զաշնագրի այն հոդվածը, վոր խոստանում է նվազեցնել բոլոր պետությունների գինումը: Գերմանական կիսապաշտոնական հրատարակչութեամբ լույս տեսավ բեյլսիստների նախկին հրամանատար գեներալ Սեկաի գիրքը՝ «Յերկի պատշապանությունը» վերնագրով, վորը ցույց է տալիս, թե գերմանական բուրժուազիան ինչպես է պատկերացում իր նոր բանակը: Դա պետք է լինի վարձու մի բանակ կազմված 200 հազար հոգուց, հրաշալի սովորած, գինված ռազմական տեխնիկայի վերջին խոսքի համաձայն, կտրված ժողովրդից ու կուրորեն հպատակվող գերմանական բուրժուազիայի ամեն մի հրամանին:

Սակայն ի՞նչ նպատակներ է դնում իր առաջ գերմանական բուրժուազիան արտաքին ֆադրականության

ապարիզում: Այդ նպատակներն հաշտելու յեն և կայա-
նում են հետևյալում՝ ձեռք բերել սպառազինման ա-
զատություն, վոչնչացնել լեհական կորիզորը, միացնել
Պոլսիան մնացյալ Գերմանիայի հետ, միացնել Վերին
Սիլեզիան, միացնել Ավստրիան, ստանալ գաղութներ:
Հասկանալի չէ, վաղ առաջ նպատակները միանգամից
չպիտի իրագործվեն բոլորը և միաստակ նշանակու-
թյուն չունեն ամենքը: Այս բոլորի բանալին է հան-
դիսանում բանակի մեծացնելն ու լեհական կորիզորի
վոչնչացումը:

Լեհական կորիզորի նշանակութունը նրա-
նում չի կայանում, վոր այն տեղ ապրում են վորոշ
թվով գերմանացիներ, թեև գերմանական հրապարա-
կախությունը շատ է սիրում խոսել Լեհաստանի
գերմանական փոքրամասնության տանջանքների մա-
սին: Այդ կորիզորը վերացնելու նշանակութունը չի
կապված նաև հարաբերություն կապը հեշտացնելու
խնդրի հետ, վորովհետև այդ ասպարիզում լեհացիք
հանձն առան շատ հեռուն տանող զիջումներ և հախ-
նորեն պատրաստ են վերացնել զիջությունն ամեն մի
առիթմ այդ ասպարիզում: Խնդրի նշանակությունը գուցե
ստատեգիական է, (ռազմագիտական): Պատերազմի զեպ-
քում լեհական կորիզորը անջատում է Գերմանիայի
զինվորական ուժերը, Գերմանիան ծովով միացն կարող
իր զորքերը փոխադրել Արևելյան Պոլսիա, պաշա-
պանելու համար նրան լեհական հարձակումից: Բացի
այդ, քանի վոր կորիզորը գտնվում է լեհացիների
ձեռին—Պոզնանը, Տորնը և Գրաուդենցը,—լեհերի ձե-
ռին և և Բելրիշի վրա արշավելու բանալին: Ունենա-
լով այդ նուշանգները, նուշնպիս և վերին-Սիլեզիայի

իր ձեռին, Գերմանիան պատերազմի զեպքում կկա-
րողանա արշավել անմիջապես Վարշավայի վրա, բը-
նելով նրան ունելիքի մեջ, ինչպես արեց այդ ձեռ-
դենքուրը 1915 թվին: Գերմանիայի ստատեգիական
դրության փոփոխումը գերմանական բանակի վերականգ-
ման հետ միասին—անա այն լծակը, առանց վորին գե-
մանական իպերիայի գլխավորող է իր քեվերը տարածել:

Յերկար վիճաբանեցին այն հարցի շուրջը, թե
վերականգնած է արդյոք գերմանական իմպերիալիզմը,
թե վոչ: Իմպերիալիստական քաղաքականության բա-
զան հանդիսանում է մոնոպոլիստական կապիտալիզմը,
վորը վոչ միայն շանհետացավ, այլև ուժեղացրեց իր
իշխանութունը Գերմանիայում: Սակայն տնտեսական
ռեսուրսները Գերմանիայի համեմատաբար ավելի թու-
լացան պատերազմի անհաջող վախճանի, միջազգային
շուկայի նեղացման, և այն տուրքի շնորհիվ, վոր նա
վճարում է Անտանտային:

Բավական է ասել—վորի վրա չես մատնացույց
արի նախորդ գլխում, —վոր կապիտալի կուտակումը
այժմյան Գերմանիայում հասել է միայն նախապատե-
րազմյան մակարդակին, այն ժամանակ չեր սրված
կոնկուրենցիայի հետևանքով Գերմանիայում կապիտա-
լի կարիքը անսովոր չափով մեծացել է: Այդ պատճա-
ռով էլ կապիտալի արտահանությունը Գերմանիայում
զգալի չափով ցածր է քան պատերազմից առաջ: Գեր-
մանիան չունի վոչ մի գաղութ: Բացի վոր ավելի ևս
կարևորն է՝ գերմանական մոնոպոլիստական կապիտա-
լիզմն ունի շարժված յեղունգներ—անշահն նավատորմ
ու թուր, անբավարար սպառազինված բանակ, վերջա-
պես նա ընկավ աշխարհագրական մի այնպիսի դրու-

Թշան մեջ, վորը նրա ստրատեգիական ծավալումը զրեց նմանը չտեսնված մի կաշկանդիչ շրջանակի մեջ: Գերմանական իմպերիալիզմի գոյության կամ չգոյության խնդրի շուրջը տեղի ունեցող վեճը, վճռովում է պատմության զիալեկտիկայի հիման վրա: Գերմանական իմպերիալիզմը վոր ջախջախվեց պատերազմի մեջ, չի կորցրել իր բազան. գերմանական մոնոպոլիստական կապիտալիզմը մնաց ապրելու և զորանալու համար: Յեւ նա կռվում է վերականգնելու համար իմպերիալիզմի զենքերը՝ կապիտալի արտահանություն, հզոր բանակ ու նավատորմ, կռվում է զրանց ստրատեգիական ծավալման պայմաններին համար, վորպեսզի համապատասխան մոմենտին մասնակցի իմ պերիալիզմի հսկաների ճակատամարտին, աշխարհի նոր փաշ-բաժանման համար:

Գերմանական իմպերիալիզմը պատասխանում է կրոնի իր գոյություն պայմանների համար: Այս բանը շատ լավ հասկանում է Ֆրանսիական իմպերիալիզմի և Բրիտանի պան-յեմբրոպական պակսի առաջարկը, վոչ ալ ինչ է յեթե վոչ Յեվրոպայում խաղաղություն հաստատելու քողի տակ, դաշնակցության առաջարկ գերմանական իմպերիալիզմին, Ֆրանսիայի հեգեմոնյան ընդունելու հիմունքով: Քաղաքականապես Ֆրանսիական առաջարկներն հանգում են նրան, վոր Գերմանիան լեհական սահմաններն ևս ընդունի, ինչպեզ ընդունեց Ֆրանսիական, վորի փոխարեն Ֆրանսիան թույլ կտա նրան մեծացնել բանակը, փոխառություն կտա գերմանական արդյունաբերությանը, կապշտպանի նրա պալքարը համաշխարհային շուկայի համար և նրա գաղութային ձգտումները: Ֆրանսիայի համար—

վոչ ալի վոչ պակաս,— խնդիրը նրանումն է, թե պատերազմի գեգնում իր բիկունցում նա արդյոք բեմալիկունեմա, վորին անուշ կզինեն Ֆրանսիայի բեմալիկներ, թե կունանա դաշնակից, վորին վարձահատույց լինելու համար, վորսը բաժանելու, կրսեք խաղրնկեր կդարձնի իրեն: Գերմանական պատասխանը Ֆրանսիական նոտային նշանակում է թե Գերմանիան համաձայն է բանակցություններ վարել, վախկոտ, բողախված կերպով, հայցներով միաժամանակ, վոր այդ բանակցությունները չեն կարող սահմանափակվել վերսալյան վորոշումների շրջանակով:

Այդ բանակցությունները դժվար թե սվյալ պայմաններում վորեկ վերջնական վորոշ հեշեւանք ունենան: Գերմանիան չի կարող բացարձակ կերպով դնել լեհական սահմանների վերաքննության հարցը, վորովհետեւ նա հասկանում է, վոր վոչ մի պետութուն չի համաձայնի խաղաղ կերպով զիջել մի տերիտորիա, վոր կառվում է նրան ծովի հետ ու տալիս ահագին ստրատեգիական առավելություններ: Այն իդեան, թե՛ լեհաստանին կորիզը կորցնելու փոխարեն կարելի չի վարձահատույց լինել Ֆեդերացիայի ձեռով տալով կլեկու Լիսվան իր չեքով դեպի Բալտիկ ծովը Մեմելի վրայով կամ... Խորհրդային Ուկրաինան — չափազանց սրամիտ իդեա չէ: Բաց լեհաստանն այս դեպքում պիտի հրաժարվի նրանից, ինչ ունի արդեն ու փոխարենն ստանա մուրհակ, վորը դեռ պետք է գեղջիկ գեմքը ձեռին, պատերազմի միջոցով, լուրջ վտանգի յենթարկելով նույնիսկ լեհաստանի գոյությունն անգամ: Այս բանն հասկանում են Գերմանիայի ափի իտեհակ իմպերիալիստները: Այդ պատճառով էլ, ինչ-

պես Կուրցիուսի ճառի մեջ, այնպես եւ Գերմանիայի պատասխան նոտայում գերմանական իմպերիալիզմի լեյտ-մոտիվները շատ խուլ են հնչում:

Գերմանիան բանակցութեան ե գնում, վորպեսզի շուտափի, քե՛ւ վորքան հետուն կգնա Ֆրանսիական քաղաքականությունը, ինչ ե Ֆրանսիան պատրաստ տալու այսօր, ինչ պարտավորութիւններ պատրաստ ե վերցնել իր վրա ապագայի համար, ինչպիս կվերաբերվեն այս բանին մյուս պետությունները: Այս բանակցութիւնների մեջ այնքան կարեւոր չե այն խնդիրը, թե ինչ կարելի չե ձեռք բերել այժմ, վորքան կարձկուր ե ակթիվ քաղաքական հետախուզությունը, վորը կասի թե՛ ինչ կսան ուրիշները:

* * *

Այսքանը բավական ե, վորպեսզի հասկանալի լինի վոր գերմանական բուրժուազիան կանգնած ե մի խնդրի առաջ, վորը պահանջում ե իր ձեռքը կենտրոնացնել ամբողջ իշխանութիւնը պետական ապարատի ու մասսաների վրա, պահանջում ե անկախ լինել պարլամենտական ապարատի տատանումներից, տպարատի, վոր խախտվել ե յերկու դուժին քաղաքական կուսակցութիւնների կռիվներից: Գերմանական բուրժուազիան նախապատրաստվում ե կռիվների, վերականգնելու համար իր իմպերիալիստական հզորութիւնը: Բոլոր բուրժուական կուսակցութիւնները ֆաշիստացնելու համար մղվող պայքարը պետական ապարատը ֆաշիստացնելու պայքարը — բղիւնում են աւել իմպերիալիստական ի՞նչ դերներից նույնպես, ինչպես ե բղիւնում են տնտեսական դժվարութիւնները:

ՖԱՇԻԶՄԻ ՅԵՎ ՍՈՑԻԱԼ-ՖԱՇԻԶՄԻ ՄԻՋԵՎ

1. Милые бранятся только тешатся

Թեյխատագն արձակելուց հետո, գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիան դուրս չեկավ մի հուշկավոր կոչով, վորի մեջ հայտարարում իր, վոր՝ սեպտեմբերի 14-ը դա վճռական մարտի օր ե բուրժուական բլոկի ու սոցիալ-դեմոկրատիայի միջե, աշխատանքի ու կապիտալի միջե, դեմոկրատիայի ու ֆաշիստական դիկտատուրի միջե: Նա կոչ եր անում բանվորներին աջակցել իրեն, ինչպես մի կուսակցութեան, վոր պաշտպան ե պրոլետարիատի շահերի, պաշտպան դեմոկրատիայի, պաշտպան ծավալվող սոցիալիզմի:

Սիրավիր պատկեր: Մի կողմից պարոն Շոյլցը, տողած ներկայացուցիչը տրեստացած կապիտալի, սիգարը բերանին, աջ կողմից կավածատերերի ներկայացուցիչ Շիլլեյի ուղեկցութեամբ, յերկարճիտ կոշիկներով ու կանաչ կուրտկաչով, ձախ կողմից՝ տերտերական կուսակցութեան ներկայացուցիչ նիհար ու յերկար Բրյունինգի ուղեկցութեամբ: Բոլոր այս յերեքի առաջից քայլում ե ծովային ոֆիցեր մինիստր Տրեվիրանուսը, § 48-ի վերաբոնած Հինդենբուրգի պատկերը հետեյալ մակագրութեամբ՝ «Կեցցե ֆաշիստական դիկտատուրան»: Յեվ այս բուրժուա-ֆաշիստական ոճի դեմ ու դեմ, վոր ֆրշալով պատրաստվում ե ինդեքլ բանվոր դասակարգը, սլանում ե ձիու վրա 8 մ. հակա՛ սոցիալ-դեմոկրատ վեյլը, մի ձեռին նիզակ, մյուսին կարմիր դրոշակ, վրան մակագրած՝ «դեմոկրատիայի

ու. սոցիալիզմի համար»։ Հրաշալի նախընտրական պրակատ։ Բայց դժբախտաբար, այդ պատկերը հախազանց գեղեցիկ է, թե չէ, կհամաստատասխաներ իրականությանը։

Ու ծերուկ արհին Կասա — կենտրոնի ներկայացուցիչը — չզղացավ խնդրել պարոն Վիլլին ցած գալ ձիուց։ Ախր սոցիալ դեմոկրատիան, — նենգությամբ հիշեցրեց նա պարոն Վիլլին, — բազմիցս ինքն է անցկացրել իր քաղաքականությունը 48 հոգվածի ուղեւթյամբ, աշտինքն պարլամենտի իրավունքները կրճատելով, հոգուտ պրեզիդենտի ղեկառնությունը իրավունքներով։ Ախր չե՞ վոր սոցիալ-դեմոկրատիան Պրուսիայում ջուխտ ձեռքով կպել է նույն կաթոլիկական կենտրոնի կոալիցիային, կենտրոնի վորին տքնում է նա համաշխարհային մասշտաբով հայտարարել դժոխքի ծնունդը։ Վերջապես, — հարցնում է ախուհետե պարոն Կասաը, — այդ ի՞նչպես էք դուք կամենում վրկել դեմոկրատիան կոմունիստների հետ միասին, վորոնք կողմնակից ու պաշտպան են պրոլետարիատի ղեկառնությունին և Հուգենբերգի ու Հիդլերի հետ միասին, վորոնք կողմնակից են ու պաշտպան ֆաշիստական ղեկառնությունին։ Ախր դուք նրանց հետ միասին քվեարկեցինք Բրյուսինգի կառավարության դեմ։ Յեթե դուք ախուհետե ել պիտի շարունակեք նույն խաղը խաղալ, ապա կաթոլիկական կենտրոնը ձեզ դուրս կշարտի պրուսական կառավարությունից։

Ի՞նչ պատասխանեց սրան սոցիալ-դեմոկրատիան։ Իպատասխան սրան Բուդոյլֆ Բրեյտշեյդը — անցյալում հուլյսեր տվող մի յերիտասարդ առևտրական կապիտալի կողմից, ներկայիս սոցիալ դեմոկրատական

պրոֆեսիոնալ ճոռոմարանության ու զիպլոմատիալի ասպարիզում, — դուրս յիկավ հուլիսի 30-ին «Ֆորվերտս» ի մեջ մի հոգվածով, վոր պարունակում է շափաղանց արժեքավոր խոստովանությունների անցյալի վերաբերմամբ ու հափաղանց գնահատելի խոստումների ապագայի վերաբերմամբ։ «Յուրաքանչյուր անկողնակալ մարդ պիտի ընդունի վոր սոցիալ-դեմոկրատիան ամեն հնարավոր միջոց դորժադեց, միայն թե խուսափի պաբլամենտական շրջանակներից զուրս գտնվող քաղաքականությունից։ Մենք առաջարկեցինք մեր գործակցությունը ֆինանսական ռեֆորմն անցկացնելիս, բայց մեզ յե հրեցին ու չուզեցին մեզ հետ վարել վոչ մի լուրջ բանակցություն։ Չուզեցին ու չեցին կարող վարել բանակցություն, վորովհետեւ Բրյուսինգի կառավարության իմաստն այն էր, վոր սոցիալ-դեմոկրատիային հրի դեպ անհույս ուղարկեցին»։

Բրեյտշեյդը խոստովանում է, վոր սոցիալ դեմոկրատիան պատրաստ էր գործակցելու Բրյուսինգի կառավարությանը, վոր նա պատրաստ էր նրան ուղենելու, բայց չուզեցին նրա հետ խոսել, նրան վտարեցին, վորդեցին։ Բայց չե՞ վոր ախր Բրյուսինգի կառավարությունն, ինչպես ասում է սոցիալ-դեմոկրատիայի նախընտանական կողմը, արեստների ու կարտելների կառավարություն է, մի կառավարություն, վոր բոլոր ծայրությունները բարձում է բանվոր դասակարգի վզին, ֆաշիզմի կառավարություն։

Յեվ ախպիսի խոստովանությունից հետո պ. Բրեյտշեյդը քաջությամբ հայտարարում է, վոր սոցիալ-դեմոկրատները չեն վախում կապերը խզել կենտրոնի հետ և Պրուսիայում, վոր նրանք թույլ չեն տա

Ֆինանսները կուտակցուիլանք պայմաններ թեկադրելու
երկնց, թե ինչպես վարեն նախընտրական կամպանիան:
Բայց անմիջապես այս հերոսական ժեստից հետո, նա
չարտնադուստ է. «Կոչվել կենցրոնի հետ, վառ մեր վզին
վառքեցին, մեկն կալեկում եմ տանել գործնական
կերպով, սակայն մեր այդ պիսավորությունը հետո չի
դառնում, յերբ մեզ ուզանում են»:

Այս արդեն բավական է հասկանալու համար թե՛ վերջան իրականության չեն համապատասխանում սոցիալ-դեմոկրատների պնդումները թե՛ կոլվը ճեղի ունի առաջին հերթին իր ու բուրժուական կուսակցությունների միջեւ յեւ վոր այդ կովի առարկան հանդիսանուե դեմոկրատիայի պատշապանություն: Բայց դրությունն ալիւր եւ բարգանում ե, յեթե հաշվի առնենք, վոր համեմատաբար ավելի բացահայտ ֆաշիսական խմբավորումներ—Հուգենբերգն յեւ Հիտլերի խմբերը,—նպատեցին ու սցենցին տալալելու Բրյուսինցի կառավարուրյունը, յեթե դիտենք աչն վերախմբումները, վոր տեդի յեն ունենում բուրժուակալի բանակում, ներկա մոմենտին առաջ բերելով լիակատար քառսի տալվորություն: Վորպեսզի հասկանալի լինի, թե՛ ներկա յիս ինչ է տեղի ունենում Գերմանիայի բուրժուական բանակում, պետք է գոնե համառոտակի պատասխառեւ մի շարք հիմնական հարցերի—առաջին հերթին ֆաշիզմի էությունն մասին յեւ ֆաշիզմի ու սոցիալ ֆաշիզմի միջեւ յեղած տարբերության մասին:

Մենք այստեղ չենք կարող, իհարկե, մանրա-
մասնորեն պարզել ֆաշիզմը ու սոցիալ-ֆաշիզմի հարցն
ամբողջապես: Բայց այդ կարևոր էլ չէ մեզ: Մեր նը-
պատակի համար բավական է հիշել, թե Գոմինտերնի
X պլենումում ինչպես էր զրկւած ֆաշիզմի բնույթի
ու նրա բազմատեսակութեան հիմնական խնդիրն է
ու այդ միանգամայն ուղիղ դրումը կիրառել Գերմոնիա-
լում տեղի ունեցող տնքերի նկատմամբ:

կենտրոնի կուսակցութեանը պալմաններ թելադրել իրենց, թե ինչպես վարեն նախընտրական կամպանիան: Բայց անմիջապես այս հերոսական ժեստից հետո, նա շարունակում է: «Կոսովը կենտրոնի հետ, վառ մեր վզին փաթաթեցին, մեզ կախեցին եմք տանել գործնական կերպով, սակայն մեր այդ պիսավորությունը հետք չի թողնում, յերբ մեզ սպառնում են»:

Սոցիալ-ֆաշիստներն հալածարարելով, թե՛ նախընտրական պայքարը աշխատանքի ու կապիտալի, գեմոկրատիայի ու ֆաշիզմի, սոցիալիզմի ու կապիտալիզմի պայքար է, խոստանում է այդ պայքարը տանել «գործնական կերպով», առանց վերափոխելու այն կուսակցութեանը, վոր մասնակցել է ազգային ժողովի ընտրություններից հետո Գերմանիայում գոյություն ունեցած բոլոր 19 կառավարությունների մեջ, վորն այդպիսով հանդիսանում էր գերմանական բուրժուազիայի Բադենական-հիմնական կուսակցությունը: Պ. Բրեյտշեյդը գիտե, թե ինչու այդպես քաղաքավարի ու տակտով պետք է պատասխանել քանի վոր, բացի չարամտությունից, ու սպառնալիքից սոցիալ-գեմոկրատիայի հասցիկին, նա կենտրոնի առաջնորդ արհի կառավարի մեջ գտել է և մի ուրիշ համառոտ կտոր, վորն ասում է, թե՛ մոտիկ ապագայում քաղաքական կուսակցությունների վերախմբումից հետո, թեևս հաջողվի՝ մի կամուրջ պահպանել բուրժուազիայի ու հանրապետությանն հավասարի բանվոր-վորների միջև: Հին չեզոքաբարձր գրանով ասում է սոցիալ-գեմոկրատիային: Մենք ձեզ կառավարությունից դուրս կգալանք, բայց հույսերդ մի կտեսնեմք ու ապակիները մի փռեմք. ով գիտե քեզիս դարձյալ համաձայնության գտնեմք:

Այս արդեն բավական է հասկանալու համար թե՛ վորքան իրականությանը չեն համապատասխանում սոցիալ-դեմոկրատների պնդումները քե՛ կսիվը տեղի ունի առաջին հերթին իր ու բուրժուական կուսակցությունների միջով յեվ վոր այդ կովի առարկան հանդիսանում է դեմոկրատիայի պաշտպանություն: Բայց դրությունն ալիլի էս բարդանում է, յեթե հաշվի առնենք, վոր համեմատաբար ալիլի բացահայտ ֆաշիսական խմբավորումներ—Հուգենբերգն յեվ Հիլերի խմբերը, —նպաստեցին ու սցենցին սապալելու Բեյուրինգի կառավարությունը, յեթե դիտենք այն վերախմբումները, վոր տեղի յեն ունենում բուրժուազիայի բանակում, ներկա մոմենտին առաջ բերելով լիակատար քառսի տպավորություն: Վորպեսզի հասկանալի լինի, թե՛ ներկա լիս ինչ է տեղի ունենում Գերմանիայի բուրժուական բանակում, պետք է գոնե համառոտակի պատասխանել մի շարք հիմնական հարցերի—առաջին հերթին ֆաշիզմի ելույթն մասին յեվ ֆաշիզմի ու սոցիալ ֆաշիզմի միջով յեղած տարբերության մասին:

2. ֆաշիզմի ելույթներ

Մենք այստեղ չենք կարող, իհարկե, մանրամասնորեն պարզել ֆաշիզմը ու սոցիալ-ֆաշիզմի հարցնամբողջապես: Բայց այդ կարևոր էլ չի մեզ: Մեր նպատակի համար բավական է հիշել, թե՛ Գոմբիտների X պլենումում ինչպես էր զրված ֆաշիզմի բնույթի ու նրա բաղադրատեսակության հիմնական լանդիլըն և այդ միանգամայն ուղիղ դրոմը կիրառել Գերմանիայում տեղի ունեցող անցքերի նկատմամբ:

Յեթի նախնք իմպերիալիզմի¹⁾ բնութագրությանը նվիրված մարքսիստական միապետության մյուս գրականությունն, — ինչպես տեսաբանական, այնպես և պրոպագանդիստական, — ապա մենք կգլուհենք այնտեղ իմպերիալիզմի բաղաձայնությունը հետևյալ բնութագրերը: Նա մեծացնում է գիման ծախքերը, նվազեցնում սոցիալական ռեֆորմների վրա գործադրվող ծախքերը, սահմանափակում է պարլամենտի իրավունքներն ու նշանակությունը, մեծացնում է տեսներին ու կարգերին առնչական ազդեցությունը պետական քաղաքականությունը վրա: Նա նշանակում է բուրժուական դեմոկրատիայի խորհրդում, համաժամանային պատերազմների վճարում պրոլետարիատի հեղափոխական պայքարի սկիզբն, իշխանությունը ձեռք գցելու համար: Թե ինչքան սուր կերպով աչքի եկին ընդհանուր մոնոպոլիստական կապիտալի քաղաքականությունը այս զգեստը, ամենագիտելի կերպով պատկերացնում է Ջեյ Լոնգոնի «Յերկաթի գարշապար» վեպը, վորը գրված է նույնպես պատերազմից առաջ և, վորի մեջ հմուտ նկարիչը, վորձելով իր ստեղծագործական ֆանտազիայով պատկերացնել իրեն ֆինանսական կապիտալի տիրապետություն տեսնողները, տվել է մի պատկեր, վոր կանխատեսում է ֆաշիզմի վողջ սանձահարությունը, ֆաշիզմի, վորը պատերազմից հետո իր ամբողջ ծանրությունը հարձակվեց բան-

¹⁾ Բազմազան է որինակել համար վերցնել Հիլքերդենգեր և Ֆինանսական կապիտալի վերջին յերեք գլուխը, կամ վերջին գլուխն իմ «Գերմանական իմպերիալիզմը» բրոշյուրին, վոր հրատարակվեց 1913 թվին և ապա արժանատվեց «Գերմանական հեղափոխությունը» գրքում, համ. I, յերես 125—135:

վոր դասակարգի վրա: Այն, ինչ ամեն որ տեսնում էր Ջեյ Լոնգոնը դեռ պատերազմից առաջ ամերիկական մոնոպոլիստական կապիտալի պրակտիկայում, հնարավորություն ունեց նրան ստեղծել մի պատկեր, վորը մենք այժմ չենք կարող կարդալ առանց հիացմունքի:

Ինչ պատերազմից առաջ հեղափոխական մարքսիզմն արդեն հաշիվ եր ցայիս իրեն այն մասին, վոր մոնոպոլիստական կապիտալիզմը բաղաձայնությունը սանում է վո՛չ միայն դեպի պատերազմներ, այլևս գործազանում է այն տեսնողները, վորոնք սանում են դեպի դեմոկրատիայի փոխանակումը բանկերի ու կարեւորների բացարձակ դիկտատուրայով, բայց ծանրություններ բարձելով պրոլետարիատի վրա, խլելով այն դեմոկրատական ազատությունները, վորոնք նա նվաճել եր իրեն համար սանամյակների լեռացում: Պակասում եր միայն «Ֆաշիզմ»-ի ընդհանուր հասկացությունը: Սակայն բայց Ֆաշիստական տեսնողներն իրենց սկզբնական ձեւով դեռ պատերազմից առաջ արդեն կային մոնոպոլիստական կապիտալիզմի բաղաձայնությունը մեջ:

Բրանդելբրյանների տեսարան Տալլգեյմերն, հիմնականում նույնացնելով ֆաշիզմն ու բոնապարտիզմը, ֆաշիզմի մեջ տեսնում է միայն կապիտալիզմի պաշտպանություն քաղաքականություն ընդդեմ պրոլետարական հեղափոխության, բայց չի տեսնում, վոր մոնոպոլիստական կապիտալիզմն այդ պաշտպանությունը տեսնում է իրեն հատուկ հիմնական տեսնողների զարգացման և ուժեղացման ոգնությունը: Սակայն վո՛չ պակաս սխալ է ֆաշիզմն համարել հենց միայն մոնոպոլիստական կապիտալի քաղաքականություն յեւ վո՛չ թե մոնոպոլիստական կապիտալի բաղաձայնությունը հա-

մաթիառհային հեղափոխության օրջանում: Յերկու հա-
յեցակետերն էլ անտես են առնում մոնոպոլիստական
կապիտալիզմի զարգացումը:

Պատերազմն ուժեղացրեց այդ տենդենցներն, քա-
նի վոր մեծացրեց տրեստների և կարտելների նշանա-
կութունն, իբրև պատերազմական պիտույքների մա-
տակարարույ և կենտրոնացրեց իշխանութիւնը զին-
վորականների ձեռքն, վոչնչացրեց բուրժուական գե-
մոկրատական ազատութիւնները: Բայց իմպերիալիս-
տական պատերազմն իր պրոցեսի ընթացքում զարթ-
նեցրին պրոլետարիատի մեջ հեղափոխական տենդենց-
ներ և կապիտալիզմի դուրս լեկավ պատերազմից խո-
րապես ցնցված: Ռուսաստանում հաղթեց պրոլետա-
րական հեղափոխութիւնը, դառնալով ձգողութիւն
կենտրոն աշխարհի բոլոր հեղափոխական շարժումնե-
րի համար: Այդ պատճառով էլ բուրժուազիան պատե-
րազմից հետո, իշխանութիւնն իր ձեռին պահելու
համար, ստիպված էր ամբողջ Յեմբուպոլում ժամանա-
կավորապես վնջ միացն ընդառաջ գնալ վերականգնե-
լու բուրժուական դեմոկրատիան, այլ և վորոշ չափով
ընդլայնելու դեմոկրատական իրավունքները, ինչպէս
և նյութական վորոշ զիջումներ անել բանվոր դասա-
կարգին: Բավական և նշել Գոգենցուլերների և Գաբս-
բուրգների միապետութիւն վոչնչացումը, բանվոր դա-
սակարգին ու մասամբ կանանց ընտրական իրավունք
տալն ալն լերկրներում, ուր չկար ալդ պատերազմից
առաջ, լեմբուպական գրեթե բոլոր յերկրներում ութ
ժամիա բանվորական որ մոցներն և աշխատավարձի
վորոշ հավելումն 1919 և 1920 թվականներին և այլն
և ալլն:

Բուրժուազիան փրկութիւն էր վորոնում զի-
ջումներով, հետեւելով Լյուդ-Ջորջի խորհրդին, վորը մեր
տրդեն հիշած մեմորանդումում 1919 թվի մարտից,
մատնացուց է անում, թե՛ լեթե կապիտալիստներն
ուզում են ջախջախել Ռուսաստանից չեկող հեղափո-
խական ալիքն, ապա նրանք պետք է բավարարեն
նվազագուէն կարիքները բանվորական լայն խավերի,
վորոնք պատերազմի ցնցումներից հետո չեն ուզում
ալլես առաջիկան պես ապրել: Ամենափոքր կասկած
անգամ չի կարելի ունենալ, վոր բուրժուազիան—հա-
մայեմբուպական մաշտաբով ալն ժամանակ միանգա-
մայն գիտակցորեն պատեց սրտեգիտական մեծ եանանց,
վորպեսզի փրկե իր տիրապետութիւնը:

Այդ նահանջը գիտակցորեն կատարելու մասին
վկայում է ալն փաստը, վոր հետպատերազմյան սկզբը-
նական տարիներում նրա քաղաքական զրականու-
թիւն մեջ տիրապետող էլին հանդիսանում այնպիսի
անուններ, ինչպիսիք են՝ Կեյս, Կայր, Նիտտի, Ռա-
տինաու, վորոնք արտահայտում էլին ալդ սենդեցի-
պրոլետարից վիւկվել զիջումներով: Այս մանջովրների
հետ միաժամանակ նա հարվածում էր կոմունիստա-
կան մատաղ շարժումն ու աղգային հեղափոխական
շարժումը գաղութներում:

Սակայն ինքնին հասկանալի չէ, վոր նրանից
հետո, լերբ հաջողեց այդպիսի մանջովրներով խարել
բանվոր դասակարգի զգալի մասին կապիտալիզմի ա-
ռաջիկա խաղաղ ռեֆորմով և սոցիալ-դեմոկրատիայի
աջակցութեամբ տապալել պրոլետարիատի հեղափոխա-
կան փոքրամասնութիւն, նրանից հետո, լերբ հեղա-
փոխութիւն ալիքը ժամանակավորապես ընկավ բուր-

ժողովրդի սկսում է վերականգնել նախկին գրությունը: Տեսնենք, կարճեցին ու բանկերը միջ միայն չեն թուլացել, տկարացել, այլ ընդհանրապես, մեծացնելով իրենց սննդանյութի ազդեցությունը բոլոր յերկրներում ի հաշիվ քաղաքական մասն բուրժուազիայի ի հաշիվ միջակ արդյունաբերության, ի հաշիվ պրոլետարիատի, բոլոր յերկրներում վերանորոգում են իրենց տնտեսները, բանվոր դասակարգի մեջքին բարձելու ցնցված կապիսալիզմի վերականգնման բոլոր ծանրությունները, տնտեսները սահմանափակելու սոցիալական ռեֆորմների վրա գործադրվող ծախսեր, նվազեցնելու բուրժուական պարլամենտի դերը և այլն: Բոլոր յերկրներում հարձակում է սկսվում պրոլետարիատի վրա: Մոնոպոլիստական կապիտալիզմին հատուկ աչք տնտեսների վերականգնումն ու հզորացումը չի կարող չեղի ունենալ բոլոր յերկրներում միակերպ քե՛սեմպի յեվ քե՛սեմպի սեսակեթից:

Պատե՛լազմից համեմատաբար ավելի քաղաքական յերկրներից մեկում, Իտալիայում, ուր 1920 թվին պրոլետարիատը ձեռքը մեկնեց ուղղակի կապիտալիզմի միջուկին—Ֆաբրիկաներին, կապիտալի հարձակումն ընդունեց ամենավճռական ձև: Բուրժուազիան խից պրոլետարիատից բոլոր զեմոկրատական ազատությունները, մի շարք հտապներ ձեռք վռնեց իրենց զեմոկրատիան, փոխարինելով այն այսպես կոչված կոպուրա՛սիվ պետությամբ, վորն ելապես հանդիսանում է սոսկ իբրև ցուցանակ տրեստների ու կարտելների տիրապետության վորոնք իրենց կամքն են թելադրում Ֆաբիսական կուսակցության, վոր միտելեզալ ու տիրապետող կուսակցության տեղն էր գրո-

վել: Իսպական Ֆաբիզմի քաղաքականության բովանդակությունը— դա փորձ է կապիտալիզմի իրապետության բացահայտ ամրացման: Իսկ վորովհետև Իսպիայում յեվա իրապետող է հանդիսանում արդեն մոնոպոլիստական կապիտալիզմը, ապա հասկանալի յե, վոր Ֆաբիսական քաղաքականությունը չի կարող վորեվե այլ բան հնարել, այլ բան մեծել, բան այն ինչի ձգտում է Ֆինանսական կապիտալ բոլոր յերկրներում: Ֆինանսական կապիտալի պահանջներն են անց է կացնում ամենավնասական ու բռնի միջոցների ոգնությամբ:

Այն, վոր զգալաբանում էր շատերին յուրացնել ֆաշիստական քաղաքականության այս ելութունը— դա ձեվերի նորությունն էր, վորոնց մեջ հաղթեց ֆաշիզմը: Նա հաղթեց մանր բուրժուական լայն շարժան ալիքի վրա, վորին մասնակցեց և բանվոր դասակարգի հետամնաց խավերի մի մասը և հարկադրված յեղավ իշխանության գլուխն անցնելու համար կազմալուծել ու վռնեցնել բոլոր հին բուրժուական կուսակցությունները: Յեվ սրա շնորհիվ ֆաշիզմն Իտալիայի մի շարք քաղաքական առանձնահատկությունների հետևանք էր թվում:

Սակայն և՛ այն փաստը, վոր ֆաշիզմը հենվում էր լայն մանր-բուրժուական շարժան վրա, վորը անվում է այն իլլուզիայով, թե ինքը կվերացնի կապիտալիզմի տիրապետությունը, և՛ հին բուրժուական կուսակցությունների վռնեցումը (լիբերալներ) կամ հպատակեցումն (պոպուլյարներն ու հանրապետականները)—այս բոլորն հանդիսանում է իբրեվ Ֆաբիզմն առհասարակ մյուս հակահեղափոխական հոսանքներից տարբերող մի գիծ: Յեվ հատկապես այն պատճառով,

վոր իտալական ֆաշիզմը զարգացավ մի յերկրում, ուր արդուն արկրութիւնն համեմատաբար զարգացած է, — թեև յերկրը դեռ ազգարային է, մի յերկրում, վոր անցյալում հարուստ քաղաքական կյանք է ունեցել, բավական հին սոցիալիստական շարժման յերկրում, — նա իբրև հակահեղափոխութիւն չեր կարող հաղթել լեթև չունենալ հենարան ազգաբնակչութան զգալի մասսաների մեջ:

Վուրսան ինդուստրիալ ալիի յե գաւազան յերկիր, վուրսան ալիի ուժեղ են նրա մեջ բա վոր դասարգն ու նրա հեղափոխական կազմակերպութիւններ, այնքան ալիի բիշ է հնարավոր այնեղ հակահեղափոխութիւնն սխալեալութիւնը, վոր հենվում է միայն ալիիների ու վաղի պարկի վրա: Մոնոպոլիստական կապիտալիզմը կենտրոնացնում է հարյուր հազարավոր բանվորներ, վորոնք ներկայացնում են քաղաքական հզոր բունեցք: Մոնոպոլիստական կապիտալիզմի հակասութիւնները քաղաքականապես ակտիվացնում են բանվորական մասսաներին, հուզելով նրանց շահագործման ուժեղացումով, հարկերի հավելումով, պատերազմի մատական վաճառով: Վիրջապես պատերազմը միլիոններին հետևել խրամատները, բարձրացրեց նրանց շահագրգռութիւնը քաղաքականութեան մեջ: Նորա մոտեցան սոցիալիզմին: Փաշիզմը (զարգացած յերկրներում կարող է հաղթանակել միայն հենվելով լայն մանր բուրժուական շարժման վրա, մանր-բուրժուական մասսաների հուսալսափման վրա սոցիալիզմից, դեպի վոր չի անում յեղ չի կարող անել սոցիալ-դեմոկրատիան, մանր-բուրժուական խավերի այն համագումունքի վրա, թե՛ Փաշիսական Բա-

ղափանկութիւնը յերկիր «կապիտալիստական անբարոյականութիւնը» կծանի դեպի վերածնունդ, դեպի նարկանք, վոր չսկսել յեղ չի կարող չալ սոցիալ-դեմոկրատիան: Հասկանալի չէ, վոր Փաշիզմի դեկալարներին, վոր կապած են Ֆինանսական կապիտալի ակունքին (շնամկերի) հետ, վոր գիտեն թե «ճշմարէտ են խեղդեցնողները», ահա այդ դեկալարների համար կատարելապես պարզ է, վոր բոլոր այդ ֆրագները ժողովրդական մասսաների ազատագրման է ալին և ալին լոկ մանրբուրժուական զբաղելու միջոց է: Հասկանալի չէ, վոր Փաշիզմի յետեղ գնացող մանր բուրժուական մասսաներն ու բանվորական առանձին խավերը չեն կարող վորեն ինքնուրույն դեր խաղալ, չեն կարող Փաշիզմի դեկալարութեան տակ «մանրբուրժուական հեղափոխութիւն», առաջ բերել: Վոր նրանք ամբողջապես կընկնեն մոնոպոլիստական կապիտալի շաների սանձի տակ, վորը նրանց վրին կփակաթի իր քաղաքականութիւնը:

Բայց ինչո՞ւ Փաշիզմն առաջին հերթին հաղթանակեց Իտալիայում յեղ վո՛չ Անգլիայում, Ֆրանսիայում ու Գերմանիայում, ուր մոնոպոլիստական կապիտալիզմն ալիի ուժեղ է: Ճիշտ այնպես, ինչպես և պրոլետարատի յերկրներում, ուր և պրոլետարատն իր թիով ալին յերկրներում, ուր և պրոլետարատն իր թիով ալին ուժեղ է, այլ Ռուսաստանում, ուր կալին առանձին բարեհաջող պոլմաններ (ազգային հարցի սթութիւնը, կապիտալիզմի քաղաքական և անտեսական կապի թուլութիւնը, պրոլետարատի ուժեղ կենտրոնացման և նրա հեղափոխական միավաճքի հետ և ալին) — այդպես էլ մոնոպոլիստական կապիտալիզմի

հարձակումը տարվեց մինչև վերջն ու դտավ իր կլասիկական արտահայտութունը Իտալիայում, շնոր իվ նրա դրության մի շարք առանձնատկութուններն Պրոլետարական հեղափոխութունն այնտեղ արդեն թակել է դռները:

Պրոլետարիատը գրավեց գործաբանները: Սակայն նա չափազանց թույլ էր քաղաքականապես, վոր կարողանար այն պահել իր ձեռին և թույլ տվեց նա իր սևփական առաջնորդներին, կենտրոնականներին (ցենտրիստ) խաբելու իրեն: Այս բանը ցույց տվեց բուրժուազիային, վոր կարելի չէ գլուխ գալ նրա հետ: Բայց լճնչպես: Սոցիալիստական կուսակցության ոգնությամբ: Բայց նրա մեջ ռեֆորմիստներն այնչափ վճռական ազդեցութուն ունեյին, վորչափ խնդիրը վերաբերում էր կուսակցության հեղափոխական գործունեյության կազմալուծելուն, կենտրոնականներին (ցենտրիստ) — կուսակցությունն այն ժամանակ ղեկավարողների տատանումներն ուժեղացնելուն: Սոցիալիստական կուսակցության վզին փաթաթել բուրժուազիայի հետ բացարձակ գործառնության քաղաքականություն, ռեֆորմիստներն Իտալիայում չեյին կարող, իրենց թուլության պատճառով: Պետք էր հպատակեցնել պրոլետարիատին բռնի ուժով: Այդ բանը կատարելու փորձ կարելի չէր անել նախորդ հաջողության շանսեր ունենալով, վորովհետև պրոլետարիատն Իտալիայում այնքան էլ մեծ չէր իր թվով, չէր կարողացել կապվել գլուղացիության հետ, չնայելով նրա շարքերում տեղի ունեցող խիստ հուզմանը և չունեի հեղափոխական անցյալ ու հեղափոխական կուսակցութուն:

Ահա պայմանների այս վուգակցությամբ է, վոր բացատրվում է, քե ինչո՞ւ Ֆաշիզմը հաղթանակեց սկրգբում հասկապես Իտալիայում, թեև նա ամենազարգացած մոնոպոլիստական կապիտալիզմի յերկիր չէ. Դրանով բացատրվում է և այն թե ինչո՞ւ. Իտալիայի ուրիմակին չհեսեվեցին վո՞չ Գեռմանիան յեվ վո՞չ Անգլիան, այլ նրա հետքով գնացին այնպիսի յերկրներ, ինչպեսիք են Վենգրիան, Լեհաստանը, ուր տեղի ունեցավ Ֆաշիստական հեղաշրջում: Ի՞նչ գծեր են, վոր այս յերկրները մոտեցնում են Իտալիային: Պրոլետարիատը բավարար չափով ուժեղ է, վորպեսզի սպառնալիք ստեղծի բուրժուազիայի համար, սակայն կապված չէ նա ազգաբնակչության մեծամասնության հետ՝ գլուղացիության հետ, այդ պատճառով էլ Ֆաշիստները կարող են հուսալ, վոր նրան կպահեն յերկաթի գարշապարի տակ, բռնի քաղաքականությամբ, հենվելով մանր բուրժուազիայի բավական լայն խավերի վրա, ինչպիս ալդ անում են և Խորդին և Պիլսուզսկին:

Իտալիայի ուղիով կատարելապես չգնացին դեռ վոչ Անգլիան, վոչ Ֆրանսիան, վոչ Գերմանիան: Հին հարստութունները, չնայած հոմաշխարհային տնտեսական ճգնաժամին, թույլ են տալիս նրանց կաշառել բանվորական աշխուկրաշիայի ու բյուրոկրաշիայի զգալի մասին: Բուրժուազիան այդպիսով պահպանում է իր տիրապետության հնարավորութունը, չվերացնելով դիմոկրատական ցուցանակն ու խուսափելով բացարձակ ընդհարումից պրոլետարիատի հետ, վորն Անգլիայում ու Գեռմանիայում կազմելով տգաբնակությամբ մեծամասնությունը, հեղափոխական ուժադին ուժ են հանդիսանում:

Խոշոր «բանվորական կուսակցությունների» գոյությունը, վորոնք և վժշ մի բուպե իրենց նպատակ չեն դնում կապիտալիզմի տապալումը, այլ ընդհակառակը՝ նրա վերականգնումն ու ամրապնդումը, շատ հեշտացրեց այդ չեղկրների բուրժուազիային մինչև ներկա ժամանակներն հրաժարվել բաղաձայտ ֆաշիստական դիկտատուրա հաստատելուց:

Այս բոլորը կարևոր են հասկանալու համար այն պրոբլեմները, վորոնց առաջ մենք կանգնած ենք Գերմանիայում: Բուրժուազիան կարող եր փորձեր անել իր ըստ ելուժյան ֆաշիստական քաղաքականությունն անցկացնելու բանվոր արխտոկրատիայի կուսակցության ողնուժյամբ: Մենք ավելի մանրամասնորեն կը տեսնենք այդ մի փոքր հետո Գերմանիայի որինապում: Այստեղ մենք առաջ կբերենք մի կլասիկ փաստ: Թոմասը—անգլիական բանվորական կուսակցության առաջնորդներից մեկը, հիացմունքով Մանչեստրում հայտնում է գործարանատերերին մի ուրախալի լուր, վոր՝ իրեն հաջողվել է համաձայնություն գալ Սիտի, այսինքն ֆինանսական կապիտալի հետ, վոր խոշոր բանկերն իրենց վրա վերցնեն ռացիոնալացման ֆինանսավորումը: «Բանվորական» կառավարությունը, վոր պարծնեսում է նրանով, թե ոգնել է ֆինանսական կապիտալին իրեն հպատակեցնելու տեքստիլ արդյունաբերությունը:

Բայց չեթե այնպիսի չեղկրների միջև, ինչպիսին է Իտալիան, վորտեղ արդեն հաղթել է բացահայտ ֆաշիզմը և Անգլիան ու Գերմանիան, վորտեղ ավելի կամ պակաս չափով կիրառվում է սոցիալ-ֆաշիստական քաղաքականություն, այսինքն մոնոպոլիստական կապի-

տալիզմի ժաները գլուխ են բերվում «բանվորական կուսակցությունների» ձեռքով, առանց դեմոկրատիայի ձեպական վոլնչացման, կա մեծ տարբերություն, վարը պետք է հաշվի առնել ֆաշիզմի պրոբլեմներն հասկանալու համար: ապա պակաս կարևոր չե քննել այն տարբերությունը, վոր գոյություն ունի Անգլիայի ու Գերմանիայի դեռության միջև, սոցիալ-դեմոկրատական շարժման ֆաշիստացման աստիճանի տեսակետից: Դա հնարավորություն կտա մեզ պարզելու գերմանական սոցիալ-ֆաշիզմի կոնկրետ ելուրյունը:

3. Սոցիալ-ֆաշիզմի ելուրյունը

Յեվ Անգլիայում, և Գերմանիայում մենք ունենք աղգարնակության պրոլետարական մեծամասնություն, պրոֆեսիոնալպես ու քաղաքականապես կազմակերպված: Յեվ մեկ և մյուս յերկրում բուրժուազիան չի կարող չհասկանալ այն դժվարությունները, վորոնց կհանգիպի յերբ կամենա բացահայտ կերպով ֆաշիստական դիկտատուրա հաստատել այդ պրոլետարական մեծամասնության վրա: Յեվ Անգլիայում, և Գերմանիայում ներկայիս կան կուսակցություններ, վորոնք կրում են բանվորական անունը, դրում են իրենց դրոշակներն վրա «սոցիալիզմ», բայց գործնականում ամեն ինչ անում են կապիտալիզմի ամրապնդման համար: Սակայն Անգլիան ունի կուտակված մեծ ռեսուրսներ, այդ պատճառով եր չնայելով գործադրելության չարիքին, չնայելով խրոնիկական տնտեսական անկումին, անգլիական բուրժուազիան մանյովրներն ավելի մեծ հնարավորություններ ունի, քան գերմանական բուրժուազիան: Նա իր գաղութներում ունի վոյ միայն մե-

ծագուլն վտանգի աղբյուր, այլև մեծ ուժի աղբյուր։ Նրա նախատորմը ուժեղ դենք ե վող միայն գաղութ-
ներին ճնշելու և մյուս իմպերիալիստական պետու-
թյունների դեմ պատերազմելու համար, այլև հզոր
զենք ե իր սեփական պրոլետարիատին ճնշելու համար։

Գերմանիան տնտեսապես ավելի թուլացած և
քան Անգլիան, չնայելով, վոր նրան հաջողվեց վերա-
կանգնել իր արդյունաբերությունն ու ռացիոնալիզա-
ցիայի լենթարկել սյն, վորի մեջ Անգլիան դեռ շատ
հեռ ե մնացել։ Նրա առաջ կանգնած և շարունակ ու-
պարացիոն տուրքը վճարելու անհրաժեշտությունը,
վորը չտեսնված կերպով սրում ե բոլոր հակասություն-
ները, Գերմանական պրոլետարիատն ունի հեղափոխա-
կան կռիվների վտրմառուրյուն։ Սրա շնորհիվ գերմա-
նական պրոլետարիատն ստեղծեց Արեւմուտքում ամե-
նախոշոր կոմմունիստական կուսակցությունը, վորի
վրա ստիպված են աչք պահել ամեն քաղաքական ու
բուրժուազիան և սոցիալ-դեմոկրատները։

Անցյալում հեղափոխական պրոլետարիատի դեմ
Գերմանիայում զենք եր ծառայում կես միլիոնանոց
մի բանակ, դրված ռազմական տեխնիկայի վերջին
խոսքի համաձայն և յունկերների բյուրոկրատական
ապարատը, վոր հպատակության մեջ եր պահում ժո-
ղովրդական մասսաներին, Կալվածատերերի ու կապի-
տալիստների սիրապետությանը գլխավորում եր միա-
պետությունը, վոր խոր արմատներ ուներ գյուղա-
ցիության ու քաղաքի մանր բուրժուազիայի մեջ։ Այժմ
կես միլիոնանոց բանակ չկա, նրան փոխարինել և
սեյլսավերը, վոր կազմված ե 100.000 մարդուց և վոս-
տիկանությունը։ Սակայն սրանք բավական չեն բան-

վորական շարժումը ճնշելու համար, յեթե բանվորու-
թյունը Գերմանիայի բոլոր կենտրոններում գլուխ
բարձրացնի միաժամանակ։ Հին յունկերական ապա-
րատը քայքայված ե։ Կալվածատերերն իշխանությու-
նից դուրս են նետված հեղափոխության շնորհիվ ու
կանգնած են հեռու պետական ապարատից, կազերա-
կան դինաստիան ջախջախված ե ու վարկաբեկված
մանր-բուրժուական լայն մասսաների աչքում։ Պրոլե-
տարիատը մի բողե բռնեց արդեն բուրժուազիայի բո-
ղազից, տեսավ նրա յերկյուղն ու անուժությունը։

Սրանով և բացատրվում, թե ինչո՞ւ գերմանական
բուրժուազիան իր Ֆաշիսական սեկյեցեցեքն ավելի
կտուկ կեպով պիտի անցկացնի, քան անգլիականը։ Նա
միջոցներ չունի կաշառելու բանվոր դասակարգի վեր-
նախավերին։ Նա զրկվելով գաղութներից, պրոլետա-
րիատի կաշին ե քերթում։ Այն հարցը թե ի՞նչ անել
բացահայտ դիկտատուրայի ուղին բռնել, թե՞ վոչ—
վիճելի խնդիր ե չեղել գերմանական բուրժուաների
միջև հենց առաջին մոմենտից, յերբ նրանք ուշքի չեն
չեղել նոյեմբերյան հեղափոխության հաղթանակի սար-
սափից։

Այս խնդրի առթիվ գերմանական բուրժուազիա-
լի միջև յերկու տոնդենցներ կուլում են իրար դեմ։
Յունկերներն ու ծանր արդյունաբերության զգալի
մասը—կ. զմեակից են բացահայտ դիկտատուրայի։ Նը-
րանց հեռ ե դնում ապադասակարգայնացած ինտելի-
գենցիան, ոֆիցիերությունը, վոր հույս ունի «ձեռքերը
տաքացնել» այս գործում, մանր բուրժուազիայի հու-
սահատված խավերը։ Բացահայտ դիկտատուրայի դեմ
են ու կողմնակից ֆաշիստական քաղաքականությունն

անցկացնելու «գեմոկրատական» ուղիով, ներգրավելով սոցիալ-դեմոկրատիային—միջին վերածնունդ արդյունաբերությունը, առևտրական բուրժուազիան, մի խոսքով բուրժուազիայի այն տարրերը, վերոնք այս պես ել տուժելով ծանր արդյունաբերություն ու բանկերի տիրապետությունից, վախենում են նրանց իշխանությունն ուժեղացնելուց, վախենում են լիապես ու անկոնտրոլ նրանց ձեռք տալ սկսական աղաքառը: Բացի այս, մոտիկից շփվելով մանր բուրժուական ու բանվորական մասսաների հետ, նրանք զգում են, վոր բացահայտ ֆաշիստական դիկտատուրայի շատատուժը կարող է առաջ բերել յերգարտեմլ քաղաքացիական կոլիզիոն, վորը ծանր վերքեր կհասցնի իրենց: Նոքա հրաշալի կերպով հիշում են, վոր, լեթե խորհրդային իշխանություն համար տարվող պաշտարին մասնակցեց պրոլետարիատի փոքրամասնությունը միայն, ապա կապվի պուտչի դեմ, վոր սպառնում էր վերականգնել միապետությունն ու սպիտակ դիկտատուրան, բանվորական մասսան վրտի կանդնեց ինչպես մեկ մաքր ու բառացի մտքով վրտի դարձրեց կապվի զորքերն ու շտկաոնները:

Բայց և ծանր արդյունաբերությունը, վոր մասամբ աջակցում է ուղղակի գերմանական-ազգային կուսակցությունը, վորին գլխավորում է ֆաշիստ Գուդինբերգը և վորն առաջագրել է ֆաշիստական-միապետական ծրագիրը, և մասամբ կողմնակից է ժողովրդական կուսակցությունը, պաշտպանելով նրա աջ թևին,—չկարողացավ մինչև այժմս վերջնականապես վճռել հայտարարելու բացահայտ ֆաշիստական հեղաշրջում: Բացի այս, ծանր արդյունաբերություն գլխա-

վորներից մի մասն չերկյուղ է կրում բանվոր դասակարգի հեղափոխական պոթենցիալից:

Ֆաշիստական դիկտատուրան Գերմանիայում կարող է լինել միայն *schussig* կապիսայի միացյալ բռնկի յեմլ խոռո կալվածատերերի դիկտատուրա: Սակայն խոշոր կալվածատերերը, վորոնք հեղափոխությունը չկզբին, իրեն հին սեփմի գլխավոր ներկայացուցիչներ, դուրս չպրտվեցին իշխանությունից, մինչև որս ել չեն գտել մի վորոշ վերաբերմունք դեպի բուրժուական հանրապետությունը, վոր բռնել է միապետություն տեղը, վորի (միապետություն) հետ պատմականորեն նրանք ավելի ելին կապված, քան Գերմանիայի մյուս բոլոր դասակարգերը: Կալվածատիրական դասակարգի նոր պայմաններին հարմարվելու այս պրոցեսը, նրա անջատումը միապետական ռոմանտիզմից, ժամանակ եր պահանջում: Յերկաթի ու քարածուխի թագավորները, վոր սկզբունքով հանրապետականներ չեն, բայց և չեյին կարող ընդհառաջ գնալ կալվածատերերի միապետական պահանջներին, վախենալով և գերմանական ժողովրդական մասսաների հակահարվածից և հակահարվածից Անտանտի, վորի համար հենց ոլլերները կապված են պատեր սգմական ռեվանշի գաղափարի հետ: Կալվածատերերն յերկար ժամանակ ներկայացնում ելին հին գերմանական ազգայնական քաղաքականության տրագիկանները, գերմանական իմպերիալիզմի հզորություն տրագիկանները, դրա համար ել Անտանտի առաջ խաղեր խաղալու գործում զգվար եր նրանց վրա հենվել: Իսկ այս բանը թույլ չեք տալիս ստեղծելու մի ուժեղ բլոկ, առանց վորն անհնարին է ֆաշիստական դիկտատուրա Գերմանիայում...

անցկացնելու «գեմոկրատական» ուղիով, ներգրավելով սոցիալ-դեմոկրատիային—միջին վերածնունդ արդյունաբերությունը, առևտրական բուրժուազիան, մի խոսքով բուրժուազիայի այն տարրերը, վորոնք այս պես ել տուժելով ծանր արդյունաբերություն ու բանկերի անբախտություններից, վախենում են նրանց իշխանությունն ուժեղացնելուց, վախենում են լիապես ու անկոնտրոլ նրանց ձեռք տալ պետական ապարատը: Բացի այս, մոտիկից շփվելով մանր բուրժուական ու բանվորական մասսաների հետ, նրանք զգում են, վոր բացահայտ ֆաշիստական դիկտատուրայի հաստատումը կարող է առաջ բերել յերգարանել քաղաքացիական կռիվներ, վորը ծանր վերքեր կհասցնի իրենց: Նոքա հրաշալի կերպով հիշում են, վոր, լեթե խորհրդային իշխանություն համար տարվող պաշտարին մասնակցեց պրոլետարիատի փոքրամասնությունը միայն, ապա կապալի պուտչի դեմ, վոր սպառնում էր վերակառուցել միապետությունն ու սպիտակ դիկտատուրան, բանվորական մասսան վրտի կանգնեց ինչպես մեկ մաքր ու բառացի մտքով վորչի դարձրեց կապալի զորքերն ու ջոկատները:

Բայց և ծանր արդյունաբերությունը, վոր մասամբ աջակցում է ուղղակի գերմանական-աղգային կուսակցությունը, վորին գլխավորում է ֆաշիստ Գուդինգերգը և վորն առաջադրել է ֆաշիստական-միապետական ծրագիրը, և մասամբ կոպմնակից է ժողովրդական կուսակցությունը, պաշտպանելով նրա աջ թևին,—չկարողացավ մինչև այժմս վերջնականապես վճռել հայտարարելու բացահայտ ֆաշիստական հեղաշրջում: Բացի այս, ծանր արդյունաբերության գլխա-

վորներեց մի մասն յերկյուղ է կրում բանվոր դասակարգի հեղափոխական պոռթկումից:

Ֆաշիստական դիկտատուրան Գերմանիայում կարող է լինել միայն *schussig* կապիսայի միացյալ բռնկի յեվ խոռո կարվածատեղերի դիկտատուրա: Սակայն խոշոր կարվածատեղերը, վորոնք հեղափոխությունը բուկղբին, իրեն հին սեփմի գլխավոր ներկայացուցիչներ, դուրս շարվեցին իշխանությունից, մինչև որս ել չեն գտել մի վորոշ վերաբերմունք դեպի բուրժուական հանրապետությունը, վոր բռնել է միապետություն տեղը, վորի (միապետություն) հետ պատմականորեն նրանք ավելի ելին կապված, քան Գերմանիայի մյուս բոլոր դասակարգերը: Կարվածատեղական դասակարգի նոր պայմաններին հարմարվելու այս պրոցեսը, նրա աջատուժը միապետական ռոմանտիզմից, ժամանակ եր պահանջում: Յերկաթի ու քարածուխի թագավորները, վոր սկզբունքով հանրապետականներ չեն, բայց և չեին կարող ընդհառաջ գնալ կարվածատեղերի միապետական պահանջներին, վախենալով և գերմանական ժողովրդական մասսաների հակահարվածից և հուկահարվածից Անտանտի, վորի համար Հոհենցոլլերները կապված են պատերազմական ռեվանշի գաղափարի հետ: Կարվածատեղերն յերկար ժամանակ ներկայացնում ելին հին գերմանական ազգայնական քաղաքականություն տրագիցիաները, գերմանական իմպերիալիզմի հզորություն տրագիցիաները, դրա համար ել Անտանտի առաջ խաղեր խաղալու գործում դժվար եր նրանց վրա հենվել: Իսկ այս բանը թույլ չեր տալիս ստեղծելու մի ուժեղ բով, առանց վորին անհնարին է ֆաշիստական դիկտատուրա Գերմանիայում...

Այս պարբերական մեջ գերմանական բուրժուազիային ել ուրիշ բան չէր մնում անելու, քան այն, վոր Գաբրիել-Տադևոս Բաղդասարյանը անց կացնի պարլամենտի միջոցով, առաջուստ պահելով դեմոկրատիան սոցիալ-դեմոկրատիայի ոգնությամբ։ Ինքնին հասկանալի չէ, վոր բուրժուազիան այստեղ չէր զիջավարժում այն շարժումով, թե՛ կամ ֆաշիստական դիկտատուրա, կամ տիրապետություն սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ միասին։ Բուրժուազիան հաշվի չէր առնում, վոր չեք ինքը չի վճռում ֆաշիստական հեղաշրջման, ապա պարտավոր է միանգամ ընդմիջտ ամուսնանալ սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ ու նրա հետ միասին կառավարել պետությունը։ Գերմանիայի բուրժուական հանրապետությունը 12 տարի չէ վոր գոյություն ունի։ Նա այդ ժամանակամիջոցում ունեցել է 21 կառավարություն։ Իրանցից 11-ի մեջ միայն մասնակցություն են ունեցել սոցիալ-դեմոկրատները, իշխանություն չլուծի ինչևիդ միասին վերցրած ընդամենը մոտ վեց տարի։

Հարցը պարզելու համար շատ հետաքրքիր է նախել, թե՛ յերբ յեվ ինչու սոցիալ-դեմոկրատները պուրսեն շարժվել կառավարությունից յեվ յերբ ու ինչու նորից ներգրավվել են կառավարության մեջ։

1918 թ. նոյեմբերյան հեղափոխությունից հետո սոցիալ-դեմոկրատներն իշխանությունն իրենց ձեռքին պահեցին մինչև ազգային ժողովի ընտրությունները 1919 թ. Վիմերի պարլամենտին։ Ազգային ժողովի ընտրություններին ստանալով 11 միլիոն ձայն, նոքա զբաղակարգում են առաջին անգամ կոչված վեյմարյան կոալիցիայի կառավարությունը, մի կառավարություն, վորի մեջ բացի սոցիալ-դեմոկրատներից, մտնում են

կաթոլիկական կենտրոնն ու դեմոկրատները։ 1920 թ. մարտին այդ կառավարությունը, վորն իր թեքերի տակ ստուգանում էր հակահեղափոխությունը, փախչում է Բեռլինից կապպան պուլաչի հետևանքով։ Վաղ չեք-րում վաղի լեն կանգնում բանվորները, ջարդ և փշուր են անում հակահեղափոխությունն ու անցնում են գործի, Թուրի ամբողջ ավազանում կռվելով խորհուրդների իշխանություն համար։

Մյունխենի սոցիալ-դեմոկրատական կառավարությունը, վոր հենց նոր պրոլետարիատի ձեռքով ազատվել էր կապալաններից, նույն կապալանների ոգնությունը, անողորմաբար ճնշում է պրոլետարիատի ապստամբությունը Թուրում և միջին Գերմանիայում։ Այդ քաղաքականության համար նա ստանում է իր վարձը, կորցնելով ձայների կես մասը։ Բուրժուազիան հաշվի չէ առնում և սոցիալ-դեմոկրատիայի հաղթանակը հեղափոխության դեմ, և՛ բանվորների զգալի մասսայի անջատումը սոցիալ-դեմոկրատիայից ու կազմում է կառավարություն կաթոլիկական կենտրոնի ղեկավարության տակ, առանց սոցիալ-դեմոկրատիայի։ Ճիշտ հենց այդպես էլ սոցիալ-դեմոկրատիան դարձյալ դուրս է թռչում կառավարությունից։ 1923 թ. վի գեկեմբերին, չեք նա ունեց բուրժուազիային վերջ տալու ապստամբության վտանգին Սաքսոնիայում ու ապստամբությանը Համբուրգում։ Յեվ դարձյալ նա կորցրեց իր ձայների զգալի մասը 1924 թ. վի մայիսի ընտրություններին։

Այսպիսով կարելի չէ հաստատել, վոր բուրժուազիան հրաժարվում է կառավարություն մեջ սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ աշխատակցելուց հենց վոր վերջինս

հեղափոխութիւնը ճնշելու գործում: Մովբը կատարեց իր գործը,—Մովբը կարող է հեռանալ, վե՛հ միայն նրա համար, վոր գործը կատարված է արդեն, տվյալ մոմէնտին ալլ ևս վտանգ չի սպառնում, ալլ և նրա համար, վոր նա կեղտոտվել է այդ աշխատանքի ժամանակ, կորցրել է ժողովրդականութիւնը: Սոցիալ-դեմոկրատները առաջնորդները մեկը՝ — պ. Հելլմանը սոցիալ-դեմոկրատական կառավարութեան այդ «շարժման որդիքը» արտահայտել է հետեւյալ գանգատով՝ խոսքերով՝

«Միթե՞ միշտ պիտի կրկնվի այսպես, վոր սոցիալ-դեմոկրատի-ն միայն այն ժամանակ է մասնակցում կայսերական կառավարութեան, յերբ ժամանակներ չափազանց վատ են լինում, յերբ սովն է սիրում ու անասաւթաւթիւններ փոքորկում յերկիր, յերբ Ֆրանսիացիք սիրում են Ռուսը»^{*)}: Բայց բուրժուական սոցիալ-դեմոկրատական կառավարութեանը վրնդում է և ուրիշ դեպքում՝ յերբ նա ձեռնարկում է վնասակար փոփոխութիւններ մտցնելու իր քաղաքականութեան մեջ, յերբ նա անցնում է հաւանքաւոր, վորը անդից պիտի շարժի վարկէ խոշոր հարց: Այդպիս չեղով 1922 թվին, չերբ Կունոյի կառավարութիւնն, Անգլիայի ազդեցութեան տակ, վճռեց պրովակացիայի յենթարկել Ֆրանսիային, վորպեսզի վերջինս զրավի Ռուսը հուսալով թէ զրանով Պուանկարեն վիզը կկտորի, վորից հետո Անգլիայի սգնութեամբ կարելի կլինի վորոշ թեթեւեթյուն ձեռք բերել ռեպարացիայի խնդրում:

Այդպիս չեղով, յերբ Գերմանական բուրժուական 1924 թվին ռացիոնալացման հարց զրից և այդ պես

^{*)} «Freies Wort» 6 ապրիլի 1930 թ.

կատարում է իր դավաճանական դերը պրովկատական յեղով 1930 թվի գարնանը, չերբ Գերմանական բուրժուական վճռեց վերջ տալ սոցիալ-ական կարիքներ Վրա գործադրվող ծախսերին և Եռնգի պաշտանագրի ու կրիզիսի վողջ ծանրութիւնը բարձել բանվոր դասակարգի վզին: Դա նշանակում է, վոր բուրժուական ընկման մոմէնտներին վախեցում է իր սոցիալ-դեմոկրատական ծառանրի քառանկարից, վորոնք զոգում են իրենց կապիտալիստական տիրոջ ըզալոցից, բայց միեւնոյն ժամանակ վախենում են վերջնականապես վարկարեւիլ ինքն իրենց պրովկատարիատի առաջ, վորից հետո իսպառ կկորցնելին իրենց արժեքն իբրեւ կապիտալիզմի լակիլ:

Իսկ ինչպիսի դեպքերում բուրժուական յետ է կանչում սոցիալ-դեմոկրատներին իշխանութեանը մասնակցելու: Նա կանչում է նրանց ուն ժամանակ, յերբ դուրքունը վատ է: Նա կանչեց սոցիալ-դեմոկրատներին իշխանութեան (թեկ այն ժամանակ վճռեց չերբ վիտվիլ պարլամենտական ուժերի փոխհարաբերութեան մեջ) 1923 թվի ոգոստոսին, չերբ հեղափոխութիւնը նորից բաղխում էր Գերմանիայի դռները, չերբ Կունոյի քաղաքականութիւնը անանկացով, մարկը խորտակվեց մինչև անգունդ: Պարոն Շտրեզմանն այն ժամանակ հարկադրված չեղով ասել, վոր սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ կոալիցիայի կառավարութիւնը հանդիսանում է, գուցե վերջին բուրժուական կառավարութիւնը: Վերջապես սոցիալ-դեմոկրատիային կանչում են իշխանութեանը մասնակցելու այն ժամանակ, յերբ դուրքուն բուրժուական ըլովն այնքան անվաճ արված էր արդեն, վոր մանր-բուրժուական մասսան դառնում է դե-

կան հաղթանակ: Այդպես յեղավ մայիսյան ընտրություններէց հետո 1928 թվին: Մենք ահա՛նում ենք, վոր բուրժուազիայի քաղաքականությունն աչքի չե ընկնում իր մեծ ճկունությամբ, նայած դրությանը: Նրա վերաբերմունքը դեպի սոցիալ դեմոկրատական ձգտության ու արտամղման վերաբերմունք է:

Սակայն ի՞նչ հողի վրա յեն տեղի ունենում այս տեսարժուակներ:

Այս հարցի պատասխանը մենք կտանանք, յեթե վեր հիշենք, թե ի՞նչ է առել սոցիալ-դեմոկրատական կառավարության մեջ մասնակցելիս կամ ուղղիցիայում գտնվելիս: Յերեմ անգամ վիճակվեց նրան փրկել լուրժուազիային պրոլետարիատից՝ 1918, 1920 և 1923 թվին: «Տապալումից հետո, 1918 թվին նա իր ձեռին ունեւ պետական իշխանությունը: Սակայն նա ունեւր այնչափ առողջ կատողություն ու պատասխանատվության պատկանում դեպ իր կապիտալիստական տերերը, վոր կարողացավ ողնել նրանց պահելու իրենց արքայատելութունը: Կապիտալիստական աշխարհի ալս փրկելու թյան համար սակայն նա չսացավ բավարար ընդունակալիք», այսպէս է գրում դեմոկրատական հալտնի տնտեսագետ ու հրապարակախոս պրոֆեսոր Մ. Բոննը*): Սակայն, թեև նա չստացավ շնորհակալության բավարար ապացույցներ, բայց ստեղծեց տելխավերը, զինված իր կազմակերպություն, վոր այն ժամանակվանից արթուն պահակ է կանգնած Գերմանիայի բուրժուական հանրապետությանը, նա նույն նպատակով ստեղծեց ժամանակակից գերմանական վոսիկանուրյունը, վորի վրէն կանգնած են անընդհատ սոցիալ-դեմոկրատներ,

*) «Neue Freie» հունիսի 15-ին:

պի սոցիալ-դեմոկրատներն ու տալիս նրանց ընտրավոր իրենց վրա լեն վերցրել բանվոր դասակարգի դահի դերը, կոմունիստական շարժման պողոտայիկների պաշտոնը, նա ողնեց սկիզբ դնելու նոր նախաձեռնիք, ձայն տալով հոգուտ «Ա.» դրահակրի կառուցման: Նա գլխավոր նախամարտիկն էր Անտանտին հպատակվելու քաղաքականության, իր վրա վերցնելով մանր-բուրժուական մասսաների առաջ Գերմանական կապիտալիզմի փրկության համար վերստացան ուսյմանագիրն ստորագրելու պատասխանատվության ամբողջ ծանրությունը: Այն ժամանակ, յերբ բուրժուազիան գնում էր կողմնակի մերձեցման ի. Ս. Հ. Միության (վորպազի ձեռին կողեր ունենա Անտանտայի դեմ), սոցիալ-դեմոկրատիան հանդիսացավ այն գլխավոր առուն, վորի միջոցով ժողովրդական մասսաների մեջ տարածվում է հազար ու մի սուրյուն ի. Ս. Հ. Միության մասին, վորով նա հնարավորություններ է նախապատրաստում հեղաշրջելու բուրժուազիային ինդերգային յերկրի դեմ, յերբ դա կարևոր կլինի տրեստների ու բանկերի շահի համար:

Նա ողնեց անց կացնելու կապիտալիստական ուսցիոնալիզացիան, համոզելով ժողովրդական մասսաներին, վոր ռացիոնալացման համար հանձն առնված զոհարելությունների հետևանքով «տնտեսական դեմոկրատիա» մտցնելու վորոշ քալեր կանվեն: Նա ողնեց անցկացնելու բոլոր այսպէս կոչված հարկալիք ռեֆորմները, վորոնք կաշանում էին պետական ապարատի պահպանության տարեց-տարի ավելացող ծախքերի ծանրությունը վոխադրել պրոլետարիատի վրին: Վերջապէս նա ողնեց տապալելու բանվոր դասակարգի աշխատա-

վարձն ավելացնելու բոլոր փորձերը, մտցնելով պար-
տադիր արբիսրածի սխառեմը, յերբ ալդ ավելի ձեռնառու-
լեր բուրժւադիւային: Մի վտան արդէն դուրս դրած
կառավարութեանից, նա ոգնեց շղթայել բանվորու-
թյանը «հանրապետութեան պաշտպանութեան» որեւե-
րով, վոր սկզբոված էր հեղափոխական պրոլետարիատի
դեմ: Գերմանական բուրժուազիային կարելի չե հարց
տալ յերկր խոտքերով «Ել ի՞նչ ետ ուղում, սիրելիս»:

Սոցիալ-դեմոկրատներն անց ելին կացնում ֆինան-
սական կապիտալի բոլոր հիմնական պահանջներն, բոլոր
այն պահանջները, վորոնց նպատակն էր կապիտալիսա-
կան կազմակերպւոյունների անմիջական իշխանւոյան
հզօրացումը, հեղափոխական շարժման նկատմամբ, պատե-
րազմի հետեանքով խախտւած կապիտալիզմի ամրա-
պնդման համար կատարւող բոլոր ծախքերի ծանրու-
թյունը բանվոր դասն արգի վզին բարձելը: Նրանք
վարում էին այս քաղաքականութեանը մասնակցե-
լով 1923 թվ. յ կառավարութեանը ժողովրդական կու-
սակցւոյան հետ միասին, վոր մոնոպոլիստական կա-
պիտալիզմի գլխավոր կուսակցութեանն է: Բայց հե-
տագայում, յերբ այս կուսակցութեանն այլևս մասնակ-
ցութեան հոգներ կառավարութեան մեջ, նրա դեմ ճա-
կատամարտ էր մղում մոնոպոլիստական կապիտալը,
ցուցաբերելով ամենաանմիջական ազդեցութեան կա-
ռավարութեան քաղաքականութեան վրա, թելադրելով
նրան իր կամքը իր տնտեսական կազմակերպւոյուն-
ների, մամուլի միջոցով և ճնշում դործ դնելով մաս-
նաւոր կապիտալի ֆաշիստական կազմակերպւոյունների մի-
ջոցով: Այն քաղաքականութեանը, վոր 12 տարի վա-
րում էր սոցիալ-դեմոկրատիան, տարեց-տարի դատ

նում էր ավելի ու ավելի ֆաշիստական: Ինչպես վոր
իմպերիալիզմի շրջանում անհնարին է «հայրենիքի պաշտ-
պանւոյան» հաղափայտւոյունն առանց իմպերիալիզ-
մի ուղեւորան, ա. նպես էլ համաշխարհային հեղափոխու-
թեան շրջանում անհնարին է կապիտալիզմի ամրապնդ-
ման հաղափայտւոյունն առանց ֆաշիզմի աջակցու-
թեան:

Սակայն ֆաշիզմը գեմոկրատիայի վերացումն է,—
ասում է Բրանդերյանների գիտնական պետանդ Տալ-
գեյմերը, մինչդեռ սոցիալ-դեմոկրատիան բոլոր ուժե-
րով փորձում է պահպանել դեմոկրատիայի հիմքը, ա-
ռաջարկելով հակահեղափոխութեան, բայց դեմոկրա-
տական. . . Կատարելապես անջատւելով մարքսիզմից,
վոր պահանջում է դատարարելին ռեալ հարարերու-
թյունների հաշվառումն, Տալգեյմերն աչքից բաց է
թողնում աշխարհի չնչին մանրամասնութեան, ինչպի-
սին է բանվորական կառավարւոյան ցումը Սաֆոնիա-
յում պէքեթի ձեռնով, մի կառավարութեան, վոր իր
թիւրեքին ունի դեմոկրատական մոծամասնութեան
յերկրում և պարլամենտում և ալդ նպատակով իշխա-
նութեան հանձնումը գեներալ Սեկտին:

Տալգեյմերը վախկոտութեամբ անուշադրութեան է
տալիս աշխարհի չնչին «մանրուքը», վոր պարլամեն-
տական դեմոկրատիան ոգում կախված չէ, վոր սո-
ցիալ-դեմոկրատիան, մինչև իսկ այն ժամանակ յերբ նա
պարլամենտում վարվում է դեմոկրատական ցերեմո-
նիալի բոլոր պահանջների համաձայն, դրա համար
ստեղծում է իրեն «համապատասխան» պայմաններ,
արձակելով, որինակ, կարմիր ֆրոնտովիկների կազմա-
կերպութեանն ու միութամասնակ իրավունք տալով գոր-

ծելու ֆաշիստների կազմակերպություններին, վորոնք հրապարակով պատերազմական զորաշարժեր են կազմակերպում: Տալլգեյմերը մոռանում է, վոր սոցիալ-դեմոկրատիան, մնալով պարլամենտական դեմոկրատիայի հողի վրա, հանրապետության պարլամենտության որենքի 7 տարվա գոյության ընթացքում յոթն անգամ ավելի ռաբ բանվորների, բանտ նստացրեց, քան Ռիմարկը սոցիալիստների դեմ հրատարակած որենքի 13 տարվա գոյության ընթացքում: Ռեյխստագի շենքը ծածկում է աջ ունեղատի տեսողությունից գերմանական իրականության վողջ պատկերը: Բայց պնդել, թե սոցիալ-դեմոկրատիայի քաղաքականությունը ֆաշիստական չէ, վորովհետև նա մինչև այդ ժամանակ տարվում էր դեմոկրատիայի շրջանակի մեջ, թեև—ավելի ու ավելի,— շատ ծակծկոտած, հենց նրա համար անմասնություն է, վոր վոչ մի տեղ չի ասված, թե ֆաշիզմը պահանջում է պարլամենտի ձևական ցրումը և վոր նա պահանջում է աջ ցրումն ամենակարճ միջոցում և առանց վորևե անցողակի շրջանի: Իտալական ֆաշիզմըն ել մի անգամից չցրեց պարլամենտը:

Սոցիալ-դեմոկրատիայի բաղաձայնությունը Ֆաշիսական բաղաձայնությունը դարձավ նրա համար, վոր նա հիմնականում ոգնեց ամրապնդել կապիտալիզմը, վոր մոնոպոլիսական կապիտալիզմի սիրապետության շրջանում հնարավոր է միայն նրա տեղեկեցների հիման վրա, նրա համաձայնությամբ ու նրա մեքողներով: Իսկ մոնոպոլիսական կապիտալիզմի բաղաձայն տեղեկեցների ամբողջությունը կապիտալիզմի յեռ-պատեղազմյան ցնցումի շրջանում, համաբխարհային հեղափոխության շրջանում, — հենց դա յե Ֆաշիզմը:

Բայց ինչու այն ժամանակ «սոցիալ-Ֆաշիզմ» ինչպես է տարբերությունը ֆաշիզմի ու սոցիալ-ֆաշիզմի: Այս հարցին հակիրճ կերպով պատասխանել է նույն պրոֆեսոր Բոննը, վորից մենք արդեն մեջբերումներ արինք. «Այն մոմենտից, յերբ անցավ վտանգը, վորից սոցիալ-դեմոկրատիան փրկեց կապիտալիզմը, գործնականում հրաժարվելով դասակարգային պայքարից և վարելով այն միմիայն բալլիկների դեմ, ձեռնարկատերերի մի մասը ամբողջ ժամանակ դեռ սոցիալ-դեմոկրատներին մեղադրում է մարքսիզմի մեջ, վորից վաղուց հրաժարվել են նրանք»:

Ինչպես չեն նրանք աջ անում, հարցնում է Բոննը: «Այդ խմբերը, վորոնց ամենից հեշտ կարելի չէ գտնել ծանր աղյուսաբեռության մեջ, աշխատում են պրոլետարիատի դասակարգային պայքարը փոխարինել բուրժուազիայի դասակարգային պայքարով... Դրանով նրանք կասեցնում են սոցիալ-դեմոկրատական մասսաների բուրժուական վերածնունդը: Հասկանալի չէ, վոր աջ վերածնունդը կապիտալիստներին վորոշ ծախք պիտի նստեր: Մանր բուրժուական պահանջում է ապահով գրություն և չեթե կապիտալիստներն անկարող են խուսափել կրիզիսներից, ապա նրանք պետք է աջակցեա բաշխեն կրիզիսների հետևանքները, վոր մասսաների ապահովության զգացմունքը չվերացնեն... Իսկ այդ փող արժե: Իսկ կապիտալիզմի փրկանքն է: Սրա դեմ միտք կունենար առաջ քաշել ավելի եփանքալաքականության իդեան, յեթե կապիտալիզմն ուժ ունենար ժամանակակից յերկրների բոլոր բանվորներին ու ծառայողներին սեղմել մինչև այնպիսի կենսական միջնիմումի, վորով նրանք բավականանում էին

մինչև ինգուստրացման սկիզբը: Բայց դա անհեթի-
թությունն է:

«Փրկանք» բառը, վորն իբր բուժուագիան վնասում
եւ բանվոր դասակարգին, — չափազանց բարձրադիրք
եւ ասված, բայց նա մոտեցնում է մեզ հարցի եյու-
թյանը:

Սոցիալ-դեմոկրատիան աջակցությունն էր ցույց
տալիս ֆինանսական կապիտալին, ոգնում է նրան
անցկացնելու իր քաղաքականությունը: Դրա համար
էլ նա Ֆաբիսական կուսակցությունն է: Բայց հենվե-
լով բանվորական ղեկին խավերի վրա, նա ձգտում էր
ձեռք բերել վերջ գիշումներ — սկիտկա, աշխատում էր
այնպես անել, վոր ֆաշիստական քաղաքականությունը
տարվի ժամկետներով, վորպեսզի նա անց կացվի
ետապներով, վորպեսզի այդ քաղաքականությունն հաշ-
վի առնի վորոշ մոմենտում բանվոր դասակարգի մի
մասի կաշառման անհրաժեշտությունը, հարձակումն
ամբողջ դասակարգի վրա քողարկել նրա մի մասին
փոքրիկ զիջումներ անելով, վորպեսզի բուրժուական
մի բան վճարի ֆաշիստական քաղաքականություն
անց կացնելու մեջ իրեն ոգնելու համար: Մինչև ան-
գամ իտալիայի ֆաշիստական արհմիությունները,
գործելով պրոլետարիատի շրջանում, հարկադրված են
ժամանակ առ ժամանակ աշխատել ձեռք բերել վորոշ
զիջումներ ֆաշիստական կառավարությունից: Վորով-
հետեւ Գերմանիայի բանվոր դասակարգն ավելի ու
ավելի հեղափոխականանում է, ուստի սոցիալ-դեմո-
կրատներն ստիպված են ֆաշիստական քաղաքակա-
նությունն անց կացնելու խաղեր խողալ, վորը ծախ-
քեր է պահանջում կապիտալից: Ծանր արդյունաբե-

րությունը միշտ էլ դեմ է յեղել այդ ծախքերին, բայց
նա հարկադրված էր ընդունել զրանց անհրաժեշտու-
թյունը: Յեւ սոցիալ-դեմոկրատիան մնում էր կառա-
վարության մեջ: Սակայն մինչև իսկ այն ժամանակ,
յիբր նա հետանում էր կառավարությունից, վորպեսզի
սկզբի իր տակը թրջած համբավը «ոպոզիցիա» կոչումով,
կամ յերբ նրան հանում էյին, նա յերբեք չէր մոռանում,
վոր ինքի մի մասն է այն ֆաշիստական ապարատի, վորը
անց է կացնում կապիտալիզմի փրկության ֆաշիստա-
կանությունը: Նա «ոպոզիցիալում» էլ կոչում էր «գործ-
նական կերպով», ինչպես խոստանում է պարոն Բրեյտ-
շեյտն անել է առաջիկայում, հույսը դեռ չկորցնելով,
վոր սոցիալ-դեմոկրատիային կհաջողվի վերագտնալ
մասնակցելու կառավարության մեջ: Գործածելով «ո-
ցիալ-Ֆաբիզմ» տերմինը, մեկն գրանով րեզոլուցիոն ենք,
վոր սոցիալ-դեմոկրատիան դարձել է ճիմնականում Ֆա-
բիսական կուսակցություն, բայց վոր նա ունի վորոշ
սպեցիֆիկ գծեր, վորոնք կապված են նրա ծագման ու
այն միջավայրի հետ, վորի մեջ նա գործում է:

Բայց այն ժամանակ ինչո՞ւ չխոսել լիբերալ-Ֆա-
բիզմի, ռադիկալ-Ֆաբիզմի մասին և այլն, — հեղանքով
հարցնում է մեզ Տրոցկին, զբաղնով ապացուցելով մի-
այն, վոր նա կոմենտում է սոցիալ-դեմոկրատիայի յե-
րեան սպիտակացնել, վերականգնել կամուրջ դեպի նա:
Հասկանալի է, վոր բոլոր բուրժուական կուսակցու-
թյունները կապիտալիստական յերկրներում, վորոնք
գտնվում են պրոլետարական հեղափոխությունից վտան-
գի տակ, որեց որ ավելի ու ավելի կորցնում են տար-
բերությունն իրարից, կանգնելով ֆաշիստական քա-
ղաքականության հողի վրա: Այս պատճառով իհարկե,

բնալ ծիծաղելի չի լինի յեկե ասենք բաղիկալ-սոցիալիստներ հոշվող ֆրանսիական բուրժուաներին. «դուք, պարոններ բաղիկալ-Ֆաշիստներ ե՞ք» կամ գերմանական լիբերալներին ասել, վոր նրանք լիբերալ-Ֆաշիստներ են. Ընգնականակր, պրոլետարիատին սովորեցնել, վոր նա կուսակցությունների արտաքին խխուկնչի միջին տեսի նրանց միացնող ֆաշիստական գծերը — դա պարտադիր է կոմունիստների համար: Այնպես, ինչպես մենք ասում ելինք պատերազմի ժամանակ սոցիալ-խմբերիայի զմի մասին, վորպեսզի դրանով ցույց տանք բանվորներին իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ սոցիալ-դեմոկրատիայի վարած «հայրենիքի պաշտպանություն» քաղաքականություն իպերիալիստական հյուսթյունը, այնպես ել մենք պարտավոր ենք ցույց տալ սոցիալ-դեմոկրատիայի ներկա քակահանություն ֆաշիստական եյուրունը, անվանելով այն սոցիալ-Ֆաշիստական քաղաքականություն: Տրոցկին ու Տալկոթմիրը «մոռանում են» այդ նրա համար, վոր իրենց պաշտարի մեջ կոմիստերն զեմ, նրանք գնում են սոցիալ-դեմոկրատիայի ցուկանավով (բուկսիրով), կանգնած են հեղափոխական բարեկազմի մյուս կողմը:

Սոցիալ-դեմոկրատիան իրրե պրոլետարիատի խնդիր (ազգաբարեց) ցուցադրեց կապիտալիզմի վերականգնումը: Բայց աշխատել ամբողջական կապիտալիզմը, առավել ևս աջակցել նրա զարգացմանը կապիտալիզմի ներսման ու մահվան ներկա շրջանում, համաշխարհային պրոլետարիատի հեղափոխություն շրջա-

նում, — կարելի չե միայն ֆաշիստական միջոցներով, ֆաշիստական քաղաքականության ոգևորյալը:

Պարզ է, վոր ֆաշիստական քաղաքականությունը, վոր ներկայիս պարփակում է իր մեջ կապիտալիստական բոլոր խաղերի շահերը, չի վերացնում այդ խավերի մեջ յեղած հակասությունները, բաղխումները, պայքարի սարքերությունները: Այդ բանը տեղի ունի նույնիսկ իտալիայում, վորտեղ իշխանությունն իր ձեռին է պահում միմիայն ֆաշիստական կուսակցությունը, կանոնավորելով ու համաձայնեցնելով կալվածատերերի, ծանր ու թեթև արդյունաբերության գործարանատերերի, մանր բուրժուաների ու բանվորության մի մասի իրար հակասող շահերը: Այդպիսի քաղաքականություն, մինչև իսկ կոիլներ ավելի մեծ չափով գոյություն ունեն այն տարրեր խավերի ու կուսակցությունների միջև, վորոնք ֆաշիստական քաղաքականություն են անցկացնում Գերմանիայում, վորտեղ դեռ չկա ֆաշիզմի բացահայտ դիկտատուրա, վորտեղ մոնոպոլիստական կապիտալիզմը իր քաղաքականությունը դեռ անց է կացնում պարլամենտի միջոցով, վորտեղ նա հարկադրված եր հաշվի առնել ամբողջ մի շարք քաղաքական կուսակցություններ: Այդ կոիլը գոյություն ունի և կարող է վորոշ մոմենտներում սուր կերպարանք ընդունել: Սակայն դա կոիլ է ֆաշիստական քաղաքականության հոդի վրա ու նրա քաղաքականում: Գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի պաշարը Բրյուննիզի կառավարչական բլսկի հետ կարող է բնորոշել և սուր ձևեր, բայց սոցիալ-դեմոկրատիան այդ կոիլի մեջ չի դուրս գալ վորոշ սահմաններից, վորովհետև նա գիտե ատաղին, վոր կարող է պատահել, վոր ծանր արդյունա-

բերությունը դեռ համաձայնի պատգամներով խեն, խակ չերկրորդ կա չի հրաժարվի իր ծառայությունն առաջարկել, մինչև իսկ յերե մոնոպոլիստական կապիտալիզմը գնա բացահայտ ֆաշիստական դիկտատուրա հաստատելու ուղիով: Բուրժուական լազերի ներսում տեղի ունեցող կռիվը այն խնդիրները համար է թե՛ դեմոկրատիա քե՞ ֆաշիզմ, այլ այն խնդրի համար, թե բացահայտ ֆաշիստական դիկտատուրա քե՞ քզենու սերեվով ծածկված «դեմոկրատիա»:

Մոնոպոլիստական բուրժուազիայի պարագլուխներն յեկան այն համոզման, վոր ի նկատի առնելով ներքին ու արտաքին դրությունը, պետք է աշխատել առաջին հերթին ձեռք բերել կայուն ու լուրջ մեծամասնություն պարլամենտում, վոր սահարկության չի նստի, վորն ուղղակի կկատարի տերերի հրամանը: Յեթե այս խնդիրը չհաջողվի, այն ժամանակ մնում է հայտարարել Հինգերորդի բացահայտ դիկտատուրա, վորի թիկունքին կգործի ֆինանսական կապիտալը: Սոցիալ-դեմոկրատիան, գիտնալով, վոր այդ բանն զգալի կերպով կնվազեցնի այն դերը, վոր խողում է ինքը, պայքարում է պահպանելու համար այնպիսի մի դրություն, վորն անհնարին դարձնի առանց իրեն հաստատել պարլամենտական կառավարություն, և վորը մյուս կողմից վտանգավոր (սիսկավոր) դարձնի բացահայտ դիկտատուրա հայտարարելու: Ահա հենց այս մասին է միայն ամբողջ խոսակցությունը: Սոցիալ-դեմոկրատիան հույսը դնում է մեծ միայն այն բանի վրա թե մասսաները մի անգամ ել կհավատան նրա ոպոգիցիոն (ընդդիմադիր) լինելուն և վոր նա կստանա դարձյալ ձայների մի հոսանք, — այլ հույս ունի և այն բա-

նի վրա, վոր բոլոր բուրժուական կուսակցությունների վերականգնության պրոցեսը, վոր տեղի չե՛ ունենում ընտրությունների հետևանքով, ժամանակավորապես առաջ կբերի նրանց մեջ կազմալուծումն և կարող է պարտություն մատնել նրանց ընտրությունների ժամանակ:

IV

ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՅԵՎ ՄԻ ՖԱՇԻՍՏԱ- ԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ԱՆՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ռեյխսկանցլեր Բրյունինգն իր հուլիսի 15-ի ճառի մեջ, վորով նա հիմնավորում էր ու պահանջում վոր Ռեյխստագն ընդունի նոր հարկերի անհրաժեշտությունը, վոր միլիարդների ծանրությունը պիտի բարձր ժողովրդական մասսաների վզին, — ահա այդ ճառի մեջ հայտարարեց, թե ներկա դրությունը կառավարությունը կանգնեցնում է այնպիսի խնդիրների առաջ, «վորոնց լուծելը շատ տեսակետներից ալելի դժվար է, քան այն խնդիրների լուծումը, վոր դժված էլին հանրապետության առաջ 1923 թվին, իր պատմության մեջ ամենածանր դարձում: Ինչպես հայտնի չի 1923 թվին խնդիրները լուծելու համար կարևոր համարվեց, վոր հանրապետության պրիզիդենտ Երբրան իշխանություն հանձնի գեներալ Սեկտին՝ Ռեյխսվերի հրամանատարին: Սա ժամանակավոր գինվորական դիկտատուրայի հաստատումն էր: Յեթե խնդիրներն այժմ ալելի նշանակալից են ու դժվարին, ապա ըստ յերևույթին հարկ

կլինի մտածել վո՛չ թե ժամանակավոր զիկտատուբայի ալ Պաթխասկան հեղափոխման մասին

«Յեվ մենք պարզ կարող ենք դիտել, թե ինչպես գերմանական բուրժուազիայի մի շարք խավեր առաջ են սկսում այդպիսի իդեա: Բացահայտ ֆաշիստները բացարձակորեն քարոզում են պաշլամենտի գրեմին, «յերկրորդ կայսրության» հայտարարումն, վոր կկառավարվի զիկտատուրի կողմից, բոլոր «աբտադրող խավերի» ներկայացուցիչների մասնակցութլամբ: Գերմանական ազգային կուսակցության բացահայտ ֆաշիստական թևի առաջնորդ Գուդհերբերգը քողարկում է աչք նպատակները, պահանջելով ընտրական իրավունքների սահմանափակումն, պաշլամենտին զուգընթաց ստեղծել ձեռնարկատիրական կադմակեպուլեթյունների ներկայացուցչութլուն, վոր իրավունք ունենա անմիջապես ազդեցութլուն ունենալու գործերի ընթացքի վրա և վո՛չ թե ոգտվի միայն խորհրդակցական ձայնով, ինչպիսինով ոգտվում է այսպես կոչված «կայսերական տնտեսական խորհուրդը»: «Deutsche Bergwerkszeitung», լեռնարդյունաբերողների որդանը առաքելով բացահայտ ֆաշիստական զիկտատուբայի գաղափարի դեմ, առաջարկեց «սահմանադրական հանրապետության ծիծաղելի լոգունքը, վորը պիտի ձգտումն արտահայտի սահմանափակելու պաշլամենտի իշխանութլունը պրեզիդենտի իշխանութլամբ, պրեզիդենտի, վորը չի բավականանում միայն ժամանակավոր միջամտութլամբ 49 հոդվածի հիման վրա, վորն, ինչպես հայտնի չէ, պահա ջում է զիկտատուրական վճիռների հաստատումը պաշլամենտի կողմից:

Ժողովրդական կուսակցությունը, կենտրոնն ու գե-

մոկրասները զանազան վարիանտներով կրկնում են «Ռեֆորմի» պահանջը, ըստ ելութլան ձգտելով նույն բանին, ինչ վոր բացահայտ ֆաշիստները, թողնելով սակայն պաշլամենտական ռեֆիմի արտաքին տեսքը: Ի դուր չհեր, վոր լուսկերների որդան «Kreuz-zeitung»-ը հարց է տալիս.՝ «Իսկ ի՞նչ անել դեմոկրատական սահմանադրութլունը: չերք վերջին բուրժուական կուսակցութլունն հրաժարվում է գեմոկրատական անունից»:

Գերմանիայի պետական ապարատի ֆաշիստացումը բարդանում է բուրժուական բազմաթիվ կուսակցությունների գոյությամբ, վորոնց բոլորի նպատակն է պաշլամենտի տրիբունից սակաբկել մանր ու խոշոր բուրժուազիայի զանազան խավերի ու խմբավորութլունների քաղաքականապես իրենց կողմից ներկայացնող հատուկ շահերի պաշտպանութլան խնդիրը: Տրեսացած կապիսալը, չնայելով զանազան կուսակցութլունների գոյութլանն ու նրանց միջկ տեղի ունեցող կովին, ապահովում էր իր խնդիրների անց կացնելը պաշլամենտի միջոցով, նրա շնորհիվ, վոր հրա ներկայացուցիչները նսած էլին բուրժուազիայի բոլոր կուսակցությունների մեջ:

Այն ժամանակ, յերբ 1912 թվին տրեստացած կապիտալի գլխավոր ազգային լիբերալ կուսակցութլան ղեկավարատների միայն 2⁰/₁₀ էլին կազմում խոշոր արդյունաբերողները այդ կուսակցութլան «ժառանգուհի» գերմանական ժողովրդական կուսակցութլունը իր գեպուտատների մեջ հաշվում էր՝ 1919 թվին—9,1⁰/₁₀ 1924 թվին—13,7⁰/₁₀ արդյունաբերողներ: Դեմոկրատական կուսակցութլան ղեկավարատների մեջ խոշոր արդյունաբերողները 1919 թվին կազմում էին 6,6⁰/₁₀

խոկ 1924 թվին 12,5 0/0: Բայց խնդիրը միայն խոշոր արդյունաբերողների ներկայացուցիչների առկայութան մեջ չէ պարլամենտում, — դեպուտատները հանդիսանում են խոշոր ձեռնարկությունների ու բանկերի վերահսկիչ խորհուրդների անդամներ: 75 դեպուտատներ, բաժանված բոլոր բուրժուական կուսակցությունների մեջ, 130 Տեղ էյին գրավում խոշոր արդյունաբերության վերահսկիչ խորհրդներում, լեռնարդյունաբերությունը 23 ներկայացուցիչ ունեն պարլամենտում, մեքաղագործական արդյունաբերությունը — 20, մեքենայաշինարարականը՝ 39, ֆինանսները — 15, բանկերն ու ապահովագրական բնկերությունները — 83, սրանպահում ու ելեկտրականությունը — 47, զանազան — 83: Պարլամենտի նիստերին մասնակցում էյին 27 խոշոր կալվածատերեր, վորոնցից 15-ը մտնում էյին դերմանական ազգային-ժողովրդական կուսակցության մեջ:*)

Խոշոր կապիտալի ներկայացուցիչները գործում են իհարկե միաբանությամբ յեվ աշխատում բոլոր բուրժուական կուսակցություններին ֆվեարկել այդ սրեսացած կապիտալի ցուցմունքներով: Բուրժուական բոլոր կուսակցությունները կախում ունեն տրեստացած կապիտալից, վորովհետև նա ֆինանսավորում է նրանց ընտրությունների ժամանակ, պահում է նրանց մամուլը. մինչև անգամ չերբ նա հրատարակվում է «ինքնուրույն» հրատարակություն, ինչպես Մոսկոն ու Ուլլտենը, վորովհետև այդ հրատարակչական մարմիններն ել կախում ունեն բանկերից: Բայց փաստ է, վոր այս դրությունը չապահովեց պարլամենտի բուրժու-

*) 21 Monate s-d. Koalitionspolitik, Berlin, 1930 թ. հրատ. Կ. Տ. Ջ1 յերես:

ական մեծամասնության անխոս հպատակությունը սրեսացած կապիտալի կամքին յեվ վոր նա հարկադրված է միջոցներ վորոնել բարելավելու իր պարլամենտական գործիք կամ փոխադրել այն ուրիշով: Մենք առաջիկայում կտեսնենք այս չերկույթի պատճառները, սակայն ժխել մոնոպոլիսական կապիտալի դժգոհությունը պարլամենտից — չի կարելի, վորովհետև ալլապես անկարելի էլինի հասկանալ, թե ինչու նա ձգտում է կամ բացահայտ ֆաշիստական հեղաշրջման կամ պարլամենտական սիստեմը ֆաշիստացնելու:

Այս փաստը գերմանական ժողովրդական կուսակցության մեջ, — վոր տրեստացած կապիտալի կենտրոնական կուսակցությունն է, — ձգտում առաջ բերեց րստեղծել մի միասնական բուրժուական կուսակցություն, վոր պարփակի իր մեջ բուրժուազիայի բոլոր միջնախավերը — քաղաքի մահը բուրժուաներից սկսած, նախկին դեմոկրատական կուսակցությունից, մինչև ազգայնական կալվածատերերը: Այս փորձը սակայն վերջացավ լիակատար սնանկություն: Ժողովրդական կուսակցությունը վոչ միայն չհաջողվեց միացնել դեմոկրատներին, կենտրոնին, տնտեսական կուսակցությունն ու ազգայնականներին, այլև առկա տեսնում ենք վերախմբավորումն յեվ դեմոկրատների յեվ յունկերների: Դեմոկրատները միացան «Յերիտասարդ Գերմանիա» («Յունգզո») ֆաշիստական կազմակերպության հետ: Ազգայնական կուսակցությունը պառակտվեց չորս խմբերի՝ Դոկեմբերգի խումբ, ժողովրդա պահպանողական խումբ (Տրեյերանուս — Վեսարպ), գյուղական միություն (Շելլե) խումբ և Բրիտսոնական - սոցիալական խումբ: Այս խմբերից յերեքն ընտրությունների ժա-

մանակ կհամալսմբին Գուգենիերգի խմբի գեմ: Միա-
 Ժամանակ հասունանում է բացահայտ ֆաշիստների
 պառակտումը, վորտեղ չիսլերից անջատվեց Դեմոստի-
 րի խումբը, վոր մեղադրում է հետևյալի գեղավարու-
 թյանը նրա մեջ, թե վերջինս պատրաստվում է մի-
 ություն հաստատել արեստացած բուրժուազիայի հետ
 և մասնակցում է պատերազմի նախապատրաստու-
 թյանը Ս. Ս. Հ. Միության գեմ, վոր «արժանիք չի
 բերում ազգային սոցիալիստին»: Ժողովրդական-պահ-
 պանողական կուսակցության որդան „Kreuzzeitung“ -ն
 իզուր չէ, վոր հայտարարում է (հուլիսի 27-ին), թե
 գերմանական քաղաքականության աջ սեկտորը ներ-
 կայացնում է իրենից «ավերակներ»:

Ինչ է թագնված այս «քաղաքական» յետև: Վո-
 ռոնք են նրա ազդուները և արդյո՞ք նշանակում է
 այդ, վոր անցել է կամ նվազում է ֆաշիզմի վսանգր:
 Այս հարցի պատասխանը շատ հետաքրքիր լույս կսը-
 փոխի «կազմակերպված կապիսալիզմի» խնդրի վրա:

Առաջին՝ մոնոպոլիսական կապիսալ չվերացրեց
 միջմոնոպոլիսական կապիսալիսական ձեվերը վո՞չ
 գլուղանցեստություն յեվ վո՞չ էլ առեվտրի մեջ, նա չվե-
 րացրեց մանր ու միջակ արդյունաբերության գոյությունը:
 Բոլոր այս «դասավորումները» աշխատում են պատ-
 րաստել իրենց առանձին շահերը: Բավական է ցույցա-
 դրել մի այսպիսի փաստ, վոր յետպատերազմյան Գեր-
 մանիայում կարողացավ ծագում առնել և հավաքել
 1400 հազար ձայն վորտեք ընդհանուր իդեոլոգիայից բա-
 ցարձակապես զուրկ մի այնպիսի կուսակցություն,
 ինչպիսին է սոցիալական կուսակցությունը, վոր միաց-
 նում է խանութպաններին, վոր կոչում են կոոպերա-

տիվները ու հանրախանութները գեմ, տնտեսներին,
 վոր կոչում են բնակարանավարձի հավելման համար,
 արհեստավորներին՝ վոր գեմ այժմ էլ իրենց շահերն
 են պաշտպանում գործարանի վճարահատական կազ-
 մակերպություններն զվալի: Եւ են այս տաբ-

րերով: Ծիծաղելի կլինի թե, թե այս
 կազմակերպությունները՝ յական կա-
 պիտալի ազդեցութիւնն փաս-
 տը, վոր «տնտես» ամեն-
 տական ֆրակ, մի-
 տաժմանակ Կ

14 վերաբ

լիստե

չի

Ե

ցության կենսոնական որդանը («Գերմանիա») ինչ-
պես հայտնի չե ծանր արդյունաբերության պարա-
զուսներին մեկի ձեռնին ե՝ Ֆլորիան Կլեկմերի: Բայց
կենտրոնի կուսակցության մտքովն անգամ չի անց-
նում Կլեկմերին նշանակել իր նախագահ: Նրանց նա-
խագահը արհի (պրեզտ) Կասան ե:

Այսպիսով պարլամենտի գոյության պայմաններում
Ֆաբիսական մի կուսակցությունը սեղծելուն հակասում
են ամենից առաջ մանր-բուրժուական կուսակցություն-
ների շահերը, վոր վախենում են կորցնեն իրենց ազդե-
ցությունը իրենց ընտրողների վրա, վորոնք բնամաքա-
ր են տրամադրված դեպի խոշոր արդյունաբերական կա-
պիտալը:

Քաղաքի մանր-բուրժուական մասսաների զգալի
մասը պատերազմից հետո դնաց գերմանական ազգա-
յնական կուսակցության լեռնից, վոր առաջ եր չեկել
նոյեմբերյան հեղափոխության որերին հին կալվածա-
տիրական պահպանողական կուսակցությունից, «ազա-
ս պահպանողական կուսակցությունից», վոր ներկայաց-
նում եր ծանր արդյունաբերության զգալի մասին ու
այդպիսի լիբերալների աջ մասից: Ազգայնական կուսակ-
ցությունը ալ մասսաների աջակցության շնորհիվ ա-
նց 342,200-ից 1919 թվին մինչև 6,206,000 ձայ-
նի 1924 թվին (հիմա 1928 թվի ընտրություններին
հասնելի թիվը) հասնելու համար 1920-ից 1928-ի
միջև ընդմիջման ընթացքին անցավ անհատա-
կան կուսակցությունների պատկառվածից և
կոնցրետ զանազան խմբերի և ստանդարտացված
կապիտալի և արդյունաբերության թվի հազարից պա-
կառվածի, որի համար ինքի վերջին ընտրություն-
ներում արդեն 100,000-ից ավելի ձայն ստացավ:

թյան թիվն հասնում եր մինչև 10 հազարի և 16 0%-ը
10 հազարից ավելի բնակչություն ունեցող վայրերում
1924 թվին ազգային կուսակցության ընտրողների հա-
մապատասխան թվերը կազմում էին 52, 14 և 34 0%:
Ազգայնականները 1924 թվին հավաքեցին 1635 հազար
ձայն, այսինքն 26 0%-ն իրենց ձայների. 100 հազարից
ավելի բնակչություն ունեցող 45 քաղաքներում: Նախքան
պատերազմն ալ չեղև պահպանողական կուսակցու-
թյուններն այդպիսի խոշոր կենտրոններում շատ չըն-
չին քանակությամբ ձայներ ստացան:

Ինչն եր ձգողը դեպ ազգայնական կուսակցու-
թյունը, վոր հիմնականում կալվածատիրական եր, քա-
ղաքների այդ ահադին մասսաներին: Այդ կուսակցու-
թյունը բողոք ե հայտնում գերմանական իմպերիալիզմի
սապալման դեմ, թեև հենց իր քաղաքականությունն
առաջին հերթին պատճառ հանդիսացավ այդ տապալ-
ման: Նա բողոք ե արտահայտում հաղթահարված Գեր-
մանիայի Անտանտային հպատակվելու դեմ, նա ար-
տահայտում ե անբավականությունն հին բուրժուա-
տիրալի նրա համար, վոր նրա տեղը բռնեցին սոցիալ-
դեմոկրատներից ու դեմոկրատներից դուրս չեկած նոր
«լստածները»: Քաղաքի մանր բուրժուազիայի բարձր
խավերը, ինտելիգենցիան, բուրժուատիրան, ֆիլիցե-
րությունը, վոր չեցին կամենում հաշտվել Գերմանիա-
յի պարտության հետևանքների հետ, նոյեմբերյան հե-
ղափոխության հաղթանակի հետ, ձայն են տալիս ազ-
գայնականներին: Նրանք ստեղծում են ղինվորական
կազմակերպություններ, վորոնք 1920 թ. կապպովյան
ապստամբությունից փորձեցին տապալել սոցիալ-դեմո-
կրատների, կենտրոնի ու դեմոկրատների կառավա-

բախտընքն ու ճանապարհ ընկած միտակերտության ուստավրացիի համար (վերահաստատության):

Մանր բուրժուական հեղինակների այդ մաստան ազգայնականներին դարձրեց իրենց ուժով յերկրորդ քաղաքական կուսակցությունը Գերմանիայում, հաբախսթուրություն տվեց նրան իբ հարվածի տակ պահել ու ահաբեկել կառավարությունը, բայց միաժամանակ արգելք ու խոչնդոտ հանդիսացավ հենց իրեն ազգայնական կուսակցությունը, վորչափով խնդիրը վերաբերում է ազգայնականների մասնակցությունը կուլիցիոն կառավարություն մեջ: Կալվադուսերեր, հասկանալի չի, գերադասում են մասնակցել կառավարությունն անմիջականապես, կոնկրետ կերպով աղդել նրա քաղաքականությունը վրա, դրավել պետական պաշտոնները, քան ընկալել նախալ բողոքներով վերադարձնել դաշնագրի դեմ ու սպառնալիքներով «նոյեմբերյան վոտրագործների» հասցեյին: Դա պահանջում էր մասնակցություն պետությունն արտաքին քաղաքականությունը, վորը ներկայացնում էր անընդհատ զիջումների քաղաքականություն Անտանտային, և մենք տեսնում ենք, թե ինչպես ազգայնական կուսակցությունը դեպուտատներից մի մասը ձեռնադառն է մնում Դաուեսոյան ղեկուցումը քվեարկելիս ու աղդարիով փրկում նրան տապալումից: Բայց այս բանը չափազանց ծանր պաշար է առաջացնում կուսակցության ներսում: Նրա փառաբանի մանր-բուրժուական տարրերը ծանր արդյունաբերության մի մասի դրդմամբ, վորոնք ձգտում են Գերմանիայի Ֆախսական վերակազմությանը, հակառակում են ազգայնական կուսակցության հաշտությանը հաշտությանը հետ, նրա հաշտությանը Անտանտայի հետ

կամաձայնությանը զարու փառաբանությանը հետ: Աղդայնական-Ֆախսական քաղաքականությունն այդ տարրերի, վորոնց ղեկավարում էր Գուգենբերգը, վորն իր անցյալի շնորհիվ միացնում է մանր-բուրժուական ազգայնականությունը (նա մեծացել է լեհական նահանգները գերմանական կույակների ներգաղթով գերմանացիներ համար մղվող կուլի մեջ) ծանր արդյունաբերության ազգայնականության հետ (նա կուսակցի գործարանների ղեկավար էր) պառակտման հասցրեց ազգայնականների կուսակցությունը, վորը բաժանվեց կալվադուսիական - պահպանողականի ու ազգայնական-ֆախսականի:

Մենք գեա կդառնանք մանր բուրժուազիայի այս խավումներին, չեք անցնենք հիսլերյան ֆախսական շարժումների քննությունը: Այժմ անցնենք այն պաշարի քննությունը, վոր տեղի չի ունենում հենց իրեն խոտը կապիսայի լագերում ու զժվարացնում նրան ստեղծելու միասնական ֆախսական կուսակցություն:

Այդ պաշարը գնում է նաև ծանր լեվ մեակող արդյունաբերության շահերի միջև չեղած հակասությունների զծով, վորը (մշակողը) տուժում է յերկաթի ու բարածխի մոնոպոլ գներով, և տեսնում կապիսայի ներսում տեղի ունեցող կոնֆլիկտի զծով: Լեմինի պընդումը, թե՛ «սագա մրցումից առաջ յեկամ մոնոպոլիան չի վերացնում նրան, այլ գոյություն ունի նրա վրա ու նրա կողքին, դրանով առաջացնելով մի շարք առանձնապես սուր ու խոտը հակասություններ, բաղխումներ ու կոնֆլիկտներ», ունի վոչ միայն ահադին տեսարանական նշանակություն, իրեն նախադրողացուցի մոնո-

պիլիստակա՞ն կապիտալիզմի սխալ, ուղղորտունիստական հասկացողությունից, ալլ նախագրուեացնում եկալով այլ սխալ հասկացողության փոխանցումից բաղաձայն կուսակցութիւնների կյանքի վրա, վորը թուլ չիր տա հասկանալու ամենակարեւոր փաստերն ու կրահանգեցներ շատ մեծ գործնական սխալներ:

Հակասությունը ծանր ու մշակող արդշունարերության միջև, վորն առաջ իր արտահայտությունը գտնում եր և առաջադիմականների (պրոգրեսիստ) ու ազգային լիբերալների կովի մեջ, և ազգային-լիբերալ կուսակցության յերկու թևերի կովի մեջ — Շտրեյկման հատկապես առաջ քաշվեց իրեն մշակող արդշունարերության ներկայացուցիչ, — գոյութիւն ունի և այժմ: Մշակող արդշունարերությունն ավելի հակում և ցույց տալիս կոալիցիա կազմելու սոցիալ-դեմոկրատների հետ, վորովհետև լինելով ավելի թուլ, քան ավելի կազմակերպված ու կապիտալով ավելի հարուստ ծանր արդշունարերությունը, նա գերադասում և կրովել բանվոր դասակարգի դեմ սոցիալ դեմոկրատիայի ուղնությամբ, բռնութիւնները քողարկելով խարեւությամբ:

Սակայն բացի այս հակասութիւններից, վերջին շրջանում չերևան են յեկել և նորեր: Այլ ուղղորտունիստները, վոր խոսում են մոնոպոլիստական կապիտալիզմի շնորհիվ մրցման վերանալու մասին, այդ բանը պատկերացնում ելին իրենց աչնպես, թի իբր իրք արդշունարերության տվյալ ճշուրը կազմակերպված և մի տրեստի մեջ, ապա դբանով ինքնին վերանում և մրցումը: Բայց առաջին, վոր դրիթի վոչ մի տեղ չհաջողվեց մինչև վերջը միացնել մի տրեստի մեջ

վորեկ ճշուրի ձեռնարկները, յերկրորդ՝ այն ձեռնարկները, վոր մտնում են տրեստի, կարտելի մեջ չեն դադարում շուկայում իրենց հասանելիք մասնակցության չափի համար պաշարելուց և հաճախ տրեստի ներսում իրենց ազդեցութիւնն ընդլայնելու համար, կառուցում են նոր գործարաններ ու կազմակերպում նոր տեսակի ձեռնարկներ: Վերջապես, վոր ամենակարեւորն և, մրցումը տեղի չե ունենում վոչ միայն արդշունարերության միեմնույն նյութի և նեմարկների միջով: Կոնկրետի յե ունենում արդշունարերության զանազան նյութերի միջով դրամական շուկայի համար, ժամույթի համար և հատկապես այս փաստը վառ արտահայտութիւն գտավ այն քաղաքական վերախմբումների մեջ, վոր վերջին շաբաթների ընթացքում տեղի ունեցան Գերմանիայի բուրժուական բանակում:

Գերմանական ֆլմիական արդշունարերության մի մասը, վոր կազմակերպված և ներկարարական տրեստի մեջ՝ Interessen-Gemeinschaft der Farbenindustrie (I. G. F.) ներկայիս հանդիսանում և համաշխարհային ամենամեծ տրեստներից մեկը: Պատերազմական նպատակների ու դաշտերի պարարտացման համար նրա սենտետիկական բորակածնի արտադրութիւնն ողից, տալիս և նրան ահագին ոգուտներ: Ծանր արդշունարերութիւնը, վոր ստանում և իբրեկ կողմնակի արտադրանքի ամմիակ, մրցման մտով նրա դեմ այդ ոգուտների համար: Կլեկների կոնցերնը Կասսոբոպսում կառուցեց բորակածնի մի ահագին գործարան, պողպատի տրեստը Շտերկրադում շինեց ահագին քիմիական ֆաբրիկաներ: Զիլքելով քիմիական տրեստի ձաւատը ծանր արդշունարերութիւնը ձեռք բերեց շուկայի բո-

բակածնի մատակարարման 30%-ը: Բայց նա զրանով
եւ չի բավականանում, կոխն ավելի ու ավելի սրվում
ե, մանավանդ վոր տեղի չե ունենում այն համաշխար-
հային շուկայի բորակածնով դերահագեցման պայման-
ներում:

Քիմիական արդյունաբերությունն իր ներկայա-
ցուցիչներն ունեւր գրեթե բոլոր բուրժուական կու-
սակցությունների մեջ. գեմոկրատական կուսակցության
մեջ նրա ազդեցությունը պաշտպանում եւր բանկիր
Մեյլխորը, — դեմոկրատների ֆինանսական զլխավոր
սյուներից մեկն ու I. G. F. վերահսկիչ խորհրդի ան-
դամ: Ժողովրդական կուսակցության մեջ ծանր արդյու-
նաբերության կուսակցության — նրա ներկայացուցիչն
եւր Մոլլզեն Գուերը — ֆինանսների մինիստրը, վոր
փոխարինեց այս պաշտոնում Հեյլֆերդինգին: Բայց
հենց Մոլլզենգուերի անկումը, վորին չաջակեցեց իւր
կուսակցությունը, ցույց տվեց, վոր քիմիական տրես-
տը չեւր կարող լիապես վստահել ժողովրդական կու-
սակցության վրա, վորի մեջ գերակշռում ելին լեռնա-
ցործական ու պողպատի արդյունաբերության շահերը,
վորոնք իրենց բոխ մեջ ելին պահում նաեւ ազգայնա-
կանների ֆաշիստական թեր: Իսկ ժողովրդական կու-
սակցությունն ու ազգայնականները հենվում ելին
«Պոպասե սադալաւս» (Ստալինոյ շլիմ) զինված կազ-
մակերպութամբ ու մասամբ ճիլլերովցիների վրա: Դը-
բանց հակակշռելու համար քիմիական տրեստն ստիպ-
ված չեղավ հենվել «Յերիաասարդ գերմանական որ-
դեն» ֆաշիստական կազմակերպության վրա, վորն իւր
հիմնադրության որից տարբերվում եւր ֆաշիստական
մյուս կազմակերպություններից նրանով, վոր զինա-

կոչ արեց վոչ թե մանր-բուրժուական, լյուսակենպո-
լիտարական միջավայրից, այլ բուրժուական, առանց
մոտենլու չունկերական սպաների ղեկավարության տակ:
Այս կազմակերպությունն իւր սկզբնավորության մի-
ջոյին իւր արտաքին-քաղաքական դրույքով չեւր տար-
բերվում մյուս ֆաշիստական կազմակերպություննե-
րից:

1926 թվին ֆինանսական կապեր հաստատելով
գերմանական կալինի սինդիկատի հետ վորն, այդ ժա-
մանակ համաձայնության եւր յեկել Ֆրանսիական
կալինի սինդիկատի հետ. նա փոխեց իւր արտաքին-քա-
ղաքական կողմնորոշումն, առաջ քաշելով «համաձայ-
նություն Ֆրանսիայի հետ յեւ պատերազմի նախապատ-
ասություն Սեշ Միւրքյան գեմ» լուսուցը: Քիմիա-
կան տրեստի ալժմյան համաձայնությունը «յերիտա-
տասարդ գերմանական սերնդի» հետ հնարավորություն
ե տալիս քիմիական տրեստին հենվելու ֆաշիստական
զինվորական կազմակերպության վրա. հնարավորու-
թյուն ե տալիս ե նրան կշեռքի թաթը նետելու իւր
զինվորական կազմակերպությունը: Բայց այնուամե-
հայնիվ ե քիմիական տրեստի, ե չերիտասարդ գերմա-
նական ֆաշիստական կազմակերպության համար զլժ-
վար ե հրապարակ գալ մերկ, առանց վորեւ քաղաքա-
կան ծածկոցի: Այդ պատճառով հարկ չեղավ գործ
պսակել քաղաքական հրապարակում կոմերիսացիա սար-
քելով, գեմոկրատական կուսակցության միացումով «Յե-
րիսասարդ գերմանական սերնդի» հետ: Դեմոկրատական
կուսակցությունը, վոր ծնունդ առավ 1918 թվին նա-
խապատերազմյան հյուծված առաջադիմականներից, հիմ-
նադիր ժողովի ընտրություններին ստացավ հինգ մի-

լիսն ու կես ձայն, այսինքն ավելի քան ալլադանականներն ու ժողովրդական կուսակցությունը, վերովհետև բուրժուազիան պրոլետարական հեղափոխություն յերկուդից, անհրաժեշտ համարեց դուրս գալ դեմոկրատիայի ու սոցիալական ռեֆորմների դրոշի տակ: Առաջադիմականների կուսակցությունը, վոր պատերազմից առաջ ներկայացնում էր առևտրական կապիտալը մանր ու միջակ արդյունաբերողներին, քաղաքի մանր բուրժուազիային, ավելի պիտանի յեր այս նպատակի համար, քան այն ժամանակվա ալլադին-լիբերալների կուսակցությունը, վոր ծանր արդյունաբերության ու կայսերական իմպերալիզմի դրոշակակիրն էր: Սակայն բուրժուազիայի պրոլետարիատի դեմ տարած հաղթանակից հետո, յերբ դեմոկրատական զիմակավորման անհրաժեշտությունը բուրժուազիայի կարծիքով նվազեց, դեմոկրատներն ամեն ընտրության կոբցնում էին իրենց ուժը՝ 1928 թվին նրանք ստացան միայն միլիոն ու կես ձայն և տարեց-տարի սողացին ավելի դեպի աջ: Այսպիսով հենց իրենց մոտ վերացան արգելքները վորեւ տրեստի կուսակցությունը դառնալու, իսկ մյուս կողմից ավելացավ քիմիական տրեստի փողերով ամրապնդվելու ու հենվելու վորեւ ֆաշիստական կազմակերպության մասսայական ուժի վրա:

Այդ պատճառով ել դեմոկրատական կուսակցության նախագահ Կոխ-Վիգիլին ու «չեքիտասարզ գերմանական որդենի» նախագահին շատ հեշտունթյամբ հաջողվեց յերկու կուսակցության անդամների թիվուն քուս, առանց նրանց զիտություն, միացնել այդ յերկու կազմակերպություններին ու կազմել մի նոր, այսպես կոչված «պեսական կուսակցություն»: Այն հապ-

ճնալությունը, վորով կատարվեց այդ միությունը, ինչպես յերևում է լուկ յերևութական—բանակցությունները միացման մասին տարվում էին շատ վաղուց: Այդ բանակցություններին մասնակցում էր դեռ հանգուցալ Շտրեզեմանը: Իսկ կուլիսների յետևում աշխատում էին բանկիր Միլլիտորը, քիմիական տրեստի գերեկտոր Ռորերտ Բոշը և քիմիական տրեստի գլխավոր գերեկտորը Հոմմելը: Նրանց ստորագրությունները չկան նոր կուսակցության կոչի տակ: Այդ կոչի մեջ քիմիական տրեստը ներկայացնում են «գիտություն մարտիկ» — պրոֆեսոր Բեգիտսը՝ սինդիկատի բենդինի գլուտարարը և պրոֆեսոր Գաբերը — գերմանական պատերազմական գազերի ու սինդիկատի բուրակածնի հաշանի գլուտարարը, վորն իբրև բաժինք նոր կուսակցության մեջ մտցնում է և իր հրաշալի կապերը՝ Հինդենբուրգի հետ, վոր հաստատվեցին պատերազմի ժամանակ, յերբ նա գլխավորում էր գերմանական բանկի քիմիական պատրաստություններին ու այդ պործով շարունակ յերթեկում բանակ:

Գերմանական կոմունիստական կուսակցությունը լայն մասսաների առաջ բացեց բուրժուական քաղաքական կուսակցությունների կազմակերպման այս «սինտիկական» յեղանակը մոնոպոլիստական կապիտալիզմի հեղափոխական ցնցումների ապրումների շրջանում և «պեսական կուսակցությունն անվանեց բունավոր գազերի կուսակցություն: Այս կուսակցությունն իրենից ներկայացնում է իբրև նմուշ բուրժուական կուսակցությունների Ֆուստացումն ամեն տեսակետից: Դեռ դեմոկրատական անունը կրելով, նա ավելին արեց, քան ուրիշները «հասարակաց կարծիք» պատրաստելու հա-

մար, նոր հարկերի ծանուցումը փոխադրելու պըն-
ւետարիատի և քաղաքի ու գյուղի չքավոր ազգա-
բնակչության լայն մասնաների վրա:

Այդ կուսակցութեան տնօրէն Գիտրիխն, իբրև
Բրլոնինդի կաթինետի ֆինանսների վերջին միտնոր,
վոչ միայն հանդիսանում և նախամարտիկներէց մեկը
իանվոր վասակարգի գրպանների վրա կատարած այդ
աւելում: ալ և կենտրոնի կուսակցութեան «ձախ»
անաշնորդ վերաբերման միտնոր, իր վրա վերցրեց
Բրլոնինգի բաղադրանքային Ֆաբիսական բնայր
դիմակալութիւն գործը: Այժմ արդեն զեմոկրատական
կուսակցութեան ուղղակի կապից ֆաշիստական այն
կազմակերպութեան հետ, վոր ձեռքերը լիաց Դյուրին-
գի ու Վեմտֆալիայի բանվորների արշունքի մեջ, վո-
րոնց գնդակահարում էին «յերիտասարդ գերմանա-
կան սրբերի» կտրիչները, վոչ վատ քան «Կոնսուլ»,
«Ռերկլանդ» ու մշտն սպիտակ շաշկաների անդամները:

Բայց «պետական կուսակցությունը» չի բավակա-
նանում պրոլետարիատին իր սեփական ուժերով խոր-
տակելու այդ նախապատրաստութեամբ: Ամբոցներով
ֆաշիզմի ճակատը, նա չի հրաժարվում յետ սոցիալ-Ֆա-
բիզմի ոգստործելուց, տրեստացած կապիտալիզմի անց-
կացիելու համար: Նրա առաջնորդներն աշխատում են
կամուրջ թողնել սոցիալ-զեմոկրատիայի հետ կապից իր
կազմելու համար: Այսպես որինակ, Գիտրիխ Աշտֆը, վոր
զեկավարութեան մեջ փոխարինեց Կոխ-Վեզլերին, իր
հոգովածում «Kölnische Zeitung»-ի համարում նշում
և սոցիալ-զեմոկրատիայի հրաշալի միացյալ աշխա-
տանքը բուրժուական կուսակցութեանների հետ, պրու-
սական կառավարութեան, վորը գլխավորում և սոցիալ-

զեմոկրատ Բրաունը և կալսերական կառավարութեան
միացյալ աշխատանքն ու գրում է՝ «Կարող ե դեռ գող
մոնսնով, յոր վստգը կսիպի յետ Բրլոնինգի կառավա-
րութեան յետ Բրաունի կառավարութեան կողմից բոլոր ու-
մերին միացած կովել ուղիկալիզմի կառմիր ալիքի պեմ»:

Բուրժուական բանակում գոյութեան ունեցող
խմբակներն հակասութեանները, հին ձեռ մըցումը
(արդյունաբերութեան մի ճյուղի ներսում) և տրեստա-
ցած կապիտալիզմի զանազան ճյուղերի միջև, բոլոր
չեն տալիս առանց բաղադրանքային կոիվների նազգա-
մոնքների առաջ գալու մի Ֆաբիսական կուսակցութեան,
Սակայն և Իսպական Ֆաբիզմը հաղթեց առանց նը-
րան, վոր նախորդ վոչնչացնի բոլոր բուրժուական
կուսակցութեանները: Նրա հաղթանակի համար բա-
վական էր վորպեսզի յետ չլինեք պարլամենտական ու-
միմի ուղիների վրա գոյութեան ունեցող բուրժուական
կուսակցութեանների կոմիսնացիայի ոգնութեամբ: Նրա
հաղթանակի համար բավական էր, յերկրորդ այն, վոր
բոլոր բուրժուական կուսակցութեաններին Ֆաբիզմն
ուսեք ներսից, վոր նրանք այն աստիճան կորցնելին
հավատը իրենց շահերն հին միջոցներով պաշտպանե-
լու վերաբերմամբ, վոր ընդունակ դառնալին դիմա-
դրելու բացահայտ ֆաշիստների հարձակմանը: Յեր-
րորդ բավական էր, վոր Ֆաբիսական կազմակերպու-
թեանների հետ կապելին կապիտալիզմի ազդեցիկ օր-
ջաները: Վերջապես Բաշիզմում ֆաշիզմի հաղթութեան
նպատակը չորրորդ պայմանն այն էր, վոր պրոլետա-
րիատի կուսակցութեանը բավարար չսփով ուժեղ չհան-
գիտացավ, վոր կարողանար հաղթել, բայց այնքան ուժ
ունեցով, վոր կարողացավ ամբողջ բուրժուալիզմին
վախեցնել հեղափոխութեան վտանգով:

Արանով եւն չարաշահում Հիսլերի ու Գուգենբերգի դրոշի տակ գնացող բացահայտ ֆաշիստները:

Ծանր արդյունաբերութեան որդանները դեռ ձեւավայելում են, թե իրենք կողմնակից չեն խնդրի աշակերտի լուծմանը: Սաքսոնիայի ընտրությունների յեղի առթիվ ծանր արդյունաբերութեան որդան „Deutsche Allgemeine Zeitung“ -ը գրում է հունիսի 24-ին՝ մեր աւելեւ մի ներկր բողոքում է այն մեքի դեմ, քե չկա փրկութիւն, մինչեւ նորից չանցնենք քաղաքացիական կռիւների միջով: Այդ հոգեւածը կրում է Ֆ. Կ. ստորագրութիւնը: Դա բժիշկ Ֆրից Կլեյնի ազգանվան սկզբնատառերն են — ծանր արդյունաբերութեան աշխատողների որդանի խմբաւորի, վոր այժմ նշանակւած է կայսրական կառավարութեան մամուլի բաժնի պետ: Թե վորքան կեղծավոր է այս դարձւածքը, չերևում է այն գրքից, վոր բաց է թողել մոտ որեքս նուէն հեղինակը, վորի մեջ նա արտահայտւում է անմիջապէս բացահայտ ֆաշիստական դիկտատուրա հայտարարելու դեմ, վորովհետեւ դա կառավարներ ընդհանուր գործադու ու քաղաքացիական կռիւ: Նա «առժամանակ դեռ» կողմնակից է հանրապետութեան պրեզիդենտի դիկտատուրային, քողարկւած վեյմարյան սահմանադրութեան 48 հոգեւածի տակ: Սակայն այդ միայն այժմ: Ինչ վերաբերւում է ապագային, նա իր համակրանքն է հայտնում «Պողպատի սաղավարտ» ֆաշիստական կազմակերպութեան ձգտումներին և գրում է՝ «Պողպատե սաղավարտ» հանդիսանում է անհրաժեշտ պահեստի խուռ բանակ այն անցքերի համար, վոր կարող են ծավալվել: Սակայն վաղաժամ կլինեք հենց այսօր հանել նրան կռիւ: Վորովհետեւ վստահ ե սպասում, վոր նա կցրի ուժեր, կկրի

վաղաժամ կարուսներ ու վնասական մոմենտին կհանդիսանա չափազանց քուլլ» *):

Այսպիսով ֆաշիստական դիկտատուրայի և այս «հակառակորդն» ու վեյմարյան սահմանադրութեան քողի տակ ծածկւած դիկտատուրա հաստատելու վորձերի պաշտպանը պարզ, վորոշ խոսում է այդպիսի դիկտատուրա հաստատելու համար զինված ֆաշիստական զինվորական կազմակերպութիւններ գործի քաշելու հնարավորութիւնների մասին: Նրա ներկերը, վոր բողոքում է իրն աշխարհի մտքի դեմ լրագրի մեջ, վոր սահմանված էր լայն շրջանների համար, չեն խանգարում նրան սառնարյուն քննել կռիւ պայաններ մի գրքի մեջ, վոր սահմանված էր ընթերցողների նկատմամբ համար:

Գերմանական մոնոպոլիստական կապիտալիզմը աշխատում է հասնել պէտական ապարատի վերջնական ֆաշիստացման, իրացնելու իր բացահայտ դիկտատուրան պարլամենտական ուղիով, բայց նա արդեն պատրաստ է այդ քաղաքացիական պատերազմն ու նրա հաւար ուժեղացումն Հիսլերի «ազգայնա-սոցիալիստական» կուսակցութեան «Պողպատե սաղավարտ» կազմակերպութիւնը:

V

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՖԱՇԻՉՄԸ

Գերմանական ֆաշիզմի պատմութիւնը դեռ չի գրւած: Մասամբ նրա համար, վոր նա իր արմատները քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ դիկտատուրա կազմակերպութիւնների վրայ է դրած: Friz Klein, 13. Männer regieren Europa, Hambourg, 1930 թ. Գրքի վերջում կարելի է տեսնել հետևյալը: Գրքի վերջում կարելի է տեսնել հետևյալը:

Արանով եւն չարաշահում Հիսլերի ու Գուգենբերգի դրոշի տակ գնացող բացահայտ Ֆաշիստները:

Ծանր արդյունաբերութեան որդանները դեռ ձեւակերպում են, թե իրենք կողմնակից չեն խնդրի այսպիսի լուծմանը: Սաքսոնիայի ընտրութիւնների յեղբի առթիւ ծանր արդյունաբերութեան որդան „Deutsche Allgemeine Zeitung“-ը գրում է հունիսի 24-ին՝ մեր ամեն մի ներկի բողոքում է այն մեքի դեմ, թե չկա փրկութիւն, միևնույն նորից չանցնենք քաղաքական կռիւների միջով: Այդ հողվածը կրում է Ֆ. Կ. ստորագրութիւնը: Դա բժիշկ Թրից Կլեյնի ազգանվան սկզբնատառերն են— ծանր արդյունաբերութեան այդ ազդեցիկ որդանի խմբադրի, վոր այժմ նշանակված է կայսրական կառավարութեան մամուլի բաժնի պետ Թե վորքան կեղծավոր է այս դարձվածքը, չերևում է այն գրքից, վոր բաց է թողել մոտ որեքս նույն հեղինակը, վորի մեջ նա արտահայտվում է անմիջապէս բացահայտ ֆաշիստական դիկտատուրա հայտարարելու դեմ, վորովհետեւ դա կառավարներ ընդհանուր գործադու ու քաղաքացիական կռիւ: Նա «առժամանակ դեռ» կողմնակից է հանրապետութեան պրեզիդենտի դիկտատուրային, քողարկված վեյմարյան սահմանադրութեան 48 հոդվածի տակ: Սակայն այդ միայն այժմ: Ինչ վերաբերվում է ապագային, նա իր համակրանքն է հայտնում «Պողպատի սաղավարտ» ֆաշիստական կազմակերպութեան ձգտումներին և գրում է՝ «Պողպատե սաղավարտ» հանդիսանում է անհրաժեշտ պահեստի խոշոր բանակ այն անցքերի համար, վոր կարող են ծավալվել: Սակայն վաղաժամ կլինեք հենց այսուր հանել նրան կռիւի վորովհետեւ վստահ եւ սպառնում, վոր նա կցրի ուժերը, կկրի

վաղաժամ կորուստներ ու վնասական մոմենտներ կհանդիսանա չափազանց քույլ» *):

Այսպիսով ֆաշիստական դիկտատուրայի և այս «հակառակորդն» ու վեյմարյան սահմանադրութեան քողի տակ ծածկված դիկտատուրա հաստատելու փորձերի պաշտպանը պարզ, վորոշ խոսում է այդպիսի դիկտատուրա հաստատելու համար զինված Ֆաշիստական զինվորական կազմակերպութիւնները գործի քաշելու հնարավորութիւնների մասին: Նրա ներկերը, վոր բողոքում է յին այդպիսի մտքի դեմ լրագրի մեջ, վոր սահմանված էր լայն շրջանների համար, չեն խանգարում նրան սառնարչուն քննել կռիւի պայմաններ մի գրքի մեջ, վոր սահմանված էր ընթերցողների նկը շրջանի համար:

Գերմանական մոնոպոլիստական կապիտալիզմը աշխատում է հասնել պէտական ապարատի վերջնական Ֆաշիստացման, իրացնելու իր բացահայտ դիկտատուրան պարլամենտական ուղիով, բայց նա արդեն պատրաստ է այդ քաղաքական պատերազմն ու նրա համար ուժեղացնում Հիսլերի «ազգայնա-սոցիալիստական» կուսակցութեան «Պողպատե սաղավարտ» կազմակերպութիւնը:

V

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՖԱՇԻՋՍԸ

Գերմանական ֆաշիզմի պատմութիւնը դեռ չի գրված: Մասամբ նրա համար, վոր նա իր արմատները գտնւում է անլեզու գիւղատնտեսական կազմակերպու-

միջով: Fritz Klein, 1930 Männer regieren Europa, Hambourg, 1930 թ. Գերմանական ֆաշիզմի պատմութիւնը գրված է...

թյունների մեջ, վերոհիշյալ թաղայնուհի են իրենց արյունոտ անցյալը հասարակաց կարծիքի առաջ, իսկ մասամբ նրա համար, վոր նրա վրա շատ յերկար ժամանակ նայում եյին իրրի մի կոնյունկտուր յերևույթի վրա, վորը չարժե առանձնապես ուսումնասիրել: Չնայած սրան զերմանական ֆաշիզմի դարգացման հիմնական գիծը բավական պարզ պատկերանում է Գերմանիայի յետպատերազմյան դարգացումը զիտողի առաջ:

Գերմանական ֆաշիզմն, ինչպես մենք ասացինք վերևում, իր արմատներով տարածվում է զինված կազմակերպութունների մեջ, վոր ստեղծեց գերմանական բուրժուազիան նոյեմբերյան հեղափոխությունից անմիջապես հետո: Բավական է վերանայել Հիտլերի հարվածային գումարտակների զեկավարները ցանկը, վոր տեսնենք այն անձնական կապը, վոր գոյություն ունի 1918 և 1919 թվականների սպիտակ կազմակերպությունների ու ներկա ֆաշիստական շարժման միջև: Սակայն սխալ կլիներ չնկատել այն տարբերությունը, վոր կա այդ կազմակերպությունների մեջ: Զինված կազմակերպությունները, վոր ստեղծվեցին կամավորական սկզբունքների հիման վրա 1918 թվի վերջերին և 1919 թվի սկզբներին, չունեին վնչ սեփական քաղաքական ծրագիր և վնչ ել ձգտում / ուրույն կերպով վերցնելու պետական կառավարություն իրենց ձեռքը: Նրանք ներկայանում էին ոժանդակ մարտիկներ, առաջ չեկած ու կան ճակատի հին կապերի շնորհիվ նայում էին կապիտալիստներին, վոր թյունից վախեցած, աշխատում թույլ չտար, վոր նոյեմբերյան

դաճա միջև սոցիալիստական հեղափոխություն: Այդ կազմակերպությունների և ղեկավարները, և շարքային անդամների ահադին մեծամասությունը կատարելապես կանգնած էին նախապատերազմյան իդեոլոգիայի հողի վրա և զերմանական հարցի լուծումը պատկերացնում էին իրենց միայն հասարակ ռեսպուբլիկայի ուղիով՝ վերադարձ գեպի հինը: Նրանք մանաթխիստներ էյին (միապետականներ), խզերխախտներ ու ազգայնականներ: Այդ կազմակերպություններն առաջ չեկան ուր պտտահեց, հին ֆրոնտային կապերի հիման վրա և նրանք հենց իրանք իրանց վրա նայում էին վորպես գործիք հին զինվորական պետերի ձեռքին, վորոնք գործի կղնեն նրանց, չեր իրենք բահահեն:

Այդ կազմակերպությունների մեջ գերակշռող եր հանգիստանում բուրժուական ու լուսնեբական ընտանիքներից առաջ չեկած ուսանողությունը:

Այս դրության մեջ վոփոխություն առաջ չեկավ այն ժամանակ, չերը զրամական ինֆլյանցիան (թըղթադրամի անկումը) չոքեց մանր բուրժուազիայի բողաղին: Մանր բուրժուազիան, վոր հիմնադիր ժողովի ընտրություններին ձայն եր տվել սոցիալ դեմոկրատներին, գեմոկրատներին ու կեմսոնի կուսակցությունը, չեկավ այն համոզման, վոր «ղեմոկրատական հանրապետությունը» վնչ միայն չի բարելավում իր զրությունն, այլ նշանակում է բացարձակ քաջալուծ: Յեվ ինֆլյանցիայի համար, վոր նախառահմանված եր գեռ այն ժամանակ, չերը կայսերական կառավարությունն իր քաղաքականությունն եր կառույցում, այն չեղթադրության վրա, թե պաշնակիցները կվճարեն բոլոր

պատերազմական ծախքերը, և՛ ռեպարացիայի համար, վոր պիտի վճարեր հաղթված Գերմանիան,— մաշր բուրժուազիան պատասխանատու չեր համարում սոցիալ-դեմոկրատներին, դեմոկրատներին ու կենտրոնի կուսակցութեանը, վորոնք չփորձեցին անգամ ծանրութիւնը փոխադրել խորը կապիտալի վրա, վոր հարստացել եր ժողովրդական մասսաների քայքայումից։ Մանր բուրժուազիան սկսեց յիշք վորոնք, սակայն դուրս այն լուծումներէ, վոր առաջարկում էին մի կողմից կոմունիստները, իսկ մյուս կողմից տրեստացած կապիտալի բացահայտ ներկայացուցիչները։ Լի ազգայնական նախապաշարունակներով, լի անհավատութեամբ դեպի բանվոր դասակարգը, վորը կարող եր նոյեմբերին իսկապես վերցնել իշխանութիւնն և Գերմանիայի պատմութեանը տալ բոլորովին նոր ուղղութիւն ու չարեց այդ, նա մյուս կողմից հին բուրժուական կուսակցութիւնների, տրեստացած կապիտալի տիրապետութեան մեջ տեսնում եր իր համար վտանաշղթաներ (կանդալներ) միայն։ Այդ հակասութիւնների ճնշման տակ նա դեռ մինչև ֆաշիզմի հաղթանակն իտալիայում, սեղծում ե իր համար պետութեան ֆաշիստական իդեալը, վորի մեջ իրապետապէս պիտի լինի «աբխասներ», վորի մեջ պիտի փախչի «սոկոսի լուծը»։ Նա իր գլխավոր հարվածն ուղղում ե դեպի բանկարին, վաշխառուական ու առևտրական կապիտալը։

Հիտլերի ու նրա գլխավոր տեսաբանն եր Ռուդինբերգի ու Ֆեդերի 1920-1921 թվականների լեռնութեանը, վորը լիքն են դադարաւական թնճուկով, արտահայտում են մանր բուրժուազիայի այդ ակնկալութիւնները։ Բայց դեռ այն ժամանակ ֆաշիստական

արժման առաջնորդներն հանդիսանում եյին գործիք տրեստացած կապիտալի ձեռին, դեռ այն ժամանակ նրանք արդեն չէին հանդիսանում այլևս մամր բուրժուազիայի անել դուրքան սոսկ արտահայտիչներ։ Հենց նույն այն Սիեյնեսը, վոր դիտակցորեն պետութեան հրեց դեպի ինֆլացիա, նյութապես աջակցում եր ֆաշիստներին, վորոնք դուրս էին գալիս յերբեմն «ազգային-սոցիալական» կուսակցութեան, անվան տակ յերբեմն «ժողովրդականների» (նարոյնիկ, «Völkische») անվան տակ ու զրգռում նրանց «նոյեմբերյան հանցագործների» դեմ, ներկայացնելով նրանց իբրև մեղավոր ինֆլացիայի խնդրում։ Ֆաշիստները միաժամանակ, զինվորական դավադրական կազմակերպութիւնների միջոցով կապված են և կալվածատերերի հետ, վորոնք հուշս ունեն նրանց սպանութեամբ ուղղակի խել իշխանութիւնը։

Մանր բուրժուական ֆաշիստական շարժման այս հլուսվածքը, վոր ձգտում ե մանր բուրժուական դրախտի ուտոպիային, կալվածատերերի ռեստավրատորական տենդենցներով և տրեստացած կապիտալի մի մասի իշխանութիւնը խելու ձգտումով, իր արտահայտութիւնը գտնում ե 1923 թվի ֆաշիստական կազմակերպութիւնների անհեթեթ քաղաքականութեան մեջ, յերբ նրանք ձգտում էին հաստատել դիկտատուրա չլիտես նախկին վերակա (ֆետֆերել) Մինի դեկավրութեամբ, վոր Ստիննեսի ֆինանսական դերեկտորներ դարձել, թե՛ Լյուդենզուրֆի ու Հիտլերի, յերբ նրանք ռեյխսպլերի որհնութեամբ ստեղծում են զինվորական գաղտնի կազմակերպութիւններ, վորպեսզի վաղը կազմակերպեն ապստամբութիւն ռեյխսպլերի դեմ Կյուլտուրինում։

Փաշխտական կազմակերպությունների պարտությունը 1923 թվի նոյեմբերին, չեբը նրանք խայտառակ կերպով ջարդվեցին պինված աննշան ուժերի ձեռքով, անագին գերակշռություն ունենալով հակառակորդի համեմատությամբ.— չգրկեց նրանց մանր բուրժուազիայի համակրությունից։ 1924 թվի մայիսի ընտրություններին Փաշխտները, վոր գեռ յերեկ ապաստանել եյին գերմանական—ազգային կուսակցության բախում, ստանում են 1918 հազար ձայն և դուրս են գալիս պարլամենտում իբրեւ ինքնուրույն քաղաքական փրակցիս։

Գերմանական կապիտալիզմի ստաբիլիզացիան, վոր հետեց վալլուայի վեբկանգմանը, վոր տեղի ունեցավ դառնության պայմանագրի ու ամերիկական փոխառությունների շնորհիվ, իջեցնում են Ֆաշիստական ալլիքը։ 1934 թվի դեկտեմբերյան ընտրություններին նրանք կորցնում են իրանց ձայների կեսից ալիքին ստանալով միայն 907 կուգար։ 1928 թվի մայիսի ընտրություններին գեռ շարունակվում և ալդ պրոցեսը, նրանք ստանում են 809 հազար ձայն միայն։ Բանվորների առանձին կապիտ. վոր կորցրել եյին արդեն իրենց հավատը գեպի սոցիալ-դեմոկրատիան, բայց գեռ չեյին հավատում և նրան թե պրոլետարիատը ինքնուրույն կերպով կարող և տիրանալ իշխանությունը, և գնում եյին Փաշխտների յետից, (շատ բնորոշ և ալն յերեւոյթը, վոր ամենից մեծ քանակությամբ բանվորներ Փաշխտները ձեռք գցեցին սախունական լեվ թյուրինգենյան շրջաններում, վորտեղ տիրապետում և կապիտալիստական արդյուն սրբության տնային յեղանակը)— հեռացան քաղաքականությունից,

հուսալով, թե՛ ստաբիլիզացիան նորից կտա նրանց աշխատանք ու հաց։ Մանր բուրժուազիայի մի մասը նորից վողի առավ, հուսալով, թե կապիտալիզմի վերելքն իրանց նորից վտտի կկանգնեցնի։ Սակայն այժմ արդեն ազգայնա-սոցիալիստական մի կուսակցություն մեջ Հիտլերի ղեկավարությամբ, կազմակերպված ֆիշխստների թվական ազդեցության ալն անկման հետ միաժամանակ առաջ և գնում Ֆաշիզմի բաղախան կազմակերպչական ամբապնդումը։

«Այն ժամանակ, յերը 1924 թվին Փաշիզմն իր տրամադրություն տակ ուներ միայն կազմակերպչական կետեր Բավարիայում ու մի քանի կեռ ել հյուսիսում, այսոր Փաշխտները կազմակերպված են վողջ պետություն մեջ Այժմ չկա մի խոշոր կամ միջակ քաղաք, ուր չլինեն ազգայնա-սոցիալիստական կուսակցություն տեղական կազմակերպությունները։ Նա ունի իր կազմակերպությունները մինչև անգամ փոքրիկ գյուղական վայրերում, ուր սոցիալ-դեմոկրատներն անգամ չեն կարողացել մինչև ալդ ժամանակ արմատ պցել։ «Այն, ինչ մինչ այդ ժամանակ չհաջողվեց վնչ մի կուսակցության—հակադրել սոցիալ-դեմոկրատական կազմակերպությունն հավասարը, այդ հաջողվեց ազգայնա-սոցիալիստներին» գրում և սոցիալ-դեմոկրատ Միլենդորֆն իր «ազգայնա-սոցիալիստական շարժման դեմքն ու բնույթը» հոդվածում։ («Gesellschaft» 1930 թվի հունիսի համարը)։ Փաշխտները աժմյան կազմակերպությունը տաբերվում և հենց նրբանով, վոր դինվորական կազմակերպությունները ստորադրված են քաղաքական ղեկավարության, վորն իր հարվածալին դումարտակների (բատալիոն) վրա

նայում է վնչ իբրև դավադրական կազմակերպությունների վրա, վոր պիտի առաջ քաշվեն պործի ապստամբություն դեպքում, այլ իբրեւ ամեն ու գործող շոկասների (աւորյաղ) վրա՝ իբրև հակառակորդին ահաբեկող, և բանվորական մասսաներին, և բուրժուազիային համոզմունք ներշնչող, վոր ֆաշիզմն ինքն իրենից ներկայացնում է ուժ, վսրը պետք է հաշվի առնել:

Ֆաշիստների քաղաքական ծրագիրը, վորը ընդունված է 1930 թվին և պահանջում է՝ «պետական սեփականություն դարձնել բոլոր գործարանները, վորը հասարակական նշանակություն ունին, պահանջում է վերացնել բոլոր յեկամուսները, վոր «չեն հիմնված աշխատանքի վրա», ձեռնադրել մտնում և ուժի մեջ: Մինչև իսկ հայտարարված է նա անփոփոխելի: Սակայն գերմանական ֆաշիզմը, զեռ կառավարությունը զուլա անցնելուց առաջ, արդեն գործնականում հրաժարվել է իր այդ ծրագրից: Իրենց բաղմամբով հայտարարությունների մեջ, ինչպես Հիտլերն, այնպես և ֆաշիզմի բոլոր ներկայացուցիչները, մատնացույց են արել, թե՛ հասկանալի չէ, վոր խոշոր կոնցենտրիկ պատկանող սեփականության բռնադրված մասին խոսք անգամ չի կարող լինել, ըստ վորում նրանց տերերն «ստեղծագործ գեր» են խաղում տնտեսական կյանքի զարգացման մեջ: «Իսկապես մեր ծանր արդյունաբերություն մեծ ստեղծագործներն, ինչպես՝ կրուպպը, կիրտորֆը, Տիսսեպը, Մանեսմանը, Սիմենսը չեն կարող ազգայնացման առարկա հանդիսանալ, զրում եր ֆաշիզմի տեսարան ֆիսերը, Էստ նոր լուսաբանության ազգայնացման յենթակա չեն միայն այն տրեստները, վոր պարտավոր են սպիկուլացիայով,

վաշխառություններ, վորպիսի բաներ, ինչպես հայտնի չէ կրուպպներն յերբեք չեն արել...

Ծրագրի այն կետը, վոր պահանջում է անվճար բուսակրթություն այն նողալին սեփականությունների, վոր կարևոր է հասարակական նպատակների համար, — նույնպես հայտարարված է անվավեր: Իր 1928 թվի ապրիլի 13-ի հայտարարության մեջ Հիտլերն հաստատեց, վոր գերմանական ֆաշիզմը կանգնած է մասնավոր սեփականության հողի վրա և վոր «անվճար բռնադրված» պահանջը նշանակում է միայն ստեղծել գրինական հնարավորություն գրավելու այն հողերը, վոր սեփականված են ապորինի կերպով կամ ոգտագործվում են հակառակ ժողովրդական շահերի: Բայց սա առաջին հերթին վերաբերում է «հրեական հողային սպիկուլացիային»:

Ֆաշիստական ծրագրի ամեն տեսակի վերլուծումը, իհարկ և միտք ունի միայն ագիտացիոն նշանակության տեսակետից: Դեռագույն սխալ կլինեք յեքե մի բույե անգամ գնահատելով ֆաշիզմն իր ծրագրի նիւսն վրա: Յեթե Հիտլերն ու ֆաշիստական ղեկավար խմբակն իրենց նոր Յերևան գալու շրջանում թերևս հավատում էին, վոր նրանց կոչումն է իրացնել ինչ վոր «յիրուրդ կայսրություն», ինչ վոր «աշխատանքի թագավորություն», — ապա այդ պատանեկական ցնորդների ժամանակը վաղցւց անցել է: Տրեստային արքա կիրդորֆի բարեկամը, Բորգիդի բարեկամը շատ հեռու է այն կասկածներից, թե՛ նա չգիտէ ինչ, և անում: Դեռ այդ ել քիչ է, Հիտլերն ամեն միջոց գործ է զընում իր կազմակերպության ղեկավար դիրքերից հեռացնել այն բոլորին, վորոնց վրա կասկած ունի թե

դեռ հավատում են ֆաշիստական ծրագրի պաշտոնական նպատակներին:

Այլ կերպ է խնդիրը մասնացների վերաբերմամբ: Վոր գնում են ֆաշիզմի հետևից: Ազգայնա-ֆաշիստական կուսակցութեան սոցիալական կազմը շատ խառնաբաղ է: Նրա շարքերում կան զգալի քանակությամբ քայքայված արհեստավորներ, — իսկ «խնդրուքներ» արհեստավորները թիվն, ախր Գերմանիայում հասնում է 3 միլիոնի: Այդ մասան չիտլերյան կուսակցութեան մեջ վորոնում է իր ազատութեան ուղիները: Նույն բանը պետք է ասել մանր գյուղացիության այն մասի վերաբերմամբ, վորին ազդարարվին կրիզիսը կորուց կալվածատիրական պահպանողական կուսակցութեանից ու քչից ֆաշիստների շարքերը: Նույն բանը պետք է ասել այն բանավորների մասին, վոր հայել են հիտլերովյներին: Յեթե նրանց մի մասը, վորոշ տեղերում, ձևանարկատիների պահանջմամբ մտնում է ֆաշիստական կազմակերպութեաններին մեջ, վորպեսզի ապահովի իր մի կտոր հացը, ապա վոչ մի կտակած չկա, վոր մյուսները գնում են համոզված լինելով, թե ֆաշիստական զրոշի տակ պիտի կովեն սևիական շահերի համար և վոր հատկապես գինվորական կազմակերպության առկայութեանը, սպայութեան ղեկավարութեանը կհնչտացեն նրանց հաղթանակը:

Վոր այս է խնդրի դրութեանն, այդ մասին ա մենից լավ վկայում են յերկու փաստ՝ առաջին ֆաշիստական մամուլի բնույթը: Այդ մամուլը «հակակապիտալիստական ապիտացիա» յե մղում ամենատուր վոճով, վորը վկայում է այն մասին, վոր այդ սպիտացիայի վրա նրանք հայում են ինչպես բանվորական

մասաներին գրավելու միջոցի վրա: Յերկրորդ փաստըն այն է, վոր ֆաշիստական շարժման վերելքն սկսվեց հասկապես անհետական վերելքի վախճանին, սաբր-լիգացիայի տաճանման ու կրիզիսի սկզբին: Բոլոր հեռագա ընտրութեանները տալիս են ֆաշիստական ձայների աճման պատկերը:

Պրուսական ընտրութեանները նոյնմերին տվին 160% հավելում, Խուբերնգի և Բատենի ընտրութեանները՝ 200%, Սաքսոնիայի այս տարվա (1930 թ.) ընտրութեանները տվին 300% հավելում, վորտեղ ֆաշիստները քանակով հավասարվեցին կոմունիստներին: Խնքսին հասկանալի է, վոր քայքայված մանր բուրժուականները, վոր կրիզիսի ժամանակ գնում են ֆաշիստների մոտ, գնում են նրանց մոտ վոչ թե նրա համար, վոր ֆաշիստական ղեկավարները և՛ վոչ մի լուպե լուրջ չեն ընդունում իրենց «սոցիալիստական» հայտարարութեաններն, այլ ընդհակառակը, նրա համար, վոր այդ մասանները հավատում են այդ հայտարարութեաների լրջութեանը:

Գերմանիայի տրեստացած կապիտալի ղեկավարների միջև և յունկերութեան այն մասի միջև, վորը գնում է Գուդենրերգի յետևից տեղի յեն ունենում վեճեր այն նյութի շուրջը, թե ի՞նչը պետք է համարել ալիլի կարևոր՝ այն ինչ սպասում են ֆաշիզմից նրա յետևից գնացող պլեբեյան մասանները, թե՛ այն փաստը, վոր Հիտլերն ու իր շտաբը, — բոլոր այդ գեներալները՝ Լայպերը, լիզմանները, ֆոն-Լիբերտները, — նրա մամուլն ու հրապարակախոսները ամբողջապես կախված են իրենց ֆինանսավորող կապիտալից: Ժողովրդական կուսակցությունը, վորը ազգայնա-

կան-սոցիալիստների դեմ բաց և խոյել «Դայլը գառան մորթով» վերնադրով մի բրոշյուր, վորի մեջ ապացուցում է, վոր Փաշխտաներն իրենց ամենորոյա ազիտացիայի մեջ կրկնում են միայն կոմունիստական լոգուններն, ինչպես յերևում է յերկուդ և կրում, թե այդ լոգունները տարածվելով ժողովրդական լայն մասսաների մեջ, կարող են խաղալ իրենց դերը, անկախ այն փաստից, վոր Փաշխտական ղեկավարութեան համար դրանք ունեն նշանակութուն միայն իբրև միջոց ժողովրդական մասսաներին գրավելու: Նույն բանից վախենում են և կալվածատերերի մի մասը, վոր հուզվում է Գուգենբերգի ղեկավարութեան դեմ, վոր բլոկ է կազմել Հիտլերի հետ: «Այ սեկտորի շարքերից, բուրժուազիայի շարքերից ու արժեքավոր միջին խավերից ալըպիսով քշվում են մասսաները ազգայնական սոցիալիստների դիրկը», — գանգատվում է գրաֆ Վալդերգենն «Kreuzzeitung»-ի մեջ ոգոտոս 30-ին, — Փաշխտաները, վոր ղեկավարվում են ճարպիկ, վնչ մի բան հաշվի չառնող ազիտատորներով, զինված մի ծրագրով, վոր առաձգական է կառուցելի պես, թաղցնում են իրենց «սոցիալիստական» գաղափարներն ազգային թիկնոցով ու հակասեմիտականութեամբ, շահագրգռում են չիրիտասարգութեանը զիսցիլիինալով: Նրանց ընդհարումները կոմունիստաների հետ տալիս է նրանց կտրիչի տեսք ու շատերը չեն տեսնում նրանց ծրագրի դերազանցապես վաճառվորութունը վորը պաճանջում է հողային սեփականութեան ժխտումը: Մինչև անգամ պրինցները վողջուհում են խոշոր բանկերի բռնադրավման պահանջը (II)... առանց կռահելու, վոր հենց իրենք պիտի տապալկվեն նույն կրակի վրա, որեւ բանկիրների հետ միասին:

Ապալին տրեստացած կապիտալի ազդեցիկ ներկայացուցիչների ու կալվածատերերի մի ամբողջ շարք համոզված են, վոր իսխանալոյունը գրավելու համար կարելի կլինի ոգագործել Ֆաշիսական կազմակերպությունները, վորից հետո կհաջողվի այնպիսի բերացք բրոնել, վորը համապատասխանի խոռոք կապիտալի ջանքին: Երեստացած կապիտալը ներկայիս էլ վճռական կիրպով ազդում է Գերմանիայի բուրժուական հանրապետութեան քաղաքականութեան վրա, խնդիրը միայն նրանումն է, վոր ազատեն նրան պալլաւնտալան «դեմոկրատական» կեղեից և ազատեն ինքիրենց բանվոր դասակարգին վորոշ զիջումներ աւելու անհրաժեշտութեանից, վորը տրեստականների կարծիքով, հետևանք է միայն բանվորների «դեմոկրատական իրավունքների» առկայութեան:

Երեստականները չեն վախենում լուրջ բարդութուններից մանր բուրժուական ու բանվորական այն մասսաների կողմից, վոր գնում են Փաշխտաների յետեից, վորովհետեւ չէ վոր խնդիրը պիտական հին տպաւորսը օսպալելուն չի վերաբերում: Այդ ապարատը վերջին տարիների ընթացքում արդեն Փաշխտացած է սոցիալ-դեմոկրատների ողնութեամբ: Հին աստիճանավորների (շինովիկ) բանակը, պետութեան դինված ուժերն ու վոստիկանութունը պետք է ողնեն լուծը դնելու մանր բուրժուական Փաշխտական մասսաների վզին անմիջապես նրանից հետո, յերբ նրանք ողտագործված կլինեն դեմոկրատական իրավունքները վերացնելու կամ սահմանափակելու գործում: Չէ վոր Մուսոլինին էլ իշխանութեան հասավ ահագին հույսեր ներշնչելով մանր բուրժուազիային, հույսեր, վորոնք բնավ չկատարեց հետո:

Պատմական փորձը միայն ցույց կտա, թե վոր-
քան ճիշտ է գերմանական բուրժուազիայի մի մասի
լերկյուլը, մանր բուրժուական-ֆաշիստական մասսա-
ների հուլամունքի հնարավորութունից: Շտրասսերի
խռովքը, վոր խռովության դրոշ բարձրացրեց Հիտլերի
դեմ հանուն «ազգային հեղափոխական սոցիալիստնե-
րին» խոշոր կապիտալի հետ ղաշինք կապելու ան-
թույլատրելիության ու հանուն անթույլատրելիու-
թյան ազգային-սոցիալիստների մասնակցության ՈՍՀ
Միության դեմ ինտերվենցիայի նախապատրաստե-
լուն, — իր լեռնից տարավ ըստ չրեկութիւն աննշան
մասսաներ: Հիտլերական պրետորիանների խռովու-
թյունների նպատակն էր ավելի շուտ նյութական ղի-
շումներ ձեռք բերել, քան հիտլերյան կուսակցության
քաղաքականությունը փոփոխել: Ինչ էլ լինի, անկաս-
կած է, վոր հիտլերականների բացահայտ մասնակցու-
թյունն ազգային կառավարության մեջ խոշոր կապի-
տալի ներկայացուցիչների հետ միասին, մեծ հուզ-
մունք կառաջացնել ֆաշիստական մանր բուրժուա-
կան ու բանվորական մասսաների մեջ և հնարավոր-
ություն կտար կոմունիստական կուսակցությանն այդ
մասսաների ղգալի մասը կորզել ֆաշիզմից:

Այդ կերպ մտնել կոալիցիոն բուրժուական կա-
ռավարության մեջ հավանորեն մտնում է Հիտլերի
հաշիվներին մեջ, վորպես մի ետապ պետական կարգը
ֆաշիստացնելու ճանապարհին, մուտք գործելու ռեյխ-
ավելի ու վոստիկանության մեջ, վորը ֆաշիստնե-
րին պիտի հեշտացնի ամբողջ պետական ապարատի
զբաղումը, սոցիալական կրիզիսի հետագա սրման
դեպքում Գերմանիայում: Սակայն, իսխանության օի-

րապետելն է Ֆաշիստների նպատակը յեղ վոչ թե իսխա-
նության մաոնակցելը: Իշխանությանը մասնակցում է
և՛ գերմանական մանր բուրժուազիան, և՛ գերմանա-
կան տրեստացած կապիտալը: Ինչպես էլ վոր շիտ-
լինենք ֆաշիզմի բնույթը, — նրա մանր բուրժուական
մասսաների տեսակետից, թե նրա խոշոր կապիտալիս-
տական ղեկավարության տեսակետից, — նա կարիք
չունի կովելու իշխանությանը մասնակցելու համար:
Կովի առաքիկան լիակատար հպատակեցնելը գերմանա-
կան հանրապետության քաղաքականությունը ֆաշիս-
տական շարժման ի կողմն ղեկավարների կամքին,
այսինքն, տրեստացած կապիտալի կամքին:

Սաքսոնական ընտրությունների հետեանքից հե-
տո Հիտլերին կշտամբեցին, թե՛ չկարողացավ ջախս-
ջախել վնչ սոցիալ-դեմոկրատներին, վոչ կոմունիստ-
ներին, վոր նրա ալիտացիայի միակ արդունքն այն
յեղավ, վոր բուրժուական կուսակցությունները ձայ-
ներ կորցրին: Հիտլերը սրան պատասխանեց, թե՛
«մարքսիստներին» հաղթելու համար (հիտլերականնե-
րը սոցիալ-դեմոկրատներին էլ ղեռ մարքսիստ են հա-
մարում), պետք է նախապես վերացնել բուրժուական
կուսակցությունների տատանողականությունն ու բազ-
մությունը: Հիտլե ը նախապատրաստում է ըստ լե-
րեկութիւն բոլի կազմել կամ միացնել հիտլերյան ղին-
ված կազմակերպությունները գոնե մի մասի հետ
«Պողոպատի սպաւաբտի», վորը ղինված կազմակեր-
պություն է և պարփակում է իր մեջ Գերմանիայի մի-
ջակ բուրժուազիայի ու սպայության ղյալի մասին,
վորը (սպայությունը) չի հարել ազգայնա-սոցիալիս-
տական կուսակցության: Դա պիտի ստեղծի խոշոր,

զինված մի բռուկացի և զգալի մասնախմբան բազա
ոգտազործելու ալն դեպքում, յերբ պարլամենտական
հանրապետութիւնը չի կարողանա կոմպրոմիսներ
ուղիով, սոցիալ-դեմոկրատների հետ համաձայնու-
թիւն ուղիով, լուծել այն խնդիրները, վոր կանգ-
նած են գերմանական բարժեւագիւյթի առաջ:

Գերմանական ֆաշիզմը ընտրութիւնների մեջ
տեսնում է միայն ետապ իշխանութիւն սիրանալու նը-
պաստելով իր մղած կռվի համար:

VI

ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԴՐՈՒՅՅՈՒՆՆ ՈՒ ԿՈՍԿՈՒՍԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Վազճւց ե վոր սոցիալ-դեմոկրատիան բոլոր քա-
ռուղիներէ վրա գոռում եր, թե սոցիալիզմը Գերմա-
նիայում հաղթանակորեն քալում է առաջ ու կոմուն-
իստների անմտութիւնը միայն կարող ե խորտակել
նրան: Տասյերկու տարի չե անցել միայն ալգ ժամա-
նակներից: Հսկայական անում կապիտալիսական տես-
ների ու կարսիւների—այդ ե իրականութիւնը, վորի
մեջ կարողացաւ համոզվել Գերմանիայի բանվոր դա-
սակարդն այս տասերկու տարվա ընթացքում: Անկա-
րող ալլես ժխտելու այս իրականութիւնը, սոցիալ-
դեմոկրատիան սկսեց ներկել այն, գունավորել՝ տրեստ-
ներն ու կարտելները—դա «կազմակերպված կապիտա-
լիզմ» ե, դեմոկրատիան պիտի վերահսկի նրան և
այն ժամանակ... կստացվի «առաջադրական դեմոկրա-
տիա»: Յերեք-չորս տարի յեր անցել միայն այն մո-
մենտից, յերբ պարոն սոցիալ-դեմոկրատները Հիլֆեր

դինգի գլխավորութեամբ, վոր «սոցիալիզացիայի»
հանձնաժողովի գլխավոր անդամներից մեկն եր,—ա-
ռաջ քաշեցին «արտադրական դեմոկրատիայի» լո-
ղունգը: Թամբի վրա ալնպես ամուր եյին զգում ի-
րենց ալն ժամանակ, վոր պարոն Հիլֆերդինգն հալ-
տարարեց կիլի համագումարում, թե՛ կոմունիստական
կուսակցութիւնն ալլես դադարեց վտանգավոր լինե-
լուց, թե՛ նա անցլալին ե պատկանում:

Իսկ ալժամ սոցիալ-ֆաշիստները գնում են ընտ-
րութեան աղաղակելով՝ դեմոկրատիան վտանգի մեջ ե,
վտանգի մեջ են բանվոր դասակարգի իրավունքները:

Սոցիալ-դեմոկրատիան իր մամուլի մեջ կրքոտ
կերպով խաբաղանում է կոմունիստներին, թե՛ նրանք
չեն կամենում աջակցել իրեն իր մղած պալքարում
«դեմոկրատիայի փրկութեան» համար հենց նույն կա-
թոլիկական կենտրոնից, նույն ժողովրդական կուսա-
ցութիւնից, վորոնց հետ ձեռք-ձեռքի տված դեռ լե-
րեկ սոցիալ-դեմոկրատները «խորացնում ելին» քա-
ղաքական դեմոկրատիան ու նախապատրաստում «ար-
տադրական դեմոկրատիայի» կիրառումը:

Նրանք վոգելորութեամբ առաջ բերելով «Ռեյդե
Ալգեմեյնի Յեյտունգ»-ի խոստովանութիւնը, թե՛
ու ետառցած կապիտալը, վորը կամենում է ընտրու-
թիւններին ալնպես խթանել, ձեռնասուն դարձնել
սոցիալ-դեմոկրատիային, վոր ոգնելով ֆաշիստացնե-
լու Գերմանիայի վոլջ քաղաքականութիւնը, նա մի-
կնույն ժամանակ չկարողանա վնչ մի դեմագոգիական
ժեստ անել, հույս ունի նաև... կոմունիստների բնու-
րական հաղթանակի վրա: Այն, տրեստի տրեաները
հայտ ունեն, վոր լոթե կոմունիստներն ընտրութիւն-

ներին զգալի չափով թուլացնեն սոցիալ-դեմոկրատիային, ապա նա ավելի լսուկ կլինի ու կթողնի չեղարարելներ կապիտալի հետ լիկվեւոց լիտո, ձեռնալ թե պաշտպանում է իր անարատությունը:

Սոցիալ-դեմոկրատիան ծածկում է, սակայն, թե «Գեյաշի և յլլեմեյնե Յեյուուգն» գործնականում իսկապես ինչպես է գնահատում սոցիալ-ֆաշիստներին:

«Հեղափոխության ընկնումն իր սկզբնական օրանում դա առաջին հերթին այն ժամանակվա սոցիալ-դեմոկրատիայի մեծամասնության (շեյդեմանականների) մասուցած ծառայությունն է»: Բուրժուազիան այդ մոմենտին կատարելապես ձեռնադաճ էր: Յերբ անցկացավ ամենավատ ջղալին ցնցումը, այն ժամանակ միայն ստեղծվեցին կամավորական զինված կազմակերպություններ, վոբոնք հանուն պետութան փրկութան գործի անցան ձեռք-ձեռքի սված սոցիալ-դեմոկրատական կառավարության հետ է ողնեցին փրկելու գերմանական պետությունը մերձակա ամիսներ ընթացքում:

Ահա թի ինչ է սովորած տրեստների այդ որդանի 1930 թ. ոգոստոսի 31-ի համարում:

Սոցիալ-դեմոկրատիան 1918 թվին փրկեց կապիտալիստական կառավարություն: Բուրժուազիայի զինվորական կամավորական կազմակերպություններն այդ խնդրում միայն ոժանդակող դեր խաղացին: Ամբապնդվելով, տրեստացած կապիտալի զգալի մասը համարում է, վսր ժամանակ է բուրժուական հայրենիքի փրկության գործն աճրոյշապես իրեն ձեռք վերցնել, հենվել առաջին հերթին զինված Ֆաշիստական ուժերի վրա, իսկ սոցիալ-դեմոկրատիային ուղարկել լակեյնե-

րի սենյակը: «Յեթի կարիք լինի նրան նորից բաց թողնել բանվորներին վրա, ապա նա ախճան ավելի լսուկ կլինի, վոբքան չեղարարած վրա այդ դրուժան մեջ: Յեթի տրեստացած կապիտալի ձեռքի վրա սոցիալ-դեմոկրատիայի գլխին ավելանա է հեղափոխական բանվորների քա իներն, — այդ ավելի էս լավ: Վաղը նա կսկսի բանվորներին թակել վնչ միայն իր տիրոջ հրամանով կապիտալիզմը փրկելու համար, այլ սե փական առելու յուրեքից զբղված, վրիժ լուծելով նրա համար, վսր կոմունիստները մերկացրին նրան, բանվորական մասսաների առաջ:

Չկա ավելի ծիծաղելի, կոմիկական բան, քան սոցիալ-դեմոկրատների փորձերը խնդիրն այնպես ներկայացնել, թե իր բուրժուազիան շարաշահում է կոմունիստների հաղթանակը: Հ նց նույն կաթիլիկական կենտրոնը, հենց նույն տրեստականների ժողովրդական կուսակցությունը, վոբոնց դեմ սոցիալ-դեմոկրատներն իբր թե կոմում են «բանվորների իրավունքներ» և «դեմոկրատիայի փրկություն» համար, այդ նույն «կատաղի կալի» ժամանակ ամենահանգիստ կերպով նստած են գե մանական ամենախոշոր պետություն: Պրուսիայի կառավարության մեջ սոցիալ-դեմոկրատների հետ միասին, կոպ-կոպի, և առանց մաղաչանքի անդամ կառավարելու, վստահանում են այդ կառավարության դեկա խառնությունը սոցիալ-դեմոկրատ Բրաունը, և և իրն գործերի միևնույն թյունը-սո լալ-դեմոկրատ Վետտինգին, և վստալ անության պրկեղենտությունը Բեբերնոմ: Յերգիրելին:

Ֆաշիստները ջղախորեն վստահ են սոցիալ-դեմոկրատների դեմ, բայց ձեռնում են... Մակա Հելցերն

ու կոմունիստական կուսակցութեան միւս ներկայացուցիչներն ինչ Լազարական խրոնիկները լինէն են տեղեկանքներով հրապարակագրութեան ներքին, վոր տեղի յեղ տեսնում սոցիալ-դեմոկրատական վոսթիկանապրեզիդենսների հովանավորութիւնը վայելող ֆաշիստական զինվորների (կամավորների) ու կոմունիստ բանվորների միջև իսկ սոցիալ-դեմոկրատական մամուլն «միամտաբար» շարունակում է նույն չափով չափել կապիտալի ֆաշիստական սպիտակ բանդիտներին ու պրոլետարիատի իսկական պաշտպաններին...

Այնուամենայնիվ սոցիալ-դեմոկրատները որհաւական յերկունքն իրենց կուսակցութեանը ներկայացնել իբրեւ «ոպոդիցիա» ֆաշիզմին, իսկ կոմունիստներին իբրեւ դաշնակից նույն ֆաշիզմին, կոմունիստ ամենահեռաւորաց բանվորներին միայն Ամեն մի շատ թե քիչ մտածելու ընդունակ բանվոր չէ վոր տեսնում է, վոր սոցիալ-դեմոկրատներն այսօր, ընտրութեաններին ավելի մեծ հոգս չունեն, քան այն, թե՛ արդոք կենտրոնի ու ժողովրդական կուսակցութեան ներկայացուցիչները նարից պիտի բնգունեն իրենց կոպիցիոն կառավարության մեջ:

Պրուսիայի պրեմիեր-մինիստր սոցիալ-դեմոկրատ Բրաունը ընտրական իր բոլոր ճառերում զիմում է կանցլեր Բրյունինգին, հարցնելով՝ թե ինչ կլինի արդոք ընտրութեաններից հետո և կաթոլիկական կենտրոնը, վորի մօջ զեկավար դեր են խաղում խոշոր կալվածատերերն ու դործարհատերը, արդոք պիտի դերադասե սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ դաւանակցելը, Հիթլերի դաւանակցութեանից:

Յեւ ամեն տեղամ սոցիալ-դեմոկրատիան ստա-

նում է նույն ապտակը՝ դա ինչ բան է, պարոմներ, դուք խնդրում եք դաշնակցել մի կուսակցութեան հետ վորին ինքներդ ներկայացնում եք մասսաներին իբրեւ կիսաֆաշիստական: Ու ամեն մի ալպիտի ապտակից հետո սոցիալ-դեմոկրատական մամուլն իշեցնում է իր տոնը բուրժուական կուսակցութեանների դեմ ու որում հարձակումները կոմունիստական կուսակցութեան դեմ: Բուրժուազիայի դեմ նա վնգստում է ինչպես մի շան լակոտ, վորին թակելով սովորեցնում են ծառայել յետին վորսներին կանգնած: Կոմունիստների դեմ նրանք մոնչում են արջի պես:

Բանվոր դասակարգն այժմ կարող է հանրագումար հանել, թե՛ իրան ինչ նսեց սոցիալ-դեմոկրատիայի հաղթանակն 1919 թվին ու նրա քիւրապետութեան յեղաքարների րեքացում: «Սոցիալիզացիայի» ու «արտադրական դեմոկրատիայի» ցնորքներն արդեն թաղված են: Բայց ինչ են ներկայացնում պրոլետարիատի հաւար դոնե կապիտալիստական գործարանների ճնորմալը, սովորական վարձու բանվորի աշխատանք ու մի կտոր հաց ստանալու պերսպեկտիւները:

Դեռ 1930 թվի մարտին գերմանական պրոֆմիսթեանների հրատարակած «Տնտեսական դրութեանը, կապիտալի կուտակումը և ֆինանսներ» գրքի մեջ հաստատված է, վոր բանվորների թիվը 1925 թվից մինչև 1930 թիվը ավելացել է յեղիւ միլիոնով և յեթե դուքս զանք դրանից այն բանվորներին, վորոնք կըրհատվել են ուսցիոնալիզացիայի շնորհիվ, այնուամեն-

նախնիվ զարձյալ մնում է մի միլիոն աճում արդյուն-
նաբերության մեջ աշխատող բանվորներին:

Ռուս մենշևիկ Վոլոդյանկին, վոր հանդիսանում է գերմանական սոցիալ-Ֆաշիստների գիտական խորհրդ-
դատուներից մեկը, 1930 թվին հրատարակած իր «աշ-
խատանքային շուկա» գրքում հաստատում է, վոր գեր-
մանական արդյունաբերության մեջ աշխատող բան-
վորների թիվը միջին հաշվով ավելանում է տարեկան
150 հազարով: Բայց ահա «Wirtschaft und Statistik»
վիճակագրական ամսագրի հուլիսյան համարում յերևան
յիկան պետական վիճակագրական վարչության հաշ-
վառուները, վորոնք հանգում են հետևյալ լիզրակա-
ցության. «գերմանական տնտեսության մեջ, յերե
գործադուրկների քանակն ընդունենք 3 միլիոն, ապա
առիաժող բանվորների թիվը $1\frac{1}{4}$ միլիոնով պակաս կլի-
նի քան 1925 թվի հունիսի 16-ին կատարված արհադրա-
կան մարդահամարի ժամանակ էին»: Իսկ ինչպես է
զարգացել այդ ժամանակվա ընթացքում արտադրու-
թյունը: Յեթե 1930 թվի արտադրական ինդեկսն ըն-
դունենք 100, ապա 1925 թվի արտադրական հաշվե-
համարին նա հավասար եր 80—86 % (զանազան կվար-
տալներում): 1930 թվի առաջին քառորդում 93,6 %, լեհերորդ
քառորդում՝ 84 %, այսինքն շնացելով զբաղ-
ված բանվորների քանակի նվազման մեկ կ կես միլիո-
նով, արդյունաբերությունը մնացել է հավասար 1925
թվի մակարդակին, և այդ ալն ժամանակաշրջանում,
յերբ 3 միլիոն բանվոր մնացել են առաջ գործի, իսկ
սաք բանվորներ առիաժում են միայն վորո ժամանակ.

Սոցիալ դեմոկրատական «Leipziger Volkszeitung»
թերթն իր հուլիսի 19-ի համարում, վորտեղից մենք

վերցրել ենք այս թվերը, արտադրում է, բայց պնդում
է, վոր խնդիրն այստեղ վերաբերում է միայն կոնյուկ-
տուր գործազրկության մասին:

Սակայն դա չի համապատասխանում իրականու-
թյան: Պարզ է, վոր մինչև իսկ կապիտալիստական
կրիզիսների շրջանում մենք կարող ենք տեսնել առան-
ձին տատանումներ՝ վեր ու վար, բայց բանվորների առ-
համըման մեծական անումն արհադրությունից, վո՛չ մի
կասկածի յեմբակա չե:

«Ինչո՞ւ Գերմանիայում այդքան գործադուրկներ
կան: Այս ծանր հարցի տպավորության տակ գնում են
ամենակարևոր արդյունաբերական շրջանը: Սակայն
համեմատաբար ավելի ժամանակակից, ավելի առաջա-
վոր ձևերակները դիտելուց հետո, ստիպված են լինում
միանգամայն այլ կերպ դնել հարցը՝ ինչո՞ւ Իեյմանիա-
յում դեռ այսօր բանվորներ կան, վորտեղից, ինչ գոր-
ծի յեն նրանք պետք, վորտեղից են այդքան միլիոն
բանվորները, վորոնց հաշվի յե առել վիճակագրու-
թյունը.— վորովհետև մեքենաները շարժվում են ինքն
իրենց և ստացվում է այնպիսի տպավորություն, թե
գործաբանները, վոր շինում են այդ մեքենաները, ալ-
կա կարիք չունին բանվորական ձեռքի:

Խեղկատակների մուռնոտիկի ֆորմուլան թե՛ «ամեն
ինչ պտույտ է գալիս. ամենինչ ինքն իրեն շարժվում,
ամեն ինչ զուտ մեխանիկա չէ» ստացել է մի նոր խոր-
հրդավոր իմաստ: Գլուխը դուրս է մղում ձեռքերին,
մի գլուխը հազարավոր ձեռքերի: «Պեպետում մո-
բիլ» հանելուկը - հին տեխնիկների ցնորքը թվում է
արդեն գործնականապես իրականացած: Ինչ նշանա-
կություն ունի, վոր լծակների առ շափանիչ գործիք-

ների մոտ գեռ կանգնած և բանվոր, վոր ինչ վոր մեկը
գեռ նայում և մեքենաներին, վոր հնոցապանը վազ-
վըղում և մի շարք վառարանների մոտ: Աշխատանքն
ու արտադրությունն, ինչպես լերկում և, շատ տեղե-
րում կանգնած են միայն հեռավոր հարաբերությամբ
մեկ մեկու վերաբերմամբ: Մարդկային ուժի մասնակ-
ցությունն արտադրության մեջ սրբնթաց ընկնում և
Ավգոստ Տխենի գործարանում, վոր յերկաթե արդ-
յունաբերության ամե՛ ածամանակակից գործարանն և
Յեվրոպայում, գրադված բանվորների քանակը դարի
սկզբից կրճատվելիք է, մինչդեռ արտադրանքն ավե-
լացել և յոթն անգամ: 10 հազար բանվորը տարեկան
արտադրում են 2,5 միլիոն տոնն չուգուն: Զարմանալի
է, վոր այդ 10 հազարն ել մնացել են, վորովհետև գոր-
ծարանային դաշխանները դատարկ են, բանվորների մի
փոքր դասակ, ասրեստի թիկնոցն հագերին, աշխա-
տում և հալոցի վառարանների մոտ, մյուսը մարտին-
ների մոտ: Հսկա ծանրաբարձները (краны) մի մար-
դու սպասարկությամբ բարձրացնում են բոցավառվող
լերկաթի լլուկերը գեպի գլանակավայրը: Դարձյալ լեր-
կու-յերնք մարդ և յերկաթն արդեն մամլած, բարակ
թիթեղներով, կանվեների վրա շարժվում և առաջ առ-
վորակ մի բանվորի հսկողությամբ: Անցնում ես մյուս
դաշխան և այնտեղ արդեն դարձած են պատրաստի
ռեխները»:

Այսպես և նկարագրում ժամանակակից պերմանա-
կան գործարանները բուրժուական հայտնի եկոնոմիստ
Ռիխարդ Լեվինսոնը^{*)}: Յեւ լրագիրն իր հավելվածին,
վոր նվիրված և մի շարք լերկերներ և ասցիոնավազցիակի

^{*)} «Vossische Zeitung» հուլիսի 3-ին:

հանրադուստրիան, զրեւ և այսպիսի վերնագիր՝ «ուսցիո-
նալիկացիայի արդյունքների ստուգումն»՝ ճեխնիկան հրա-
ւալի ԲՆՆՈւՅՅՈՒՆ ԲՈՆԵՑ, եկոնոմիկան փառավորապես
ստալալից»։ Լրագրական լեզվից վոր թարգմանենք սա
հասարակ մահկանացուի լեզվով կնշանակե՛ տեղի ու-
նեցող հսկայական տեխնիկական առաջընթացը կա-
տարվում և ի հաւել հսկայական վոսքարացման բան-
վոր դասակարգի դրուքյան:

Հասկանալի չե՛ ճիշտ չե՛ր լինի, յեթե համարելինք,
թե վաղջ արդյունաբերությունն հասել և տխտենյան
գործարանների զարգացման մակարդակին, վոր առհա-
սարակ կապիտալիզմը կաբող և հասնել այնպիսի տեխ-
նիկական զարգացման, վորը բանվորներին կազատի
աշխատանքից, սակայն միաժամանակ և հացից: Բան-
վոր դասակարգը չպիտի սպասե այդ արդյունքներին,
այլ հեղափոխության միջոցով կազատվի արեստացած
կապիտալի իշխանությունից, վորպեսզի տեխնիկայի
զարգացումը դարձնի գործիք վաղջ մարդկության դու-
քյունը բարելավելու:

Սակայն բանվորներին արտադրությունից դուրս
մղելու, նրա դրությունը աշխատանքի պահածաի բա-
նակի աճման ճնշումով վատթարացնելու տենդենցը —
առկա չե՛ ու սե ամպի պես կախվում և կապիտալիս-
տական չեքլրների բանվոր դասակարգի զլխին: Ի՞նչ-
պես և արտահայտվում այդ տենդենցը գերմանական
բանվորի աշխատավարձի մեջ, այդ մասին խոսում են
հետևյալ թվերը:

«Վոքբան բարձր և շտրաթվա միջին աշխատա-
վարձը, այս հարցին վիճակագրությունը տալիս և մի-
այն մոտավոր պատասխան, բայց այնուամենայնիվ նա

ապրիլի և բավական պարզ պատկեր: Համաձայն վիճակագրական վարչութիւնի տված թվերի, վորոնք պարփակում են 12 ինդուստրիալ խմբեր միայն, և այն եւ աշխարհի բանվորների միայն, վորոնք աշխատում են լրիվ ժամանակով,—ավելի վորակավորյալ, ավելի բարձր վարձատրվող հասակի,—1930 թվի ապրիլին վորակյալ բանվորի տարիֆային շաբաթական աշխատավարձը հավասար էր 54,12 մարկայի, անվորակ բանվորինը՝ 41,80 մարկի:

Տարիֆային աշխատավարձն հաճախ ավելանում է գործաբքով աշխատանքի ու ալլ պայմանադրերի շնորհիվ—միջին հաշվով Գերմանիայում 9⁰/₁₀-ով: Իսկական շաբաթական աշխատանքն այն բանվորի, վոր 20 տաբեկանից բարձր է ու զրադված է ամբողջ շաբաթն, այսպիսով հասնում է 59 մարկի. անվորակինը—45,50 ի: Իսկ վորովհետեւ վորակավորների փոխադարձ հարաբերությունը ներկայիս Գերմանիայում արտահայտվում է ինչպես 2:3, ապա միջին հաշվով 21 տաբեկանից վեր բանվորը շաբաթական վաստակում է 50,50 մարկ: Բայց այդքան աշխատում է նա, չեթե զրադված է կըր տարին: Աշխատողը կորցնում է առավաղն 4⁰/₁₀-ը նբավորն զոռով փաթաթված վնչ լրիվ աշխատանքի շնորհիվ (շաբաթ ոբը կբճատված բանվորական ոբ և ալլն), այնպես վոր նա ստանում է միջին հաշվով 48,54 մարկ շաբաթական: Աշխատավարձի մոտ 11⁰/₁₀-ը պնում է հարկիբի ու սոցապահովպորության: Այսպիսով լրիվ զրադված բանվորի ձեռին մնում է միջին հաշվով շաբաթական 43 մարկ: Բայց վորովհետեւ բանվորների 25⁰/₁₀-ը 21 տաբեկանից փոքր են և նբանց աշխատավարձը 30⁰/₁₀ ցածր է, ապա կարելի չէ ընդունել, վոր

զրադված բանվորի ամսական միջին աշխատավարձն ավելի շուտ ցածր է, քան բարձր շաբաթական 40 մարկից: Այս հաշվի մոտավոր ճշտությունն հաստատվում է գերմանական արդյունաբերության միութիւնի հաշվառումով:

Բուրժուական հեղինակ Գեդեկե Միխելսը, վորից*) մենք վիբցնում ենք ալս թվերը նբանց հաշվուման համար,—հարց է դդում: Իսկ ինչքան է ստանում բանվորն այդ փողով հաց, միս, կաթ և ալլն: Յեւ նա պատասխանում է՝

«Վիճակագրական վարչությունը ձեռնարկել է այդպիսի հաշվառման: Վիբցնենք նբա միջին թվերը տիպիկ ընտանիքի համար 3 հոգւոց, վորն ունի 3.300 մարկ տարեկան յեկամուտ և վորը չե համարում եմ շատ բարձր վիբցրած, չեթե կինը բավական լավ չի վաստակում: 10⁰/₁₀-ը կպնա Բնակարանի, դա տունվողն է, վորն այլեւ չի կարելի պակասեցնել, 11,9⁰/₁₀-ը կպնա հարկերի ու ապահովոթության՝ հիվանդությունից, անկարությունի, անյործությունից այս ծախսը բանվորը չի կսբող պակասեցնել: Յեթե ավելացնենք գործարան պնալ դալու ճանապարհածախքը, ապա վաստակի քառորդն սրդեն ծախսված է: 40⁰/₁₀-ը կպնա սննդի: Յեւ լնչ է դորս դալիս, կաթ, յուղ, պանիր յուրաքանչյուր մարդուն ընկնում է 21 պֆեննիդի, ձու ու ճարպեղեն—20 պֆ., միս և կալրաս—21 պֆ., հաց 15 պֆ. կարտոֆիլ ու բանջարեղեն 5 պֆ., շա-

*) «Weltbühne» հուլիսի 10 ց: Մանրամասնությունն ը կարելի չէ գտնել Պրոֆիտերն հրատարակած «Համաշխարհային կրիզիսն ու պրոլետարիատի դրությունը» գրքում 1930 թ. յեբ. 61—66:

քառ ու մրգեր - 9 պֆ. մի մարդու վողջ սնունդն որա-
կան նստում է մի մարդ: Կրթության, դաստիարակու-
թյան ու հանգստի վրա գերմանացի բանվորը ծախ-
սում է շաբաթական մի մարդ: Նստյում է 19,50 մարդ
տարեկան ամբողջ ընտանիքի համար, բայց չի վեր-
ադառնում զինքնը: Գերմանացի բանվորը ընտանիքի բոլոր
անդամներին, համեմատաբար բարձր
շահմանում, մի ընտանիք, վոր չգիտի դործադրելու թան-
կող մի շաբաթ»:

Այսպես են կենցաղային պայմաններն այն բան-
վորի, վոր գտնվում է համեմատաբար լավ դրության
մեջ, յերբ ինքն էլ, կինն էլ աշխատում են կտր տու-
րին: Նա աշխատում է օրական 20 ռուբլի, ծախ-
սում է ապրուստի վրա որակաւ 50 կոպեկ: Սա այն
արդյունքներն են, վոր ունի գերմանացի բանվորը պա-
ստիպելով հետ 12 ամիս քննարկում, սոցիալ-դեմոկրա-
տիայի կառավարության ակ, վորն ա սեր զիմում է նրան,
կոչ անելով ձայն տալ սոցիալ-դեմոկրատական ցու-
ցակներին ու մատնացույց անում նրան, թե կապի-
տալիստները կամենում են ավելի ևս վատացնել նրա
այս դրությունը: Այն բանվոր դասակարգի այս մու-
մուրացիկ դրությունը վերջին յերկու տարվա ընթաց-
քում կապիտալիստներն անրնդհատ փորձ են անում
ավելի ևս վատթարացնել սոցիալ-դեմոկրատների ոգի-
ւթյամբ, վորոնք քվեարկեցին հոգուտ սննդամթերքների
մաքսի հավելման, վորոնք ավելացրին զարեյրի, սուր-
ձի, ծխախոտի հարկը, վորոնք ամեն ինչ արին, վոր-
պեսպի թուլացնեն բանվոր դասակարգի պայքարը տրես-
տացած կապիտալի դեմ: Սոցիալ-դեմոկրատները վոր-
ձում են բանվորների բերանը գոցել, մատնացույց անե-

լով այն դժվարություններ, վորոնց հետ հարկաբերում է
կովել խորհրդային պրոլետարիատը: Նրանք թագնում
են գերմանական բանվորներից վնչ միայն այն փա-
սը, վոր խորհրդային բանվորների դրությունը նա-
խապատեղմանի համեմատությամբ, անհամեմատ
լավ է, այլ և այն, վոր խորհրդային պրոլետարիատն
ինքն իրեն զրկում է այսոք շատ բանից նրա համար,
վորպեսզի իրացնի հեղափոխական առանց արհասանման-
յան կապիտալի ոգնության, վորպեսզի, չնայելով հա-
մախարակին բուրժուազիայի ֆինանսական բոյկո-
տին, ինտերվենյուի նախապատրաստությանը. —
հիմքը պցել ավելի ևս բարձրացնելու ժողովրդական
մաստանների բարեկալությունը: Իսկ գերմանական բան-
վորների պերսպեկտիվն է՝ գործադրության մեծական
անը, ստիպման հավելումը և վերջապես սպիտակ բե-
ժիմի վտանգը, վտանգը Ֆաշիզմի հաղթության:

Գերմանիայի կոմունիստական կուսակցությունը
գնում է ընտրություններին բաց պարզած դրոշակնե-
րով: Նա բացարձակ ասում է բանվորներին, վոր վնչ
մի ընտրական հաղթանակ չի կարող ազատել նրանց
գերմանական տրեստացած կապիտալի ու համախար-
հային կապիտալիզմի սպիտակ ստրուկը դառնալու
սպառնացող վտանգից: Տարեկան յերկու միլիարդ Գեր-
մանիայի աշխատավորները վճարում են Անտանտային,
տարեկան յերկու միլիարդ գնում է լրացուցիչ, հենց
իրենց սոցիալ-դեմոկրատների հաշվով գերմանական
տրեստականների դրամները մոնոպոլ գներին հիման վրա:
Սոցիալ-դեմոկրատները բացահայտ կանգնած են ար-
տասահմանյան կապիտալին հարկ տալու կողմը: Սո-
ցիալ-դեմոկրատները բացարձակ հայտարարում են, ինչ,

վոր կառուցողական կուտակման աճումն անհրաժեշտ է, յիթե Գերմանիան կամենում է քցել համաշխարհային շուկայում: Կոմունիստական կուսակցությունն ասում է մասսաներին, վոր վնչ մի ընտրական հաղթանակով չի կարելի ազատվել այդ հարկից, քանի վոր սեփականացած կապիտալը պատրաստ է ցրել, խռիկ սալ վոհները լիզող ռեյխսագր, յիթե նա ըստ առաջին հրամանի չի կատարի նրա կամքը: Կոմունիստական կուսակցությունը բացարձակապես հայտարարեց մասսաներին, վոր տրեստացած կապիտալի կազմակերպված ուժին, վոր պարփակում է իր մեջ բանակը, վստահեցնում թյունը ֆաշիստներին, սոցիալ-դեմոկրատիային, սիեզ է հալադրել պրոլետարիատի հեղափոխական ուժը, վոր պիտի սիրանա իշխանությունը, բռնագրավի առաքրուք ան միջոցները, պատառնի Գերմանիային խեղդող պայանագրերը:

Ընտրությունները ցույց տվին թե ինչքան բանավորներ աչտոր արդեն չուբացրել են կոմունիստական կուսակցության այս լողունները: Բայց ընտրությունները վոչինչ չեն վճռում: Նրանք հանդիսանում են միայն սես Գերմանիայի հեղափոխական ու հակահեղափոխական ուժերի: Բայց նրանք կարող են աբազացնել այն մոմենտը, յերբ այդ ուժերը կմարտնչեն բացարձակ կովում և վոչ թե ընտրական բյուրեղները ձևափոխ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՑԵԼՔԸ

1. Գերմանական բուրժուազիան կոչցում է ժողովրդական մասսաների վստահությունը

Գերմանական ընտրությունների արդյունքները մեծ իրարանցում առաջ բերին վնչ միայն Գերմանիայի, այլ և ամբողջ աշխարհի բուրժուական մամուլի մեջ:

Բորսան — այդ բարոմետրը, վոր զգայուն կերպով ցույց է տալիս յեղանակը, ընտրությունների լեյքին պատասխանեց գերմանական մի շարք ամենալավ արժեթղթերի գներին ան ուժով: Բորսան զգում է մոտեցող մրրիկը, իսկ համաշխարհային կապիտալն, առաջին հերթին գերմանականը, այժման թույլ է, վոր վախենում է փոթորկից: Ի նչն է պատճառը բորսայի այդ ռեակցիայի, ի՞նչից և վախենում Գերմանիայի ու մյուս չերկրների բուրժուականը:

Յերբ դիտում են գերմանական ընտրությունների արդյունքները, առաջինը, վոր աչրի է ընկնում, դա գերմանական արդյունաբերական, առեկտրական յեվ ագրարային կապիտալի պատմական կուսակցությունների առնվազն 3 ու կես միլիոն ձայների կորուստն է: Յեվ գերմանական ազգային կուսակցությունը (նախկին պաշտոնողականը), և՛ գերմանական ժողովրդական կուսակցությունը (նախկին ազգային լրբերալիների կուսակցությունը), և՛ պետական կուսակցությունը (նախկին առաջադիմականների կուսակցությունը) — դոքա բոլորն ընտրություններից դուրս յեկան ահագին կորուստներով:

Այդ կուսակցութիւններէց առաջին յերկուսը ան-
ցլալում հանդիսանում ելին գերմանական քաղաքա-
կանութեան ղեկավար կորիզը: Վիլհելմյան ժամանակ-
ներում կալվածատերերն ու խոշոր արդյունաբերու-
թիւնը, վոր ներկայանում ելին այդ յերկու կուսակ-
ցութիւնների մէջ, կառավարում ելին Գիւրմանիայի
պետական քաղաքականութեան նախը: 1912 թվի ըն-
տրութիւններին նրանք ստացան 3 միլիոն ձայն: Սա-
կայն ղեկավարելու համար դա բավական չէր, վորով-
հետեւ պարլամենտում չէր տալիս մեծամասնութիւն:
Այդ դրութիւնից փրկում եր կամ կաթոլիկական
կենտրոնը, կամ առաջադիմականների կուսակցութիւ-
նը: Նրանք մատակարարում ելին խոշոր կապիտալին
ու կալվածատերերին քաղաքի մասը բուրժուական
մասսաներ, յերեքմն նաեւ գյուղական մասը բուրժուա-
նեւ: Կալվածատերերն ու խոշոր բուրժուական
գերադասում ելին հենվել կաթոլիկական կենտրոնի վրա,
վորի մէջ ավելի ուժեղ եր կաթոլիկութիւնը, և վորը
հանդիսանում եր կուլտուրական ռեակցիայի կուսակ-
ցութիւն: Սակայն յերբ կենտրոնի հետ բանը հասնում
եր կոնֆլիկտի, ինչպես այդ տեղի ունեցավ 1907 թվի
ընտրութիւններին, ազդեցութեան համար կաթոլիկ
տերտներն ու գաղութային բյուրաւրատիայի միջև
ծագած կռիւի հետևանքով, կալվածատերերն ու արդյու-
նաբերական կապիտալը դիմում ելին հառաջադիմա-
կանների ոգնութեան, վորոնք պարծենալով ազատա-
միտ գաղափարների մնացորդներով, գտնվում ելին
վիլհելմյան բյուրոկրատական ռեժիմի ոպողիցիայում,—
իրանց հետևում գրավում ելին նաեւ քաղաքի մասը
բուրժուազիայի մի մասին: Մանր բուրժուազիան գե-

ծուռայում եր իբր ամառ Անցուկ բուրժուազիայի համար,
վորովհետեւ գերմանական կապիտալիզմի ծագկումը նա-
խապատեարգւյան վերջին փուլն հնգամակում նույն ա-
ռաջացրեց, նրա մեջ քի կարող ե ինքն ել ապրել հաղ-
թանակող իմպերիալիզմի սեղանից նետվող փորանքներով:

Յետպատերազմյան ժամանակներում կալվածա-
տերերն ու տրեստացած բուրժուազիան չէին կարո-
ղանում ինքնուրույն ղեկավարել Գերմանական հան-
րապետութիւնը: Նրանք չափազանց անվանարկված
ելին, իբրեւ գերմանական իմպերիալիզմի ու միապի-
տական բիժիմի գլխավոր զինակիրներ: Չնականորեն
իշխանութիւնն անցավ սոցիալ-դեմոկրատներին, դե-
մոկրատների ու կենտրոնի կոալիցիային: Յեւ ղեմո-
կրատների, և կենտրոնի մէջ առաջ անցան գլխավոր
պլանի վրա մանր-բուրժուական տարրերը: Բավական
ե նշել այն բանը, վոր իբրեւ առաջնորդ կաթոլիկական
կուսակցութեան դուրս եր գալիս Երցրերդերը—ձախ
թեւ առաջնորդը, առաջ քաշվեց Վիրտը և վոր նրանք
պաշտպանում ելին Անտանտային՝ զիջումներ անելու
քաղաքականութիւնը, խաղաղութիւն և մանր բուր-
ժուազիայի վրա համեմատաբար թեթեւ հարկ դնելու
քաղաքականութիւնը: Սոցիալ-դեմոկրատիան հրա-
ժարվելով հեղափոխութեան ու սոցիալիզմի գաղափա-
րից, բացահայտ դուրս եր գալիս իբրեւ ռեֆորմների
կուսակցութիւն,—կապիտալիստական հասարակարգի
հողի վրա ու կապիտալիստական հասարակարգի շըր-
ջանակներում: Այսպիսով յետպատերազմյան առաջին շըր-
ջանում անկախութեն սիրապետում ելին մանր բուրժու-
ազիան յեւ մանր-բուրժուական ռեֆորմների «բանվորա-
կան» կուսակցութիւնը:

Հասկանալի չէ, Վոր խորապես սխալ կլինի կարծել, թե այդ ժամանակ եւ յետ ելին մղված խոշոր կապիտալի շահերը: Մանր բուրժուազիայի հարկալին ունֆորմիստական ծրագրները դուրս չեկան դատարկ բաներ, վորովհետեւ, բաջությունն հունենալով պիտության թաթը դնել տրեստների արժեքավոր թղթերի ու բանկերի յեկամութունների վրա մանր-բուրժուական կառավարութունը բացից դռները ինֆլյացիայի անաջ, վորը գլխից Գերմանիայի գրառական սխտեմի արժեքը: Կալվածատերերը ու խոշոր բուրժուազիայի վճարած հարկերն ինչնում ելին արժեքից նախքան վճարվելը: Միաժամ անակ խոշոր կապիտալիստները պիտությունից ստանում ելին փոխառություններ եկապորտը խրախուսելու համար և վերագործնում ելին աշխարհն արժեքն արժեքն ընկած փողով: Իսկ ոգուտն արտաճանված ազդանքներից, վոր ստանում ելին վստիվ, թողնում ելին արտաստանում: Մանր բուրժուազիան վեջ միան չկարողացավ կովել խոշոր կապիտալի ու կալվածատերերի դեմ, այլ և ձեռնում էր, թե իբր չի հասկանում, վոր գործում և իսկապէս նրանց թեկադրությամբ: Բայց փաստն ակներե և, վոր պատերազմից հետո առաջին շրջանում խոշոր կապիտալն ստիպված էր գործել մալուր բուրժուազիայի շինմանի հակ և վոր վերջինս կարողացավ փրկել կապիտալիզմը աշխույժականելի շնորհիվ, վոր կարողացավ առաջացնել ժողովրդական մասսաների զգալի մասն մեջ իր ձեռքան տիրապետության փաստով:

Իրականությունը ցույց տվեց մանր բուրժուազիայի ամբողջ անուժությունն և մանր բուրժուական մասսաների հավասար դեպ նրա ունֆորմիստական (բա-

րենորոգչական) ծրագրերը պակասաց, խոշոր կապիտալն իդեմս ժողովրդական կուսակցության վեջ միայն ինքը վերագործավ իշխանության մեջ, ալ ճգնում էր յետ քաշել կառավարական կալիցիայի մեջ և կալվածատերերին, վորպեսզի այդպիսով համախմբի ինկ կուրիզն ու վերականգնի այն սոցիալական առանցքը, վորի շուրջը պտտվում էր նախապատերազման ժամանակվա պետական քաղաքականությունը: Այդ ջանքերը, վոր կրկնվում ելին շատ անգամ սկսած 1924 թվից, իրենց արտահայտւելութունը գտան Բրյունինգի կառավարության ստեղծման մեջ, վորի իմաստը կայանում էր նրա մեջ, վոր ստեղծեն մի կառույց կալվածատերերի կառավարության ու տրեստացած կապիտալի համար, վորը հենվում է չեքկո բուրժուական կուսակցությունների վրա, վորոնք դեռ աջակցություն ելին ստանում մանր բուրժուական զգալի մասսաներից՝ կաթնիկական կենտրոնի ու գեմոկրատները վրա:

Այդ փորձերը վերջացան ալժամ սնանկությամբ: Նրանց անանկությունը կայանում է նրա մեջ, վոր յեվ ժողովրդական կուսակցությունը, յեվ ազգայնականների կուսակցությունը դուրս են գալիս բնութայններից ջարդ ու փութ յեղած: Նրանք կորցրին միլիտանտոր շնորոգներ, վոր սոցիալապիս նշանակում է, վոր մանր-բուրժուական մասաներ յեքս են զտնուում գիմսնական կապիտալիզմի պատմական կուսակցություններից. այն չափով, ինչ չափով այդ կուսակցությունները դուրս են գալիս իրենց սեփական գրոշի տակ: Խոշոր և և աշխ, վոր ալիքումն հասավ և ժողովրդական կուսակցությանը, վորն արդեն յերկար ժամանակ և ինչ իշխանության մեջ է, եապես հանդիսանալով նրա սոցիա-

1 ական սյուներ 1924 թվին և գերմանական — ապագային, վորը դառնում եր գոյութուն ունեցող «հասարակագետական» կարգերի ոպդրցիայի մեջ:

Կալվածատերերն ու կապիտալիստները կորցրին մանր բուրժուական մասսաների վստահությունը: Դա նշանակում է, վոր վստահությունը կորցրին Գերմանիայի սնտոական կյանքի իսկական տերեր, վորոնց ձեռքն են գործարանները, հանձնարերը, բանկերը հողի զգալի մասը: Այս փաստի նշանակությունն ահալին է: Նա հանդիսանում է գերմանական բուրժուակիայի ռեժիմի կործանման նախագուշակ: Բայց յեթե գերմանական կապիտալիստներն ու կալվածատերերը Գերմանիայի յետ պատերազմյան առաջին շրջանում հարկադրված էյին աբաքուստ յետ քաշվել իշխանությունից և թույլ տալ մանր բուրժուական կառավարությունը, բավականանալով նրանով, վոր իվիճակի չե նա (մանր բուրժուական) այլ քաղաքականություն անցկացնել, քան այն վոր հաճելի յե խոշոր կապիտալին, ապա այժմ ընտրություններից դուրս են գալիս սաստկապես քշված յեկ մանր բուրժուական կուսակցություններ:

2. Մանր բուրժուական դեմոկրատիայի սնանկությունը

Այդ սնանկությունն արտահայտվում է վոչ միայն այն կորուստներով, վոր ունեցավ ընտրություններին պետական կուսակցություն գրոշի տակ դուրս լեկող դեմոկրատական կուսակցությունը: Պետական կուսակցությունը ժողովրդական մասսաների աչքում կորցրել եր դեմոկրատական կուսակցության նշանակությունը: Յուրանալը փոխելուց չամբապնդվեց նա, չը կարողացավ առաջն տոնել իր հետագա բախտը:

ընդհակառակն, ովելի արագացրեյ նա ակն, իրաց տույով մասսաներին, վոր ինքն էլ տրեստացած կապիտալի կուսակցություն է: Իբրև դեմոկրատական պատենդ, նա այլևս անպետք է:

Առաջին հայացքից այդպես պայծառ չի գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի պարտությունը: Նա կորցրեց «միայն» 600 հազար ձայն: Բայց լեթե այդ կուսակցության բախտը դիտենք վոչ միայն վերջին ընտրությունների տեսանկյունով, ապա նրա անկման գիծը ավելի պայծառ ու պարզ կդառնա:

Հիմնադիր ժողովի ընտրություններին նա ստացավ $11\frac{1}{2}$ միլիոն ձայն, — բայց ձայները մեկ յերրորդից ավելին: Բացի նրանից, այդ ընտրություններին $2\frac{1}{4}$ միլիոնից ավելի ձայն ստացան անկախները, վոր մանր-բուրժուական դեմոկրատիայի ձախ թևն էյին հանդիսանում: Այսպիսով այդ լերկու կուսակցություններն ունեյին մոտ 14 միլիոն ձայն: 1920 թվի հունիսի ընտրություններին սոցիալ-դեմոկրատական մեծամասնությունը կորցնում է իր ձայների զբեթե կեսը՝ $11\frac{1}{2}$ միլիոնի փոխարեն ստանալով 6 միլիոն միայն: Դրա փոխարեն անկախների ձայների քանակը զբեթե կրկնապատկվում է, անցնելով 5 միլիոնից: Այդ լերկու սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցությունները միասին առած ունեյին արդեն միայն 11 միլիոն ձայն:

1924 թվի մարտի ընտրություններին սոցիալ-դեմոկրատիայի դրոշի տակ միացած կուսակցություններն ստանում են միայն 6 միլիոն ձայն: Դա նշանակում է, վոր նրանք կորցնում են 5 միլիոն ձայն: 1924 թվի դեկտեմբերի ընտրություններին միացյալ սոցիալ-դե-

մոկրատիայի ստացած ձայների թիվը դարձյալ աճում է և հասնում մոտ 8 միլիոնի: Բուրժուազիայի կողմից լետ մղված ոսպնիքիայի մեջ 1928 թվի մայրիս ընտրություններին նա ստանում էր 9 միլիոնից ավելի ձայն: Այժմ չնայելով իր ոսպնիքիայում գտնվելուն, նա կորցնում է 600 հազար ձայն ու աղպիսով ընդհատում էր աճը, վոր սկսվել էր 1924 թվի ղեկոսեմբերին: Հանրագումարում իր 14 միլիան ձայներից, վոր ստացել էր հիմնադիր ժողովի բնութայուններին սոցիալ-դեմոկրատիան պահեց միայն $8\frac{1}{2}$ միլիոն ձայն:

Սոցիալ դեմոկրատիան մինչ այդ լիտպատիրադման կապիտալիզմի գլխավոր հենարանն էր: Նրա ազդեցության անկումը նշանակում է գերմանական կապիտալիզմի գոյության գլխավոր «դեմոկրատական» նեցուկի բուլսոցումն:

Ժողովրդական մասսաների վստահությունը կորցրեց վեջ միայն ինքը՝ տեքը այլ սկսում էն կորցնել այդ վստահություն և այն կուսակցությունները, վորք մինչև այդ ժամանակ նրա գլխավոր փրկիչներն էլին հանդիսանում: Գերմանական կուսակցությունը մեռնում է սրբնիաց հյուծախտից: Սոցիալ-դեմոկրատիան, ունենալով մի որդանիզմ (կողմվածք), վոր ծծել է իր մեջ բանվոր դասակարգի հյուծելը, մի որդանիզմ, վոր ամբողջովի է յերկար տանամյակների մարդանքով, անձնաուր է լինում գամդադ, կովում է գերագույն տեղանությունը: Բայց անմասուր է լինում:

Գերմանական բուրժուազիայի հենարաններից միակը, վոր կր ղեկից դուրս չէր անում կապիտալիզմի կոլապսի, դա կապիտալիզմի կենտրոնի կուսակցությունն է: Նա ազդեմանալի խառնուրդ է ամուր կապիտալիստական

ու կալվածատիրական տարրերի, հեամալաց ժողովրդական մասսայի, կառչաց միջնադարյան կաթոլիկական տրադիցիաներին, մի մասսա, վորին ղեկավարում էն աշխարհի լավագույն կազմակերպիչները—կաթոլիկ տերտերները: Սակայն այս կուսակցությունը չի կարող ձգողական կենտրոն հանդիսանալ վողջ պետության մանր բուրժուազիայի համար, վորովհետեւ նա կապիտալիզմի փոխամասնություն կուսակցությունն է: Պատմականորեն նա կարող է հանդիսանալ իբրև մի բաստին, վորին ղեկ չի կալել ժամանակի ատամը: Երբ ամբողջ շենքը կկործանվի պատմական անցքերի հարվածի տակ, Այդպիսի բաստիններում ապրում էն բլերն ու ոճիրը: Բայց այդ բաստինն էլ զլկված նեցուկից, կխորտակվի: Կենտրոնը մենակ չի կարող փրկել գերմանական բուրժուազիային:

3. Ֆալիզմի հաղթանակը

Դադարելով իր դեմոկրատական նեցուկների վրա հուշս զննելուց, կամ անբավարար համարելով նրանց՝ գերմանական տրեստացած կապիտալիզմի մասն սկսեց աջակցել ֆալիստներին: Գերմանական կապիտալիստական ղեկավարները ֆալիստական կազմակերպությունների վրա նայում էր միայն վորպես սոցիալ դեմոկրատիային «կարգապահության» սովորեցնելու միջոցի վրա: Այն սպառնալիքը, թե՛ իշխանության մեջ կկոչվին ֆալիստները, վոր նրանք կիոխարինեն սոցիալ-դեմոկրատներին, արտի կասեցներ վերջիններին գանադան դեմոկրատական ու ռեֆորմիստական ժեստեր գործածելու ձգտումից: Բուրժուազիայի այս տակտիկական ամենից գունեղ արտահայտվեց Ավստրիայում, ուր խելմ-

վերի ֆաշիստական հեղաշրջման սպառնալիքն առկա
էր սոցիալ-դեմոկրատներին կլկել ֆաշիստական ամ-
բողջ ծրագիրը: Ֆաշիստական պաշտօնից խուսափելու
համար Ոստո-բաուերներն իրենք, ողնեցին Շորերին
անցկացնել Ավստրիայի ֆաշիստացումը: Դա որի-
նակ ծառայեց գերմանական բուրժուազիայի մի մե-
սի համար, վորն աջակցում էր ֆաշիստներին: Ֆաշիս-
տական հովանավորները մյուս մասը իր քաղաքակա-
նությունը տանում է ավելի վճռական նպատակներով:
Նա ձգտում է տիրանալու իշխանութւանը ֆաշիստնե-
րի ձեռքով, վորնչացնելու աչապես կոչված գեմոկրա-
տիայի մնացորդները, նա կամենում է բնդնատակ քշել
պրոլետարիատի բոլոր ալն կազմակերպութւաններին,
վորոնք դասակարգային կռիվ են մղում:

Մինչև ներկա ժամանակներս, չնայելով խոշոր
բուրժուազիայի ու կալվածատերերի զգալի շրջանների
աջակցությանը, ֆաշիզմը ներկայացնում էր իրենից
բավական լեթերային սի ուժ: Անցյալ տարւ (1929 թ.)
վերջերից սկսվեց ֆաշիստական կուսակցական կազմա-
կերպութւանները աճը իրրե մասսայական կազմակերպու-
թւաններ և ալդ ժամանակից ել սկսվեցին նրանց ըն-
տրական հաղթանակները: Սանշանակում էր, վոր կրի-
զիսի շնորհիվ մանր բուրժուազիայի զգալի մասն, ինչ-
պես և մասամբ անգործ բանվոր յերիտադարութւանը,
վոր զուրկ է քաղաքական անցյալից, գնում է կապի-
տալիստական ուժի յորրնների սանձով, վոր քաշում են
Հիտլերի թելով: Բայց այնպիսի արդշուքներ, ինչպի-
սին տվին ընտրութւանները, վնչ վոր չէր սպասում:
Ֆաշիստներն իրենց ուժով դարձան յերկրորդ հաղափական
կուսակցությունը Գերմանիայում: Ֆաշիստների ստացած

այսերի թիւը 800 հազարից բարձրացավ մինչև 6 մի-
լիոն ու ավելի: Նման բան չի տեսել հաղափական պայ-
քարի սլասուքյունը, մանավանդ հին քաղաքական ղի-
ֆերենցիալայով մի յերկրում, ուր ամեն մի նոր կու-
սակցութւան համար չափազանց դժվար է տեղ նվաճել
այն սեղանի ժող, վոր զբավել են արդեն հին կուսակ-
նութւանները: Չկա ավելի բնորոշ յերկուլթ, քան
այն, վոր այդ կուսակցության մասին, վոր յերկրորդ տե-
ղը է բռնել Գերմանիայի հաղափական կյանքում, վոր բու-
ր յե թունել Գերմանիայի հաղափական կյանքում մեջ չկա
ասված յեվ վոր մի խոսք: Դա առանց պատմութւան մի
կուսակցություն է, վոր հանկարծ յերկան յեկավ Գեր-
մանիայի քաղաքական կյանքում, ինչպես անակնկալ
կերպով, հրաբխային ուժերի շնորհիվ, ծովի մեջ հան-
կարծ յերկան և գալիս մի կղզի:

Ֆաշիստների հաղթանակն արժանի չէ խորագույն
ուժաղբության: Ապագային նրան պետք է յենթարկել
բազմակողմանի վերլուծման, սակայն հենց այսօր ել
կարելի է ասել, վոր այդ հաղթանակը հղի է գերագույն
անակնկալներով բուրժուազիայի համար: Ֆաշիստական
կուսակցութւան ստեղծվեց իրրե մի նոր նեցուկ կա-
պիտալիստական ուժի մի համար, ինչպես նոր հենա-
պրան տրեստացած կապիտալի, վոր զգում է սեծ փո-
թորիկները մերկցումը: Բայց այն մասսաները, վոր
գնացին նրա յեսելից, տեսացած կապիտալի մշակցելու
համար չէր վոր գնացին, վորովհետեւ այն ժամանակ ի՞նչ
կարիք կար այնպիսի փախչել գերմանական ազգային կու-
սակցությունից, ժողովրդական կուսակցությունից ու պե-
տական կուսակցությունից: Նրանք գնացին ֆաշիստա-
կան կուսակցութւան յետևից, վորովհետեւ նա խոստա-

գերմանական տրեստներով
Իրանի, առաջին, քաղաքի և գյուղի մասնի բուր-
ժուական մասսաներն են: Վեր գյուղը ավելի փոքր դեբ
չխալաց, քան քաղաքը, այդ բանն յերևում է ընտրու-
թյունների հետևանքից Արևելյան Պրուսիայում, վո-
տեղ ֆաշիստները հարվածեցին գերմանական-ազգային
կուսակցութանը, թեև նրա հետ բլոկի մեջ էին իրենք:
Մոփկը բարձրացավ կալվածախոջ դեմ ու մեծ մաս-
սաներով գնաց նոր կուսակցության յեռևից, վոր խոս-
սանում եր նրան ինչ վոր նոր «աշխատանքի յերուդ քա-
ղալորոքումն»: Չկա ավելի ուշադրավ բան, քան այն
փաստը, վոր տրեստացած կապիտալը պիտի գրիմեր
(դիմանկարեք) իր նոր լակեյին—Ֆաշիսական կուսակ-
ցությանը սոցիալիզմի դիմանառու: Չարմանալու չե
այլևս, վոր այդ գերմանկարումը գրավեց տեղ իրեն նաև
դյուղից նոր յեկած, դեռ յերիտասարդ բանվորների մի
մասին: Իսկ այդպիսիք գերմանիայումներկալումիւն-
ներ են կազմում, ինչպես ցույց ե տալիս բանվորների
սոցիալական կազմի վերլուծումն այնպիսի գիտնե-
րում, ինչպիսիք են Լիւնի գործարանը և անիլինի ֆաբ-
րիկան Լյուտիլդախաֆենում: Գերմանական սոցիալ-
դեմոկրատիան, վոր կապված է խոշոր բուրժուազիայի
հետ, այդ մասսաների աչքում հանդիսանում է իրրե
պարամենտական կոմպրոմիսների մի կուսակցու-
թյուն: Կոմպրոմիսաների մոտ գնալ այդ մասսաները
չեն վճռվում, վորովհետև կոմպրոմիսական կուսակ-
ցությունը հալածանքների չենթակա մի կուսակցու-

Ֆաշիստները կուսակցութեանը պիտի փոխարինէին իբրեւ նեցուկ բուրժուական հասարակարգի, արդեն սը-
նանկացած կամ խիստ թրջված մանր բուրժուական-
դեմոկրատական կուսակցութիւններին: Ի՞նչ հեռանը-
կարներ ե բաց անում դա: Նախ քան դրանց անցնելը,
դիտենք այն պրոցեսները, վոր տեղի ունեն պրոլե-
տարական հիմնական մասսաների մեջ, այն պրոցեսները,
վոր իրենց արտահայտութիւնը գտան կոմունիստա-
կան կուսակցութեան հաղթանակի մեջ:

Կոմմունիստական ձախեերի թվի հավելումն 1.300 հազարով ինքնին հանդիսանում է քաղաքական մի խո-

որագուցն փաստ: Կոմունիստական ձայների այդ փանակական բռնիքն արտացոլում է, թեև արտաքուստ աշխարհում հափառվում, քան ֆաշիստների հաղթանակը, — այն կոստաստոֆային դուրսուրտը, վորի մեջ գտնվում է Գերմանիան: Արտաքուստ նվազ չափով, քանի վոր կոմունիստական ձայների աճն աշխարհում մեծ չէ ինչպես ֆաշիստներին: Ներքուստ, սակայն զգալիորեն ավելի մեծ չափով, վորովհետեւ վոյ մի կասկած չի կարող լինել, վոր կոմունիստներին փվե սվին այն բանվորները, վորոնք գիտեն, բե ինչ են անում:

Կոմունիստական կուսակցությունն ընտրություններին գնաց նույնպիսի պարզ ու պայծառ ծրագրով, ինչպիսի ծրագրով գնացին բայրիկներն 1917 թվին: Կուսակցությունն առաջարկեց՝ վոչ մի բանով չծածկված, չփորձված պրոլետարիատի դիկտատուրայի ծրագիրը, փառապանական կուլի ծրագիրը, կապիտալիստական վողգ աշխարհի դեմ պայքարելու ծրագիրը: Նրա դուռը վրա գրված եւ՝ «Իսխանությունը պրոլետարիատին»:

Այս փաստի նշանակությունն հասկանալու համար, վոր չնայելով այս ծրագրին և հատկապես այս ծրագրի պատճառով կուսակցությունն ստացավ $4\frac{1}{2}$ միլիոն ձայն, պետք է հիշել կուսակցության կազմակերպչական համեմատական թուլությունը, վոր բացարձակ հաստատել է և՛ Գերմանիայի կոմունիստական կուսակցության Կենտկոմի պլենումը, և՛ Կոմինտերնը: Գերմանիայի կոմունիստական կուսակցությունն իր կյանքում ալելի շատ ձեղքվածքներ (հերձվածներ) է ունեցել, քան վորեւէ այլ կուսակցություն: Քաղաքնու համար, մինչև իսկ հեղափոխական քաղաքնու համար, այդ ձեղքվածքները կուսակցության քայքայման նշան-

ներ էյին համարվում: Այդ քաղաքնական գնահատումն ի նկատի չեք տանում, վոր հերձվածները ճանապարհ են կուսակցությունը մաքրելու այնպիսի տարրերից, վորոնք ընդունակ չեն տանելու կոմունիստական քաղաքականություն: Սակայն լայն բանվորական մասսաներն հաճախ չեյին հասկանում, թե ինչից են առաջ դալիս այդ հերձվածները: Այդ հերձվածների ժամանակ կուսակցությունից հեռացավ կազմակերպչական կադրերի զգալի մասը, վոր ստեղծվել էյին պատերազմի ժամանակ, զգալի մասն այն կադրերի, վոր ստեղծվել էյին պատերազմից հետո: Բուրժուական, սոցիալ-դեմոկրատական մամուլը, կոմունիզմի ռենեգատները մամուլը մի շարք տարիներ շարունակ լվացքի ջուր էյին թափում Գերմանիայի կոմկուսի դեկավար կադրերի գլխին, ծաղրում, վոր նրա առաջնորդների շարքում չկա վոչ մի «փայլուն անուն», Ռոզա Լյուքսեմբուրգին ու Լիբկնեխտին սպանողները ծաղրում էյին այն կուսակցություն, վորից խեցին նրա լավագույն առաջնորդներին:

Կասկածից դուրս է, վոր այս ամբողջ ազդեցության չեք կարող չունենալ իր վորոշ ազդեցությունը: Կոմունիստական կուսակցությունը չեք կարող հակադրել բուրժուական ու սոցիալ-դեմոկրատական մամուլի ազդեցությանը վոչ ահագին թվով թերթիկներ և վոչ բավաբար չափով ուժեղ մամուլ: Բոլոր բուրժուական կուսակցություններն ընտրության էյին գնում հենվելով միլիոնների, ասույակ միլիոն մարկերի վրա, վոր մասսայաբար եւ նրանց կապիտալիստական աշխարհը: Սոցիալ-դեմոկրատիան ընտրական կամպանիայի համար բացառապես մոտ յերեք միլիոն մարկ պրոֆիտներին ու

կոոպերատիվ բանկերից: Կոմունիստական կուսակցությունն իր տրամադրութեան տակ ունենի միայն իր անդամների հավաքած ֆոնդը: Նա մինչև վերջին մոմենտը պիտի տնտեսի ընտրական ծախքերից, վորպեսզի ձեռքին մի բան ունենար զուրս գալու նախընտրական վերջին սրբերին: Չնայելով այս ամենին Կոմկոմն ստացավ 4 1/2 միլիոն ձայն:

Պակաս հետաքրքիր չի և այն հարցը, թե վո՞րսեղ այդ հաղթանակն ավելի ազդու յեր: Գերմանիայի Կոմկոմն ամենաուժեղ բանվորական կուսակցությունը դարձավ Բեռլինում յեւ ծանր արդյունաբերության շրջաններում—առաջին հերթին ռեյնյան վեսֆալիայի յեւ Ռուրի ավազանում: Սա նշանակում է, վոր դեռ չնվաճած բանվոր դասակարգի մեծամասնութեանը, մինք մոտենում ենք նրա նվաճմանը Գերմանիայի քաղաքականապես վճռող շրջաններում: Բեռլինն իր պրոլետարիատով, վոր ամենից մոտ է կանգնած քաղաքական կյանքի կենտրոնին, պրոլետարիատ, վոր կովել է մի շարք ապստամբությունների մեջ, պրոլետարիատ, վոր ավելի մոտիկից տեսել է սոցիալ-դեմոկրատիայի դավաճանությունները. թոխչքները կոմունիզմից դեպի սոցիալ-դեմոկրատիան,—այդ բանվորական Բեռլինը ձայների ամենամեծ քանակութեանը տվից կոմունիստական կուսակցութեանը: Սա նշանակում է, վոր հոգուս կոմունիզմի, հոգուս կոմունիստական կուսակցության արժանայսկեց գերմանական պրոլետարիատի ուղեղը: Մենք ամենամեծ քանակութեամբ ձայներ ստացանք ծանր արդյունաբերութեան շրջանում, վորտեղ պրոլետարիատն ապրում է տրեստների ամենածանր ճնշման տակ, վորտեղ նա ակներև տեսնում է կապի-

տալի դիկտատուրան, վորտեղ պրոլետարիատի վրա զործադրվող ճնշումն ամենից խիստ է: Ծանր արդյունաբերության շրջանների բանվորությունը—դա ծանր հետեվակի գումարակներն են, վորոնք վնասող դեր պիտի խաղան գերմանական պրոլետարիատի ապագա կոիվներում:

Ռուրի բանվորներն յեռանդով կովան և 1919 թ. և կապովյան ապստամբութեան ժամանակ: Ռուրի բանվորներն ամենից լավ կովեցին ֆրանսիական սկուպացիայի տակ: Բանվոր դասակարգի այդ փորձված ջոկատներն ի միտ ածելով գերմանական հանրապետութեան գոյութեան 12 տարվա փորձը, հայտարարեցին՝ «Մենք կգնանք այն ուղիով, վոր ցույց է տալիս կոմունիստական կուսակցությունը, ուրիշ նախապարհ չկա»: Բեռլինի, Ռուրի յեւ վեսֆալյան բանվորների այս վճիռը գերմանական վաղ պրոլետարիատի նախնական վճիռն է:

Յեթե ֆաշիզմի հաղթանակը պարունակում է դեռ շատ ու շատ անմեկնելի կետեր, յեթե ֆաշիստների յետևից գնացող վեց միլիոնանոց մասսան դեռ չիլավիլավ է, վորին հայտնի չէ դեռ թե ինչ կպատահի պատերազմում, այս այն մասսան, վոր գնաց կոմունիստական կուսակցության յետևից, այն ազգիացիայից հետո, վոր նա մեկեց,—դա արդեն ձեկավորված մարտական ջոկատներն են, դա արդեն աներկվիս մարտիկն են, նեկված բուրժուազիային գերմանական արդյունաբերական բանվորների մեկ յերրորդի կոպից:

Ձեռնադրեն գերմանական բուրժուական հնա-
րավորությունն ունի ստեղծելու «մեծ կոալիցիայի կա-
ռավարություն» սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ միասին,
դեմոկրատներին, ժողովրդական կուսակցությունին,
կենտրոնին, կազմված հին կամբինացիային ավելացնե-
լով սոցիալ-դեմոկրատներին ու տնտեսական կուսակ-
ցությունը:

Նա կարող է ստեղծել մի աջ կառավարություն,
վորի կազմի մեջ մտնեն՝ դեմոկրատները, կենտրոնը,
ժողովրդական կուսակցությունը, ազգային կուսակցու-
թյունը, ֆաշիստներն ու աջ կուսակցություններին զա-
նազան բեկորները: Բայց այս լերկու հնարավորու-
թյուններն ել բաց են Գերմանական բուրժուական
առաջ լոկ պարլամենտական աշխատակցի խաղալու տե-
սակետից:

Մեծ կոալիցիայի կառավարությունը մի կառավա-
րություն կլինի, վորի մեջ սոցիալ-դեմոկրատիան իր
վրա պիտի վերցնի լիապես, առանց վորեվի կրեմսումի,
Ֆաշիզմի սոցիալական ամբողջ ծրագրի իրացումը: Սո-
ցիալ-դեմոկրատիան ընտրություններին առաջ արդեն
բանակցություններ եր վարում կաթողիկական կենտ-
րոնի հետ միասին կառավարություն կազմելու մասին:
Հենց ընտրություններին առաջ նա հրապարակով հաշ-
տարարեց, վոր իր վրա է ուզում վերցնել ամենածանր
վորողունների պատասխանատվությունն անդամ, վոր-
պեսզի լերկիրն ազատի դիկտատորական կառավարու-
թյունից ու արտաքին-քաղաքական ավանտյուրանե-
րից: Կասկածից զուրկ է, վոր այժմ ընտրական պար-

տությունը ճշմարիտ սոցիալ-դեմոկրատիան ավելի հակ-
ված պիտի լինի զիջումներ անելու: Հարց է միայն, թե
ժողովրդական կուսակցությունն ու կենտրոնի ուժերը կը-
պասի սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ բոլի մեկնելու, իրենց
զեմ ունենալով ֆաշիստներին ու ազգային կուսակցու-
թյանն է հենց կառավարություն մեջ ունենալով այն-
պիսի տարրեր, ինչպիսին է ազգաբնակիչներին առաջ-
նորդ Շիրերն, վորը նախընտրական ժողովներին գոռում
եր, թե ինքը գերադասում է, վոր այս հանրապետա-
կան սխտեմը ավելի լավ է հենց այսու գրողը տանի,
քան վաղը, — հարց, թե՛ ինչպես կվերաբերվեն բանվոր
սոցիալ-դեմոկրատներն իր մասնակցությանը կառավարու-
թյան մեջ, վորն ամեն ու իրենց պիտի կողոպտի, քանզա-
ցնելով վերջին կսոր հացն ու խլելով վերջին ճապիկը:

Մյուս կողմից, աջ կառավարությունն ստեղծելու
համար պետք է վերացնել իրեն գլխավոր խոչընդոտ.
ֆաշիստներին ու գերմանական ազգային կուսակցու-
թյան վերաբերմունքը դեպի յունգլան դաճագիրն ու
դեպի գերմանական բուրժուական լիգա արտաքին-քա-
ղաքական կուրսը, վոր կապված է Շտրեզմանի անվան
հետ: Պարզ է, ծիծաղելի կլինի կասկածել, թե հիտ-
լերներն ու գուգենբերգները կկարողանան կտոր-կտոր
պատառոտել բոլոր այն թղթերը, վորոնց վրա գրված
են իրենց աննիրապական լերդունները կյանքի ու մահ-
վան կոխ մղելու Յունգի պայմանագրերի ու Անտան-
տայի կապիտալին հպատակվելու դեմ: Իշխանությունը
ավելի թանգ է քան վոտնատակ տրված լերդունները,
կասկածն անքն, ինչպես ասաց ֆրանսիական թագավո-
րը, թե՛ Փաբլիզն ավելի արժե քան կաթոլիկական պա-
տարազը: Մանր բուրժուական մասսաների առաջնորդ-

ները միշտ դավաճանել են այդ մանր բուրժուական մասսաներին: Կառավարութեան մեջ մտնելը ֆաշիստներին հնարավորութիւն կտար արագացնել նվաճումը ներքին հնարավորութիւնն ապաւանտելով, զորքի, կառարեկապեա կառավարական ապարատի, զորքի, կառարեկապեա մուտք գործելու վստիկանութեան շարքերը, և այլ-պիսով հեռացնելու դեմոկրատական-պարլամենտական կենսը դեմ գցելու պրոցեսը, զուտ դիկտատորական կառավարութեան անցնելու պրոցեսը:

Բայց հարց է, առաջին՝ թե չեն վախենա արդո՞ք ֆաշիստական կուսակցութեան առաջնորդներն սկսել իրենց բոլոր լողուններին դավաճանելուց, առաջ քան հաստատուն կերպով իրենց ձեռքը կանցնի սեյսմիկներն ու վստիկանութիւնը: Սա կապառնար նրանց մանր-բուրժուական մասսաների զգալի մասը կորցնելու վրտանգով իշխանութեան իրական նվաճումից առաջ և կարող էր հարցականի տակ դնել հենց իշխանութեան նվաճումն անգամ:

Մյուս հարցը, թե՛ տեսացած կապիտալ չի՞ վախենա արդո՞ք նենց այժմ արդեն հրապիւր նետել միջազգային բոսային, կառավարութեան մեջ մտնելով վերժու ու պատերազմի (տեվանի) գերմանական մունեսիկներին: Յունգլան փոխառութիւնն առանց այն էլ վերջին ժամանակներս սկսել է շատ վատ շրջանառութիւն կատարել միջազգային բոսայում: Միջազգային վարկերի հարցը շատ սուր է զրկած գերմանական կապիտալիստների առաջ: Իտալական ֆաշիստներն իշխանութեան շատ կարճ ագիտացիա մղելուց հետո, նրանց սոցիալական դեմագոգիան շատ քիչ էր հալտնի արտասանմանում: Հալտնի յիւր միայն այն փաստը, Վոր նրանք կործանում են բանվորական կազմակերպութիւնները:

Գերմանական ֆաշիստներն այս տառ տարվա ընթացքում նետել են արդեն իրենց դեմագոգիական լողունները, իսկ խորտակել բանվորական շարժումը, դեռ չի հաջողվել նրանց:

Համաեւարեւային բոսան մինչ այդ ավելի գնա հասում էր գերմանական սոցիալ-դեմոկրատներին, իբրեւ կապիտալիստական կարգերի պահապան շնորհ, քան ֆաշիստներին: Շատ բնորոշ է, Վոր ֆարիդի «Տան»-ը ֆրանսիական կառավարութեան ու ֆրանսիական բոսայի որդանը, տքնում է այժմ, ընտրութիւններին հետո, վերականգնել սոցիալ-դեմոկրատներին մասնակցութեամբ կառավարութիւն:

Ինչ էլ վճռի գերմանական բուրժուացիան, համեայն դեպս նա վստիկի կենարեկի իր հեմարտներին մեկը: Սոցիալ-դեմոկրատիայի մասնակցութեանը կառավարութեան մեջ, Վորն իրեն նպատակ կդնի լիկվիդացիայի յենթարկել 1918 թվի հեղափոխութեան նպատակների բոլոր մնացորդները, կնշանակի՝ Վոր քե ու Վ. միլիոնավոր սոցիալ-դեմոկրատական բանվորների փոխանցումն կոմունիստական կուսակցութեան շարքեր: Փաշիստների մասնակցութեանն իշխանութեան մեջ՝ կեանակի ֆաշիզմի բոլոր պլեբեյական տարրերի իլյուզիոները գնդելու առաջ պրոցես, կեանակի աշխատավոր տարրերի հոսանքը ֆաշիզմից դեպի կոմունիզմ:

Յերբորդ վարիանսը փոքրամասնութեան կառավարութեան, ինչպէս կլինէր Բրիտանիայի կառավարութեանը — մի կառավարութիւն կազմված՝ աշխատան կուսակցութեանից, կենտրոնից, ժողովրդական կուսակցութեանից ու ազրարեյներներին միութեան հերկացուցիչներից, — մի կառավարութիւն, Վորը պիտի

իշխան միշտ փոփոխվող մեծամասնության աջակցու-
թյամբ, արտաքին քաղաքականության մեջ պիտի նենգի
սոցիալ-դեմոկրատիայի վրա, ֆաշիստների սպառնալի-
քով հարկադրի սոցիալ-դեմոկրատներին գործեր կլինի,
սոցիալ-դեմոկրատիայի հետ կռիվիցիա կազմելու սպառ-
նալիքով հարկադրի ֆաշիստներին աջակցել իրեն, —
այսպիսի լեզբը կնշանակեր միայն անընդհատ (պերմա-
նենտ) անհանգստություն, հուզվումն, կնշանակե իշխա-
նության անընդհատ կրիզիս, վերջը կնախապատրաստեր
իր արտապարամենական վերջավորումը:

Չե՞ վոր այս բոլոր քաղաքական կոմբինացիանե-
րի անող տարածություն մեջ կամ պարզամենտական
շենքի ներսված ողի մեջ չե՞ վոր պիտի տեղի ունենան
այլ մի յերկրում, վորին բղկում է տնտեսական կրի-
զիսը, վորն այսօր 3 միլիոն գործազուրկներ ունի, մի
յերկր, վորի մեջ կառավարությունն ինքն այս ձևով
սպասում է բարրիկադների: Կրիզիսն իր լուծումը պի-
տի վորոնի դասակարգային մեծ կռիվների մեջ և կոմ-
մունիստական կուսակցության առաջին խնդիրը կա-
լանում է նրանում, վորպեսզի հավաքելով իր ընտրա-
կան հաղթանակից ձեռք բերած ուժերը, նախապատ-
րաստվի հաղթանակի համար մասսայական պայքարում:

Գերմանական ընտրությունների յերբը սպառնա-
լիքի ազդանշան է Գերմանիայի կապիտալիստական
համարակալարդի դեմ, իսկ Գերմանիան զտնվում է
Յեվրոպայի սրտում:

Առաջաբան	3
I Յունգի պլանը, միջազգային կրիզիսը և գեր- մանական բուրժուազիայի հիմնական տըն- տեսական խնդիրներ	5
II Գերմանական բուրժուազիայի խնդիրալիս- տական խնդիրները	17
III Ֆաշիզմի և սոցիալ-ֆաշիզմի միջև	31
1) Милые бранятся-только тешатся	31
2) Ֆաշիզմի ելությունը	35
3) Սոցիալ-ֆաշիզմի ելությունը	47
IV Բուրժուազիայի խնդիրներն և մի ֆաշիս- տական կուսակցություն ստեղծելու անհա- ջողությունները	67
V Գերմանական ֆաշիզմը	87
VI Բանվոր դասի դրությունն ու կոմկուսի խըն- դիրները	102
VII Գերմանական ընտրությունների լեզբը	117
1) Գերմանական բուրժուազիան կորցը- նում է ժողովրդական մասսաների վստա- հույթունը	117
2) Մանր բուրժուական դեմոկրատիայի անանկուրթյունը	122
3) Ֆաշիզմի հաղթանակը	125
4) Կոմմունիստական կուս. հաղթանակը	129
5) Իսկ հետո ի՞նչ	134

1950 40 000 (4, 12)

ОРОТА В ЛЕРМАНН
ФАИЛНСТРОЛО
К. РАДЕН

ЗОНАНА 1931
ЛОКАЛНА ССР АРМЕНИЯ

<< Ազգային գրադարան >>

NL0403351

2/0-

ԳԻՆԸ 40 ԿՈՊ. (4¹/₃ մ.)

К. РАДЕК

ОПАСНОСТЬ ФАШИСТСКОГО
ПЕРЕВОРОТА В ГЕРМАНИИ

Госиздат ССР Армении
Эривань 1931